

TUTKIMUS

Anu Gretschel ja Sami Myllyniemi

Kuulummeko yhteiskuntaan?

Kuulummeko yhteiskuntaan?

Anu Gretschel ja Sami Myllyniemi

Kuulummeko yhteiskuntaan?

Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien
nuorten käsityksiä tulevaisuudesta,
demokratiasta ja julkisista palveluista

KAKS – KUNNALLISALAN KEHITTÄMISSÄÄTIÖ

Kunnallissalan kehittämissäätiön
Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 110
© Pole-Kuntatieto Oy ja kirjoittajat

Kieliasun tarkistus: Sirpa Ovaskainen

Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2020
ISBN 978-952-349-054-3 (nid)
ISBN 978-952-349-055-0 (pdf)
ISSN 1235-6956

Sisällys

Tiivistelmä	7
Sammandrag	9
Summary	11
Esipuhe	13
1 Portaat uudenlaisen ajattelun näkötorniin	15
2 Tutkimusaineistot ja -menetelmät	19
2.1 Etsivien nuorisotyöntekijöiden toteuttamat haastattelut muodostavat näytteen – vertailuaineistona Nuorisobarometrit	19
2.2 Etsiville nuorisotyöntekijöille annettu eettinen haastatteluohjeistus	21
2.3 Tutkijan toteuttamat syvähaastattelut	22
3 Tietoa tutkimukseen osallistuneiden nuorten taustoista ja elämänculusta	30
4 Elämään tyytyväisyys ja tyytymättömyys	33
4.1 Matka kohti hyvinvointia: Kuka tai mikä taho voisi toimia toisin tällä hetkellä?	39
4.2 Koulutukseen ja työhön – mutta enää vain, jos itse kokee, että oma vointi sen sallii	40
4.2 Mitä opittiin tyytyväisyydestä elämään?	42

5	Yhteenkuuluvuus suomalaiseen yhteiskuntaan	43
5.1	Voiko yhteiskunnan sisäpuolella kokea olevansa, jos ei ole töissä tai koulutettavana?	51
5.2	Voiko yhteiskunnan sisäpuolella kokea olevansa, jos on yksinäinen, kiusattu, seksuaalisesti hyväksikäytetty eivätkä vanhemmatkaan ole juuri tukeneet?	57
6	Nuorten näkemyksiä vaikuttamisesta, palveluista ja politiikasta	63
6.1	Yhteiskunnan rooli aiemmin nuorten elämän- kaaressa: kuka tai mikä olisi voinut toimia toisin?	74
7	Hyvää elämää kaikille, vaikkei aina töitä, ja kuinka nuorten ohjaaminen kannattaisi riisua erilaisista lukkoon lyödyistä malleista	81
	Lähteet	85

Tiivistelmä

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten näkemyksiä elämäntilanteestaan, vaikutusmahdollisuuksistaan, yhteiskunnallisesta asemastaan ja heille suunnatuista palveluista. Monipuolinen haastatteluasetelma mahdollistaa asioiden tarkastelua niin suhteessa muihin nuoriin kuin myös nuorten elämänkaaren tarkastelun yhdessä heidän kanssaan lapsuudesta nykyisyyteen ja siihen, miltä tulevaisuus heistä näyttää.

Vuonna 2017 etsivät nuorisotyöntekijät haastattelivat 117 työn ja koulutuksen ulkopuolella olevaa nuorta. Haastattelut tehtiin Varsinais-Suomessa, Helsingin-Uudenmaan alueella, Keski-Suomessa ja Kainuussa.

Haastattelut toteutettiin strukturoiduin kyselyin siten, että tuloksia oli mahdollista verrata Nuorisobarometreihin. Tulokset osoittivat työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten tyytyväisyyden elämäänsä olevan huomattavasti heikompaa kuin Nuorisobarometrin perusotoksessa puhelimessa haastatelluilla nuorilla. Työttömyyden pitkittyminen ja sukupuoli- ja/tai seksuaalivähemmistöön kuulumisen laskevat tyytyväisyyttä entisestään. Jatkossa tämäntyyppisten indikaattoreiden käyttö mahdollistaa nuorisopolitiikan toimien vahvempaa suuntaamista eniten apua tarvitsevien nuorten hyvinvoinnin edistämiseen.

Tutkimuksen toisessa vaiheessa tutkija jatkoi haastatteluja 35 nuoren kanssa vuosina 2018–2019. Syvähaastattelujen teemoissa huomioitiin laajasti nuorten mahdollisuus arvottaa erilaisten elämäntapahtumien ja palvelukokemusten vaikutusta tilanteeseen, jossa he ovat nyt. Merkittävinä yhteisinä negatiivisina tekijöinä nuorten elämässä näyttäytyi kiusatuksi tuleminen yläkouluikäisenä, vanhemmilta saatu vähäinen henkinen tuki sekä yhteiskunnan suunnalta tuleva liiallinen kiirehtiminen kohti koulutusta ja työtä, vaikkei esimerkiksi nuoren terveys ollut riittävä. Haastattelut toivat esille myös sen, että nuoret olivat pitkälti hyväksyneet ajatuksen, että yhteiskunnan sisäpuolelle voi kuulua vain, jos menestyy koulutuksessa ja työelämässä.

Tämäntyyppinen ajattelu lisää yhteiskunnan eriarvoisuutta. Erityisen hankalaksi tilanne muodostuu niille nuorille, jotka eivät pysty etenemään koulutukseen tai esimerkiksi kokopäivätyöhön.

Nyt kerätty laaja haastatteluaineisto puhuu vahvasti sen puolesta, ettei yhteiskunnan nuorisotakuun nimissä tekemää ohjaamisen politiikan mielekkyyttä ole riittävästi tarkasteltu nuorten kanssa heidän elämänkaarensa näkökulmasta niissäkään tilanteissa, joissa nuori on ollut ohjattavana yli vuosikymmenen. Erityisen hankalaksi tilanne on muodostunut niiden nuorten kohdalla, jotka samaan aikaan ovat jääneet ilman apua varsinaiseen ongelmaansa.

Nuorten mukaan yhteiskunnalla on valmiuksia auttaa yhä useampia nuoria, jos nuorille suunnattujen palvelujen laatu saadaan asianmukaiselle tasolle. Näyttää siltä, että osin tämä voisi tapahtua vähentämällä koulutuksen ja työn painoarvoa nuorten ohjauksessa ja kuuntelemalla enemmän heidän omaa näkemystään siitä, mitkä ovat heidän hyvinvointinsa suurimmat esteet. Näin myös koulutus ja työ tulevat monen nuoren kohdalla lähemmäksi.

Tutkimuksen rahoittajina toimivat Kunnallisalan kehittämissäätiö, Lounais-Suomen aluehallintovirasto ja Valtioneuvoston kanslia.

Sammandrag

Syftet med denna forskning som går under namnet "Tillhör vi samhället? Uppfattningar om framtid, demokrati och offentliga tjänster bland unga som står utanför arbetslivet och utbildningssystemet", är att få en bild av hur unga, som varken arbetar eller studerar, ser på sin livssituation, sin samhällsställning, sin möjlighet att påverka och på tjänster riktade till dem. De omfattande intervjuerna möjliggör att frågorna granskas såväl i relation till andra unga, som också i relation till de ungas egen levnadsbana. Detta då man tillsammans med de unga reflekterar över hur de uppfattar sina liv, ända från barndomen till nutiden, och hur de ser på sin framtid.

År 2017 intervjuades 117 unga som står utanför arbetslivet och utbildningssystemet av uppsökande ungdomsarbetare. Intervjuerna genomfördes i Egentliga Finland, Helsingfors-Nyland, Mellersta Finland och Kajanalands län. Intervjuernas strukturering möjliggjorde en jämförelse av svaren med Ungdomsbarometrarna. Resultaten visade att unga som står utanför arbetslivet och utbildningssystemet är betydligt mindre tillfreds med sina liv i jämförelse med Ungdomsbarometerens basurval som intervjuats per telefon. Känslan av otillfredsställelse bland de unga stärks ytterligare ifall arbetslösheten blir långvarig och/eller de tillhör köns- och sexuella minoriteter. Användandet av denna slags indikatorer i fortsättningen möjliggör att ungdomspolitikens åtgärder kraftigare kan riktas till att främja välbefinnandet hos de unga, som har det största behovet av stöd.

I forskningens andra etapp fortsatte en forskare att intervjua 35 unga. Intervjuerna genomfördes under åren 2018–2019. De djupgående intervjuerna behandlade teman, som i stor utsträckning gav de unga möjlighet att värdera olika livshändelser och tjänsteupplevelsers inverkan på den situation som de nu befinner sig i. Betydelsefulla gemensamma negativa faktorer i de ungas liv visade sig vara, att utsättas för mobbning i högstadieskolor, att få alltför lite mentalt stöd av föräldrar samt ett alltför stort tryck från samhället på de unga att orimligt snabbt ta del av utbildning och arbetsliv.

Detta, även om exempelvis de ungas hälsa inte var på adekvat nivå. Intervjuerna belyser också det faktum att unga i stor utsträckning hade accepterat tanken på att man enbart genom framgång inom utbildning och arbetsliv, kan tillhöra samhället. Denna typ av tänkande ökar ojämlikheten i samhället. Situationen är särskilt svår för unga som inte klarar av att utbilda sig eller till exempel få ett heltidsarbete.

Det omfattande intervjumaterial som nu insamlats, talar starkt för att ändamålsenligheten med den vägledande politik som samhället gjort i ungdomsgarantins namn, inte har granskats tillräckligt tillsammans med de unga, utifrån de ungas perspektiv. Detta har inte hänt ens i situationer där unga har vägletts i mer än ett decennium. Situationen har blivit särskilt svår för de unga, som samtidigt inte fått hjälp med sina egentliga problem.

Enligt de unga har samhället förutsättningar att hjälpa allt fler ungdomar om kvaliteten på tjänsterna riktade till unga uppnår en lämplig nivå. Det förefaller som att detta delvis kunde ske genom att minska vikten av utbildning och arbete i handledningen av unga och mera lyssna till vad de unga själva anser vara de största hindren för deras välbefinnande. På det här viset kommer också många unga i närmare kontakt med utbildning och arbete.

Forskningen finansierades av Stiftelsen för kommunal utveckling Kunnallisan kehittämissäätiö, Sydvästra Finlands regionförvaltningsverk och statsrådets kansli.

Summary

For this study 'Are we part of society? On the future, democracy and public services - Thoughts of young people outside of education and work', young people who find themselves outside of education and work were interviewed twice during the period 2017–2019. First, they were interviewed by outreach youth workers, and then by a researcher. For the initial interview, a structured form that contained questions from the annual Youth Barometer study was used with 117 young people. The aim was to become familiar with opinions relating to, for example, well-being, public services and democracy of those young people whose life situation is often challenging and who usually do not participate in the interviews organised by phone for 15–29 years old for the general Youth Barometer.

For the second interview, 35 of the initial 117 participants were given in-depth interviews, whereby the young people, with the guidance of a researcher, were encouraged to tell their life story, so as to evaluate what kind of factors, and which service provisions have had what kind of impact on their life, their career aspirations and on their future. The interviews were carried out in different parts of Finland, including in Southwestern Finland, in Helsinki and the greater Uusimaa region, in the region of Central Finland and in region of Kainuu, which was chosen to represent eastern and northern Finland.

The results show the low level of life satisfaction of those young people who, at the time, found themselves outside of education and work. The findings indicate that the situation is worse when the young person has been unemployed longer than 12 months and for those individuals who consider themselves as belonging to a sexual orientation or gender minority. This study has shown how important and useful this kind of indicator is in pointing out how youth policy resources ought be used – namely in reaching out to those in most need of help.

According to the research, young people agree on certain common hindering factors that lead to a deterioration in life satisfaction. Those are: being bullied during the classes 7–9 of elementary school (14–16 years old), a low level of support and encouragement received from their own parents in relation to bullying and in general, and the pressure felt in a rushed society in relation to starting their studies or to jump into the workforce, despite the young people feeling a lack of ability due to, for example, issues of health. It also seems that young people have accepted a world view whereby only those who have achieved success in studies and working life earn a place inside of society. This kind of thinking can increase the level of inequality in society. The situation can be especially difficult for those young people who are, for whatever reason, unable to get a higher education and later, to get full-time work, for example.

The data collected from these interviews indicate that the impact of Youth Guarantee type of guiding policy in Finnish society has not been evaluated enough from the point of view of those young people who have been in counselling some years already, even 10–15 years. The concentration on education and on work guidance seems also to have left the other needs of young people in the dark. Based on the experiences of such young people, the problems not faced during counselling are often those disturbing their well-being the most. This suggests that perhaps education and work comprise too large a portion of the discussions, while the young people's points of view on their own life and life in general are not taken into consideration enough. Still, most of the young people interviewed believe that all their problems could be solved with enough good quality services, and that they actually expect society to take better care of them by improving its services.

The study is funded by the Foundation for Municipal Development, the Regional State Administrative Agency for Southwestern Finland and the Prime Minister's Office.

Esipuhe

Tässä julkaisussa yhteiskunnan parantamisessa neuvovat nuoret työn ja koulutuksen ulkopuolelta. Kyseessä olevia nuoria on harvoin tavoitettu haastateltaviksi, varsinkin kun osalla heistä on kokemusta vuosikausia kestäneestä jaksosta työn ja koulutuksen ulkopuolella. Nuoret tavoitettiin etsivien nuorisotyöntekijöiden avulla. Kuten tämä julkaisu osoittaa, nuoria itseään kuulemalla selviää moni asia nuorten elämänculusta ja yhteiskunnan tilanteesta sekä siitä, mikä nyky-Suomen politiikassa nuoria auttaa tai miellyttää, mikä ei.

Ensin nuoria haastattelivat etsivät nuorisotyöntekijät, sitten tutkija. Etsivät nuorisotyöntekijät haastattelivat 117 työn ja koulutuksen ulkopuolella olevaa nuorta syksyllä 2017. Mukana oli haastateltavia Helsingistä ja Uudelta- maalta, Varsinais-Suomesta, Keski-Suomesta ja Kainuusta. Haastattelukysymykset on esitetty myös valtakunnallisissa Nuorisobarometreissa, mikä mahdollistaa vertailun työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten ja muiden välillä. Nuorisobarometri on Valtion nuorisoneuvoston ja Nuorisotutkimusverkoston vuosittainen haastattelututkimus, jota on toteutettu vuodesta 1994 alkaen. Se koostuu noin 1 900 puhelinhaastattelusta 15–29-vuotiaille siten, että ikä, sukupuoli ja äidinkieli (suomi, ruotsi ja muu) on kiintiöity vastaamaan perusjoukkoa.

Idea etsivien toimimiseen haastattelijoina tuli kahdesta suunnasta. On tiedossa, etteivät Nuorisobarometrin puhelinhaastattelut tavoita kaikkia nuoria, mikä aiheuttaa otannan vinoumaa. Toisekseen käynnissä oli professori Juho Saaren eriarvoistumista pohtineen työryhmän toiminta, jonne kaivattiin työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten näkökulmaa. Etsivien toteuttamien haastattelujen antia julkaistiin aineistokoosteena (Gretschel & Myllyniemi 2017). Tätä tutkimuksen vaihetta rahoitti Valtioneuvoston kanslia.

Osa etsivien nuorisotyöntekijöiden haastattelemista nuorista hyväksyi pyynnön tulla tutkijan haastatteluun sekä heitä koskevan rekisteriaineiston

käyttöön. Tässä vaiheessa tutkimuksen päärahoittajaksi nousi Kunnallisalan kehittämissäätiö. Myös Lounais-Suomen aluehallintovirasto rahoitti tutkimusta. Osa nuorista on antanut luvan ottaa yhteyttä heihin uudestaan kymmenen vuoden kuluttua. Taulukko 1 havainnollistaa eri vuosina toteutettavia tutkimuksen vaiheita. Rekisteriaineistoa hyödynnetään seuranta-tutkimusvaiheessa.

Hankkeen vastuututkijoina toimivat Anu Gretschel ja Sami Myllyniemi. Etsivien nuorisotyöntekijöiden toteuttamien strukturoitujen haastattelujen analyysi on VTM, tilastotutkija Myllyniemen käsialaa. Erikoistutkija, FT Gretschelin päävastuualueena oli yhteydenpito etsiviin nuorisotyöntekijöihin ja heidän kauttansa nuoriin, nuorten syvähaastattelujen toteuttaminen, analysointi sekä pääosin tämän julkaisun kirjoittaminen. Tutkimusavustajina ovat toimineet useat henkilöt. Kiitämme heitä kaikkia yhteistyöstä. Syvähaastatteluaineistoa on yhteistyösopimusten mukaisesti hyödynnetty myös muissa tutkimuksissa (Simonen 2019; Varis 2019).

Erityiskiitokset tutkimukseen osallistuneille nuorille, etsiville nuorisotyöntekijöille ja tutkimusta rahoittaneille tahoille.

Taulukko 1.

Nuorisobarometrin erillisnäyte -hankkeen eteneminen 2017–2028.

Nuorisobarometrin erillisnäyte -hanke	TUTKIMUS- VAIHE 1	TUTKIMUS- VAIHE 2		TUTKIMUS- VAIHE 3
	SYKSY 2017	2018–2020	2021–2026	2027–2028
Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista	Etsivien nuorisotyöntekijöiden toteuttamat haastattelut 20 kunnassa (N=117)	Tutkijan toteuttamat elämäkerralliset syvähaastattelut (n=35) 2017–2020 kerätyn aineiston raportointi	Tauko (julkaisuja kerätystä aineistosta)	Kymmenen vuoden seuranta: rekisteritiedot ja haastattelut samoista nuorista kuin 2017–2020

1 Portaat uudenlaisen ajattelun näkötorniin

Työn ja koulutuksen ulkopuolisuutta on totuttu kuvaamaan syrjäytymisen käsitteellä. Nuorten näkemyksiä syrjäytymisen syistä on Nuorisobarometreissa seurattu jo 20 vuoden ajan, ja koko tämän ajan keskeisimmäksi tekijäksi on noussut ystävien puute, siinä missä yhteiskunta on tottunut ajattelemaan syrjäytymisenä koulutuksesta ja työstä ulkopuolella oloa. Tämän voi tulkita merkiksi siitä, että syrjäytyminen on nuorten mielestä ennen kaikkea ulosjäämistä sosiaalisesta elämästä – ystävästä ja ystäväpiireistä. Sama tulos tuli esille etsivien nuorisotyöntekijöiden toteuttamissa haastatteluissa työn ja koulutuksen ulkopuolella oleville 117 nuorelle (ks. kuvio 1).

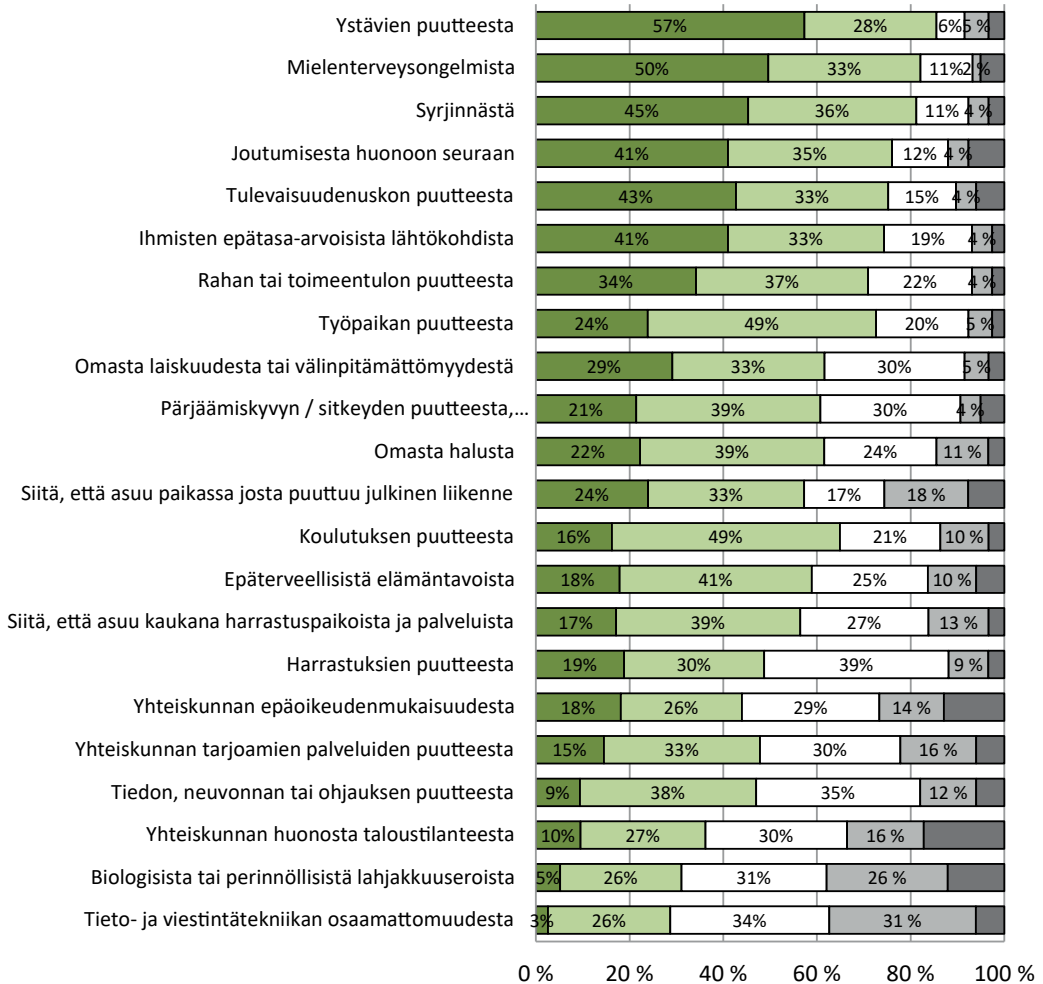
Hyvään elämään kuuluu usein ystäviä, ja aika monen nuoren kohdalla siihen kuuluu myös kouluttautumista ja työtä. Tässä tutkimuksessa hyvän elämän kriteeri määrittyy sen mukaan, mikä on riittävän hyvää elämää ollakseen hyvää elämää. Tärkeä aspekti on pohtia, miten yhteiskunta voi tukea nuoria niin, ettei kenenkään elämä tapahtuisi hyvän elämän ulkopuolella.

Tämän tutkimuksen tavoitteena ei ole etsiä keinoja, joilla saadaan kaikki nuoret koulutukseen ja työhön. Keskitymme kuvaamaan työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten elämää ja sen haasteita nyky-yhteiskunnassa tarkoituksena tuoda samalla esille, miten nuorten mielestä yhteiskunta voisi toimia monen nuoren kohdalla paremmin. Tutkimuksessa kerrotaan myös, mitä nuoret itse tekevät yhteiskunnan hyvinvoinnin eteen.

Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten näkemyksiä yhteiskunnasta on selvitetty hyvin vähän. Saatetaan ajatella, ettei heiltä kannata kysyä tai ettei heillä välttämättä ole edes oikeutta puhua tyytymättömyydestään

”Missä määrin syrjäytyminen johtuu mielestäsi seuraavista asioista?” (%)

■ Paljon ■ Jonkin verran □ Vähän ■ Ei lainkaan ■ Ei osaa sanoa

Lähde: Etsivien nuorisotyöntekijöiden toteuttamat haastattelut työn ja koulutuksen ulkopuolella oleville nuorille 2017, N=117.

Kuvio 1. Syrjäytymistä aiheuttavat asiat

tai lupaa moittia yhteiskuntaa, koska he eivät ole koulutuksessa tai työssä. Heidän tavoittamiseensa tarvitaan osaamista, aikaa ja jalkautumista. Se, että nuoret ovat oman elämäntilanteensa parhaita asiantuntijoita ja että heitä pitää kuulla, on tämän tutkimuksen uudelleenlaisen ajattelun näkötorin toinen parveke, siinä missä ensimmäinen oli syrjäytymisen maiseman näkeminen syrjäytymisenä ystävistä ja hyvästä elämästä.

Kolmannella parvekkeella tulemme tietoiseksi niiden nuorten tyytymättömyydestä elämäänsä, jotka kokevat kuuluvansa sukupuoli- ja/tai seksuaalivähemmistöön (ks. kuvio 4). Tässä tutkimuksessa tavoitimme heitä paljon, syvähaastatelluista heitä on noin kolmasosa. Mies–nainen-tyyppisen jaotelmän käyttäminen tässä julkaisussa ei tekisi oikeutta sukupuolten ja seksuaalisuuden moninaisuudelle, siksi puhumme nuorista. Tässä yhteydessä on syytä mainita sukupuoli- ja/tai seksuaalivähemmistöön kuulumisen olleen yksi kriteereistä, joiden perusteella etsivät nuorisotyöntekijät rekrytoivat haastateltavia. Näin ollen heidän suhteellisen suuresta määrästä tässä tutkimuksessa ei voi tehdä päätelmiä siihen suuntaan, että heitä olisi enemmän työn ja koulutuksen ulkopuolella suhteessa muuhun väestöön.

Tässä julkaisussa kerromme, mitä työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret ajattelevat:

1. tyytyväisyydestä elämäänsä sekä siitä, mikä taho voisi heidän hyvinvointiaan edistää tällä hetkellä
2. yhteenkuuluvuudesta yhteiskuntaan, yhteiskunnan tilasta sekä suhteestaan muihin ihmisiin, auttamiseen ja kiusatuksi tulemiseen sekä siitä, mikä taho olisi voinut toimia toisella tavalla aiemmin heidän elämässään
3. vaikuttamisesta, motiiveista vaikuttaa, politiikasta sekä asiantuntijuuden kokemuksistaan palvelujen käyttäjinä.

Lopuksi annamme nuorten ajatusten johdattaa meitä pohtimaan seuraavia asioita:

4. Miten hyvin yhteiskunta on onnistunut työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi tehdyssä työssä?
5. Mitkä ovat yhteiskunnan muutostarpeet 2020-luvulla?

Se, että huomioimme tutkimuksessa käytetyssä sanastossa, kuten edellä mainitussa syrjäytymisen määritelmässä, nuorten omaa näkökulmaa, heijastaa tutkimuksemme otetta myös laajemmin. Tutkimuksen lähtökohtana on nuorten kunnioittaminen oman elämänsä ja yhteiskunnallisen tilanteensa asiantuntijoina. Tämä julkaisu osoittaa, että kokemiensa haasteiden takia moni näistä nuorista on myös hankalien tilanteiden ja olosuhteiden asiantuntija. Monet tutkijat ovat osoittaneet, että kanssaihmisillä ja yhteiskunnalla on tapana asemoida nuoria tiettyihin paikkoihin, ”autettaviksi, koska ovat avunsaajia”, kuten Lucy Maynard ja Kaz Stuart (2018) ovat asian ilmaisseet. Yhteiskunta pyrkii asemoimaan ihmisiä tietyllä tavalla esimerkiksi heidän elämäntilanteensa mukaan. Me kysyimme nuorilta, mitä he itse tilanteessaan näkevät ja mitä mieltä he ovat yhteiskunnallisesta asemastaan.

2 Tutkimusaineistot ja -menetelmät

2.1 Etsivien nuorisotyöntekijöiden toteuttamat haastattelut muodostavat näytteen – vertailuaineistona Nuorisobarometrit

Etsivät nuorisotyöntekijät haastattelivat 117 nuorta 22 kunnasta Helsingin-Uudenmaan, Varsinais-Suomen, Keski-Suomen ja Kainuun alueelta. Haastatteluun osallistui noin 50 etsivää. Alueiden valinnassa haluttiin huomioida paitsi Etelä-Suomi, koska siellä asuu määrältään eniten nuoria, myös muut alueet. Varsinaiseen alueelliseen edustavuuteen ei näytteessä kuitenkaan pyritty.

Kerättyä haastatteluaineistoa nimitetään otoksen sijaan näytteeksi, sillä sekä valittujen alueiden että haastateltujen nuorten valinta perustui harkintaan, ei satunnaisuuteen eikä aineiston tilastollisen todennäköisyyden merkityksessä ole tarkoituskaan olla edustava suhteessa perusjoukkoon (Suomessa asuviin työn ja koulutuksen ulkopuolella oleviin nuoriin). Toisaalta myös perinteisin puhelinhaastatteluin toteuttavan Nuorisobarometri-surveyyn otos on katoanalyysien perusteella vinoutunut siten, että työn ja koulutuksen ulkopuolisten todennäköisyys vastata on keskimääräistä pienempi. Etsivien nuorisotyöntekijöiden osaamiseen kuuluu tavoittaa juuri näitä nuoria.

Tilastotiedon luotettavuuden arviointiin ja parantamiseen kohdistuu niin perustutkimuksellista kuin yleisempää yhteiskunnallista mielenkiintoa. Otannan vinoumia on tärkeää pyrkiä korjaamaan erillistiedonkeruun, ja on todennäköistä, että survey-tutkimuksissa havaittu alati paheneva kato nuorten ikäryhmissä painottuu juuri huonosti voiviin nuoriin.

Nyt toteutetuissa haastatteluissa saadut tulokset viittaavat vahvasti tähän, sillä työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten hyvinvoinnin vajeet ovat syviä ja laaja-alaisia.

Mitä tulee syrjäytymisen ja ulkopuolisuuden määritelmiin, jotain opittiin jo aineistonkeruun aikana. Tutkijoiden antamassa haastatteluohjeistuksessa etsiviä pyydettiin haastattelemaan työ-, koulutus- ja harjoittelusopimusten¹ ulkopuolella olevia nuoria. Etsiviltä tutkimusprosessin aikana saadun palautteen perusteella edellä mainitusta ”sopimuksettomuuden” kriteeristä joustettiin kuitenkin tapauskohtaisesti: nuori saattoi olla jonkin toimenpiteen piirissä haastatteluhetkellä, mutta tuli silti haastatelluksi, koska hän edelleen jatkoi työskentelyä etsivän kanssa. Etsivien mukaan monen heidän kanssaan työskentelevän nuoren kohdalla koulut ovat saattaneet jäädä kesken jo useaan kertaan. Erilaisiin toimenpiteisiin, kuten koulutukseen tai kuntouttavaan työtoimintaan osallistuminen, ei etsivien kokemuksen mukaan välttämättä muuta nuorten positiota, kun asioita tarkastellaan pidemmältä ajalta. Etsivät nuorisotyöntekijät ehdottivat haastattelukokemuksia reflektoivissa ryhmäkeskusteluissa tutkimuksen kohdejoukon laajentamista jatkossa kaikkiin heidän asiakkaisiinsa (Gretschel & Myllyniemi 2017).

Strukturoitujen haastattelujen kysymykset on otettu suoraan aiemmista Nuorisobarometreista. 1994 alkaen vuosittain toteutettujen Nuorisobarometriin kohderyhmänä ovat Suomessa asuvat 15–29-vuotiaat, ja tiedonkeruu toteutetaan puhelinhaastatteluin. Käytössä on iän, sukupuolen ja äidinkielen mukainen kiintiöpoiminta, ja otoksen koko on 1 900 henkilöä. Vertailutietona 2017 kerättyyn haastatteluaineistoon käytetään aina tuoreinta saatavilla olevaa tulosta, joka yleensä on vuosien 2016 tai 2017 haastatteluista.

Etsivien nuorisotyöntekijöiden toteuttamien haastattelujen suhteellisen pienen määrän (N=117) tarkoittaa sitä, että tulosten erot Nuorisobarometriin eivät usein ole tilastollisesti merkitseviä. Näin pienessä näytteessä 95 prosentin luottamustason virhemarginaali on esimerkiksi 20 prosentin osuudessa noin seitsemän prosenttiyksikköä molempiin suuntiin. On tosin huomattava,

¹ Tällä tarkoitetaan työvoimapoliittisia toimenpiteitä, kuten työkokeilu.

että vaikei yksittäisten kysymysten kohdalla merkitsevyys toteutuisikaan, lisää useamman muuttujan kohdalla havaittujen erojen osoittaminen samaan suuntaan tulosten uskottavuutta.

2.2 Etsiville nuorisotyöntekijöille annettu eettinen haastatteluohjeistus

Nuorisobarometreissa on vuosien varrella käytetty satoja eri kysymyksiä, joista osa toistuu vuodesta toiseen. Tätä tutkimusta varten kysymyksiin perehdyttiin siitä näkökulmasta, mitkä niistä toimisivat hyvin nuoren ja nuorelle tutun etsivän nuorisotyöntekijän välisessä haastattelusuhteessa. Temaattikaltaan etsittiin erityisesti luottamusta, tulevaisuudenodotuksia, julkisia palveluja, demokratiaa ja tyytyväisyyttä kartoitettavia kysymyksiä. Kysymysten valintaan vaikutti myös se, että nuorilta kysyttiin halukkuutta osallistua jatkohaastatteluun tutkijan kanssa. Monisyisemmät nuorten taustoja kartoittavat kysymykset, kuten lapsuudenkodin lähtökohdat, oli mahdollista kysyä siellä. Haastattelujen sujumista helpotti se, että lähes kaikissa kysymyksissä oli mukana valmiit vastausvaihtoehdot.

Etsivä nuorisotyöntekijä kysyi haastattelun lopuksi nuoren halukkuutta osallistua tutkijan toteuttamaan jatkohaastatteluun sekä lupaa nuorta koskevan rekisteriaineiston käyttöön tutkimustarkoituksessa. Halukkailta nuorilta kerättyjen suostumusten ja heidän antamiensa yhteystietojen takia haastatteluissa käytettiin paperilomakkeita. Nuorisotutkimusseura ry konsultoi tutkimuksen eettistä ohjeistoa laatiessaan Tilastokeskuksen ja Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston tutkimus- ja lakiasiantuntijoita ja huolehti asianmukaisen rekisteriselosteen laatimisesta. Tutkimusasetelma tuli prosessin aikana puolletuksi HDL:n eettisessä toimikunnassa 12.10.2017. Tutkimukseen osallistuvien etsivien nuorisotyöntekijöiden työnantajista HDL/Vamoksen lisäksi erillisen tutkimuslupahakemuksen vaati Jyväskylän kaupunki (tutkimuslupa hyväksyttiin 21.9.2017). Muiden organisaatioiden osalta riitti esimiehen lupa etsivän työajan käyttämisestä tutkimusyhteistyöhön.

Haastatteluja tekeville etsiville annettiin koulutus haastattelujen tekemiseen joko kasvokkain tai puhelimitse. Heille laadittu eettinen ohjeistus

sisälsi muun muassa seuraavia teemoja: haastatteluluvan kysyminen nuorelta, tutkimuksen tarkoitus ja aikataulu, tutkimuksen kohdentaminen 15 vuotta täyttäneisiin työn ja koulutuksen ulkopuolisiin, joita puhelinhaastatteluin on vaikea tavoittaa, sukupuolivähemmistöjen ja erilaisten kulttuuristen ja etnisten taustojen yhdenvertainen huomiointi, nuorten tunteminen ennen haastattelua, haastatteluihin osallistumisen vapaaehtoisuus, työntekijän kuormittumisen välttäminen, etsivään työhön liittyvän luottamussuhteen turvaaminen, tutkijoiden hallussa oleva rekisteriseloste, etsivän velvollisuudet aineiston salassapitoon, kyselylomakkeiden postitus tutkijoille, aineiston anonymisointi sekä tietoa aineiston arkistoinnista ja jatkokäytöstä.

Aineistokeruu aloitettiin kyselylomakkeiden jakamisella etsiville nuorisotyöntekijöille joko kasvokkain koulutuksissa tai postitse riippuen alueesta. Etsivät nuorisotyöntekijät toteuttivat haastattelut syys-lokakuussa 2017. Tiukka tutkimusaikataulu vaikutti erityisesti Varsinais-Suomen ja Helsingin-Uudenmaan osalta näytteen kokoon, koska näillä alueilla työskentelyajaksi etsiville nuorisotyöntekijöille ei jäänyt kuukauttaakaan. (Etsivien haastattelukokemuksista ks. Gretschel & Myllyniemi 2017.)

2.3 Tutkijan toteuttamat syvähaastattelut

Etsivien nuorisotyöntekijöiden haastattelemista 117 nuoresta 50 lupautui tutkijan toteuttamiin syvähaastatteluihin. Suostumukset kerättiin kirjallisena etsivien nuorisotyöntekijöiden toteuttamien haastattelujen lopuksi. Haastattelijana toimi erikoistutkija Anu Gretschel. Hän tavoitti haastatteluun etsivien nuorisotyöntekijöiden avulla 35 nuorta. Haastattelut suoritettiin tammikuun 2018 ja toukokuun 2019 välisenä aikana. Lyhimmillään etsivän nuorisotyöntekijän suorittamasta haastattelusta nuoren kohdalla oli tuolloin kulunut neljä kuukautta, pisimmillään 20 kuukautta.

Syvähaastattelu ei toteutunut viidentoista nuoren kohdalla. Osaa heistä ei tavoitettu. Osa ei halunnut tulla haastatteluun elämäntilanteensa takia. Yksi nuorista kieltäytyi, koska ei halunnut kertoa ajatuksistaan syvällisemmin kuin mitä oli etsivän toteuttamassa haastattelussa jo tehnyt. Yhteydenotossa haastatteluajankohdan sopimiseksi hyödynnettiin etsivien mahdollisuuksia

tavata nuorta tai käyttää puhelinta, tekstareita, sähköpostia tai kirjettä. Osaan nuorista tutkija otti yhteyttä itse esimerkiksi siitä syystä, ettei nuorta haastatellut etsivä toiminut enää tehtävässään.

Haastattelutilanteet toteutettiin kasvokkain useimmiten etsivän nuorisotyöntekijän varaamassa ja nuorelle ennestään tutussa tilassa, kuten etsivien työhuoneessa, neuvotteluhuoneessa tai nuorisotalolla. Kahdessa tapauksessa haastattelu toteutettiin haastateltavan kotona. Kolmessa haastattelussa oli mukana etsivä nuorisotyöntekijä. Kahdessa tapauksessa etsivä oli mukana nuoren pyynnöstä tukihenkilön roolissa, ja kolmannessa tapauksessa nuori antoi suostumuksensa etsivän nuorisotyöntekijän läsnäoloon, koska etsivä hyödynsi haastattelua myös omassa opinnäytteessään. Haastatteluista kaksi toteutettiin muulla kuin suomen kielellä, jolloin haastattelutilanteessa oli mukana nuoriso- ja tutkimusalaa tunteva tulkki. Haastattelun sujuvuuden lisäämiseksi tulkki toimi tilanteessa toisena haastattelijana. Hän myös huolehti haastattelujen kääntämisestä litterointivaiheessa.

Syvähaastatteluissa käsiteltiin seuraavia teemoja:²

1. Tyytyväisyys elämään
2. Suhde yhteiskuntaan
3. Sosiaaliset verkostot
4. Harrastaminen
5. Tulevaisuus
6. Toimeentulo
7. Koulutus-, työelämä- ja palvelukokemukset
8. Vaikuttamiskokemukset

Koska haastatellut nuoret ovat helposti tunnistettavissa elämäntilanteidensa ja etsivän nuorisotyön asiakkuuden takia, toteutettiin anonymisointi erityisellä herkkyydellä ja samalla pyrittiin kuitenkin säilyttämään aineiston merkittävyys (ks. Kuula 2010). Anonymisointiin syntyvät ratkaisut liittyivät muun muassa nuorten sukupuolen ja asuinpaikkakunnan häivyttämiseen, iän esittämiseen ikäluokkina, kotielämään ja harrastuksiin liittyvien termien viemiseen yleisemmälle tasolle (äiti tai isä = vanhempi, koira = lemmikki,

² Haastattelukysymykset esitellään tässä julkaisussa alaviitteinä asiaa käsiteltäessä.

sähly = joukkuelaji). Myös sairaudet ja muut esimerkiksi kehoon liittyvät yksityiskohdat yleistettiin. Valtakunnallisia järjestöjä hyödynnettiin asianmukaisten termien löytämisessä. Kaikki haastatellut antoivat luvan haastattelun arkistointiin Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon, josta se on tutkijoiden ja opinnäytetyöntekijöiden käytettävissä asianomaisin luvin. Käytännössä arkistointi tapahtuu kymmenen vuoden kuluttua toteutettavan seurannan jälkeen, mihin asti nuorten rekisteriaineiston tilausta varten antamaa henkilötunnusta säilytetään. Aineiston säilytyksessä noudatetaan rekisteriselosteessa määriteltyjä tietosuojakäytäntöjä.

Siinä, missä etsivien toteuttamissa haastatteluissa noudatettiin pitkälti ennalta valmisteltua Nuorisobarometrin kysymyksistä koottua kyselypohjaa valmiine vastausvaihtoehtoineen, olivat tutkijan toteuttamat haastattelut, ns. syvähaastattelut, strukturoituja vain puolittain. Näin nuorilla oli mahdollisuus perustella näkemyksiään esimerkiksi omaan kokemustietoon pohjautuen. Myös ajallinen aspekti oli mukana: nuoren kanssa keskusteltiin, millaisia asioita oli tapahtunut elämän eri vaiheissa, ja hän pystyi arvioimaan, miten asiat liittyivät yhteen. Syvähaastattelujen toteuttamisessa, analysoinnissa ja raportoinnissa hyödynnetään narratiivista tutkimusotetta (ks. esim. Hennink ym. 2020; Uotila 2011). Kuten David Herman (2009) on todennut, yksi narratiivisen tutkimusotteen vahvuus on sen tuominen näkyväksi, mitä jokin on ihmiselle, joka sen kokee. On toki muistettava, että haastatteluasetelmassa nuori tulee kysymyksiin vastaamalla kertoneeksi myös sellaisia asioita, joita ei välttämättä liitä omaan elämäntarinaansa esimerkiksi häpeän tunteen tai asioiden vähäisen merkityksen takia verrattuna tilanteeseen, jossa kertoisi tarinan ilman haastattelijaa (vrt. Herman 2009). Tutkijan vastuuta nuorten eri kokemusten merkittävyyden tulkinnaissa vähennettiin pyytämällä nuoria itseään arvottamaan eri asioiden vaikutusta heidän hyvinvointiinsa esimerkiksi kysymällä, minkä tai kenen he olisivat toivoneet toimivan toisin (ks. myös Gergen 1988). Jos nuori taas kertoi olevansa tyytyväinen elämäänsä ja sen olevan uusi asia, kysyttiin muutoksen ajankohdasta ja siihen vaikuttaneista tekijöistä. Nuorten suorittama arvottaminen tuli esille myös heidän termivalinnoissaan, kuten ”kykytys” tai ”deep shit”. Aika ajoon käytettiin tarvittaessa myös numeroarvioinnin mahdollisuutta.

Syvähaastattelujen tarkoitusta avattiin nuorille aktiivisesti niiden sensitiivisen luonteen takia. Heille kerrottiin haastatteluja tehtävän, jotta yhteiskunta ja sen palvelut muuttuisivat enemmän nuorten hyvinvointia lisääviksi. Lisäksi tuotiin esille anonymisoinnin tarkkuus ja se, ettei tutkimuksen raportoinnissa pyritä rakentamaan esille yksittäisen nuoren elämäntarinaa. Tutkimuksen kerrottiin koskevan useita nuoria ja tätä tuotiin esille myös haastattelun aikana tutkijan kertoessa, missä kohden nuoren vastaukset tai kertoma elämänselitys tuntuivat olevan samantyyppisiä kuin muilla haastatelluilla tai missä ne selvästi erosivat. Näin nuoren oli mahdollista ajatella itseään osana kuultavien joukkoa pelkäämättä tulevaisuutta liian yksilöidyksi. Lisäksi tutkija muistutti, ettei kaikkiin ehdotettuihin kysymyksiin ollut pakko vastata. Nuorelle kerrottiin myös kerrottujen asioiden muuttamisen mahdollisuudesta jälkikäteen ja siitä, että haastattelujen herättämistä tunteista oli mahdollista puhua esimerkiksi etsivän nuorisotyöntekijän tai tutkijan kanssa.

Haastattelut alkoivat työskentelyllä korttien kanssa, joihin oli kirjoitettu erilaisia elämänsisältöjä kuvaavia sanoja, kuten ”sukulaiset”, ”tuttavat” ja ”harrastukset”. Nuoren oli mahdollista ottaa mukaan, jättää sivuun tai ehdottaa lisää kortteja, kunnes esillä oleva kokoelma kuvasi nuoren mielestä hänen elämänsä. Vaikka haastattelut alkoivat samalla tavalla, vaihteli teemojen käsittelyjärjestys sen jälkeen riippuen keskustelun luontaisesta etenemisestä. Myös haastattelukysymysten muoto mukautui kussakin haastattelutilanteessa vallitsevaan puhetapaan. (Ravitch & Carl 2020; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Haastattelutallenteiden pituus on keskimäärin kaksi tuntia. Tekstiksi litteroituna merkkejä on välilyönteineen 3 116 651. Aineistolle toteutettiin laadulliselle tutkimukselle kuuluvaan tapaan useita lukukierroksia. Aineiston koodaus ja analysointi toteutettiin käsin tutkimusotteen narratiivisen ja diskurssianalyttisen luonteen takia (ks. myös Ravitch & Carl 2021; Henink ym. 2020). Koodattavia asioita oli noin kaksikymmentä. Edellä mainittuihin haastatteluteemoihin liittyvien asioiden lisäksi koodatuksi tuli perusteluineen kohtia, joissa nuori arvioi tilannettaan tai yhteiskunnan toimia. Lisäksi aineistosta nousi itsetuntoon, kiusatuksi tulemisen ja erilaisuuden kokemuksiin sekä toimijuuden ottoon liittyviä asioita, jotka myös koodattiin.

Narratiivisessa analyysissä yhtenä tavoitteena on ydintarinan tunnistaminen erityisine piirteineen ja keskeisine merkityksineen (Hennink ym. 2020). Ydintarinan rakentamisen kannalta olennaisin analyysivaiheen havainto oli sen esiin nostaminen, kokiko nuori saaneensa riittävästi apua omaan tilanteeseensa (ks. kuvio 5). Kävi ilmi, että kokemus saadun avun riittämättömyydestä heijastui myös elämään tyytymättömyytenä³, ja näitä nuoria haastatellusta 35 nuoresta oli viisi. Samoin heitä yhdisti kokemus asemasta yhteiskunnan rajalla tai ulkopuolella⁴. Kun kaikki haastatellut 35 nuorta luokiteltiin sen mukaan, olivatko he tyytyväisiä elämäänsä ja kokivatko he olevansa yhteiskunnan sisällä vai sen rajalla tai ulkopuolella, jakautuivat he kolmeen ryhmään (taulukko 2).

Taulukko 2.

Haastateltujen 35 nuoren tilanne luokitteluperusteina a) elämään tyytyväisyys tai tyytymättömyys ja b) kokemus omasta asemasta yhteiskunnan sisällä, reunalla tai ulkopuolella.

5 nuorta:	tyytymättömiä elämäänsä ja kokevat olevansa yhteiskunnan rajalla tai ulkopuolella (ryhmä 1)
14 nuorta:	tyytyväisiä elämäänsä, mutta kokevat olevansa yhteiskunnan rajalla tai ulkopuolella (ryhmä 2)
16 nuorta:	tyytyväisiä elämäänsä ja kokevat olevansa yhteiskunnan sisällä (ryhmä 3–4, jakautuu myöhemmin ryhmiksi 3 ja 4, ks. taulukko 3)

³ Nuorilta kysyttiin, kuinka tyytyväisiä he ovat elämäänsä. Tutkija tulkitsi nuorten antamat sanalliset tai numeroihin perustuvat vastaukset vastinparilla tyytyväinen/tyytymätön. Nuoren käyttäessä arvioinnissa numeroa asteikoilla 4–10, luvut 4–6 tulkittiin elämään tyytymättömyydeksi.

⁴ Nuorelta kysyttiin, kokeeko hän olevansa yhteiskunnan sisällä, rajalla vai ulkopuolella. Kysymyksessä apuna käytetty kuvio on esitelty kuviossa 7. Analyysivaiheessa nuoret jaettiin kahteen ryhmään: yhteiskunnan sisällä oleviin ja heihin, jotka kokivat olevansa yhteiskunnan rajalla tai ulkopuolella.

Ryhmästä 3–4 (elämäänsä tyytyväiset, jotka kokevat olevansa yhteiskunnan sisällä) erottui omaksi ryhmäkseen alaryhmä (jatkossa ryhmä 4), johon kuuluvat nuoret kokivat, ettei heidän elämässään kenenkään tai minkään tarvitse tai ole tarvinnut toimia toisin, suurimmaksi osaksi siitä syystä, ettei heillä juurikaan ole ollut avuntarpeita (ks. taulukko 3).

Taulukko 3.

Elämäänsä tyytyväisten ja kokemansa mukaan yhteiskunnan sisäpuolella olevien kuu-
dentoista nuoren ryhmän jakaminen kahdeksi ryhmäksi sen mukaan, kokevatko nuo-
ret saaneensa tai edelleen saavansa riittävästi apua (ryhmä 3), ja sen mukaan, etteivät
oikeastaan ole tarvinneet elämässään juurikaan apua (ryhmä 4).

10 nuorta:	tyytyväisiä elämäänsä ja kokevat olevansa yhteiskunnan sisällä, kokevat saaneensa tai saavansa riittävästi apua (ryhmä 3)
6 nuorta:	tyytyväisiä elämäänsä, kokevat olevansa yhteiskunnan sisällä ja eivät ole juurikaan tarvinneet elämässään apua (ryhmä 4)

Kuten Jokinen ym. (2016) ovat todenneet, ovat narratiivit kertomuksen muodon saaneita asioiden ja tapahtumien merkityksellistämisen tapoja. Ensimmäiseksi raportointinarratiiviksi tutkija kirjoitti ääripäaesimerkkinä tarinan viidestä nuoresta, jotka ovat tyytymättömiä elämäänsä, kokevat olevansa yhteiskunnan rajalla tai ulkopuolella. He ovat juuri ne nuoret, jotka kokevat, etteivät ole saaneet riittävästi apua. Tarina kirjoitettiin tavalla, joka toi esille elämänkulun ja lähtökohtien variaatiota sekä kuvasi monipuolisesti nuorten suhtautumista muihin ihmisiin, yhteiskuntaan ja yhteisiin asioihin vaikuttamiseen. Sen jälkeen tutkija loi ensimmäisen tarinan rinnalle toisen, jossa huomioitiin, mitä ensimmäisessä oli kerrottu vertailuasetelmaa hakien. Tämä tarina pohjautui viiden elämäänsä tyytyväisen, asemansa yhteiskunnan sisälle kokevan nuoren haastatteluihin. Kuten edellä mainitaan, ryhmän 4 nuoria yhdistää tyytyväisyyden ja yhteiskunnan sisäpuolella oleminen kokemuksen lisäksi myös se, etteivät he juuri tarvitse tai ole tarvinneet apua elämässään, koska, kuten eräs heistä luonnehti, ”hyvää on tarjottu

alusta lähtien” (ks. taulukko 3). Helppo muttei kenties oikea ratkaisu olisi ollut kirjoittaa ensimmäisen tarinan rinnalle ääripääksi ryhmässä neljä olevien nuorten tarina. Onneksi todellisuudessa elämään tyytyväisyyden ja koetun aseman yhteiskunnan sisäpuolella voi saavuttaa, vaikka joutuu turvautumaan paljonkin yhteiskunnan apuun, kuten ryhmään 3 kuuluvan kymmenen nuoren haastattelut osoittivat. Näin ollen toiseen tarinaan tutkija arpoi kolme haastattelua ryhmästä 3 ja kaksi ryhmästä 4. Taulukko 4 kuvaa tiivistetysti, kenen ääni tarinoissa kuuluu.

Taulukko 4.

Tässä julkaisussa esitellään kahta tarinaa, joiden sisältö on koottu keskenään ääripäisissä olevien nuorten haastattelujen sisällöistä. Ensimmäisessä äänessä ovat nuoret, jotka ovat tyytymättömiä elämäänsä ja kokevat olevansa yhteiskunnan rajalla tai ulkopuolella. Jälkimmäinen on koottu elämäänsä tyytyväisten ja kokemuksensa mukaan yhteiskunnan sisäpuolelle sijoittuvien nuorten tarinoista.

Tarina 1.	Elämäänsä tyytymättömät viisi nuorta, jotka kokevat olevansa yhteiskunnan rajalla tai ulkopuolella
Tarina 2.	Elämäänsä tyytyväiset viisi nuorta, jotka kokevat olevansa yhteiskunnan sisäpuolella

Kyseisissä kahdessa tarinassa kuullaan kymmenen nuoren ajatuksia. Pitkin matkaa pohditaan, mikä erottaa elämäänsä tyytymättömien tarinan tyytyväisten tarinasta. Yhteiskunnan kehittämistä varten etsitään samalla vastausta siihen, mikä estää nuorten päätymistä tilanteeseen, jossa he voivat olla tyytyväisiä elämäänsä ja kokea olevansa yhteiskunnan sisäpuolella. Julkaisussa pyritään useissa kohdissa tuomaan esille kaikkien 35 nuoren ääni, jotta kuva nuorten ajatuksista saadaan mahdollisimman laajaksi. Sen lisäksi, että nuorten elämänkaari eroaa sen mukaan, kokevatko he saaneensa apua yhteiskunnalta, jos ovat sitä tarvinneet (kuvattu nuolikaaviona, ks. kuvio 5), on nuorten elämässä myös muita nuorten vahvaa yhteiskunnallista asemaa uhkaavia riskitekijöitä. Näistä esimerkkeinä huono itsetunto ja

ajatus ihmisten epätasa-arvoisuudesta. Myös näiden tekijöiden yleisyyttä syvähaastattelujen nuorten aseman määrittymisessä on havainnollistettu nuolikaavioin:

- Kuvio 8 kuvaa, millaiseen ajatusmaailmaan nuoret ovat kasvaneet sen suhteen, kuuluvatko kaikki ihmiset heidän mielestään yhteiskunnan sisäpuolelle. Yllättävän harva pitää tärkeänä kaikkien ihmisten kuulumista yhteiskunnan sisäpuolelle, toisaalta monet näkevät aseman riippuvan ihmisen saavuttamasta asemasta koulutuksessa ja työssä. Lisäksi haastatteluissa kävi ilmi monen pitävän itseään ulkopuolelle kuuluvana, vaikka pitäisi kaikkia muita yhteiskunnan sisäpuolelle kuuluvina. Haastattelut toteuttanut tutkija tulkitse tämän merkiksi heikosta itsetunnosta.
- Kuvio 10 kuvaa kiusatuksi tulemisen yleisyyttä ja saatua vanhempien henkisen tuen heikkoutta, jotka haastattelujen perusteella näyttävät merkittävimmin hyvän itsetunnon kasvua estäneinä tekijöinä.

Syvähaastatteluaineiston analyysissä hyödynnettiin narratiivien rakentamisen lisäksi teemoittain koodausta ja analyysia sekä argumenttianalyysia. Argumenttianalyysissä nuorten haastatteluvastauksista eroteltiin toisistaan väitteet, perustelut ja taustaoletukset (Kakkuri-Knuuttila 1998). Erityisen hyödyllinen kyseinen analyysitapa oli sen selvittämisessä, millä perusteella haastattelujen mukaan yhteiskunnan sisälle pääsee ja yhteiskunnan ulkopuolelle voi joutua. Aika ajoin analyysitapa on lähellä myös diskurssi-analyysia, erityisesti mitä tulee nuoren kokemuksiin siitä, miten yhteiskunta häntä positioi tai yrittää positioida (ks. esim. Harré & van Langenhove 1999; Davies & Harré 1990; Herman 2009).

3 Tietoa tutkimukseen osallistuneiden nuorten taustoista ja elämänkulusta

Seuraavassa avataan muutamia keskeisiä nuorten taustoista kertovia muutujia etsivien nuorisotyöntekijöiden toteuttamien haastattelujen perusteella. Etsivät nuorisotyöntekijät haastattelivat 117:ää nuorta, ja he myös valitsivat nuoret haastatteluun (ks. lisää luku 2.1). Kyseiset taustamuuttujat on saatu vastaajilta itseltään, eli ne kertovat tutkimusta varten haastatellun nuoren oman käsityksen asiasta. Tämä ei ole virhelähde, mutta se on syytä tietää tuloksia tulkittaessa.

Ikä

Etsivien nuorisotyöntekijöiden haastattelemat nuoret olivat 15–29-vuotiaita. Samaa ikähaarukkaa käytetään tässä julkaisussa nuorista puhuttaessa myös laajemmin.

Sukupuoli

Sukupuoli on kysytty haastatelluilta itseltään, sillä nuorille halutaan antaa mahdollisuus itse kertoa, kuinka he sukupuolensa kokevat. Naisen/tytön (n=54) ja miehen/pojan (n=60) ohella vastaajilla oli mahdollisuus valita ”muu” (n=0) tai ”en osaa tai halua sanoa” (n=3). Muuksi kuin tytöksi tai pojaksi itsensä kokevien määrä on myös Nuorisobarometriin (puhelinhaastatteluihin perustuvissa) otoksissa niin vähäinen, ettei heidän vastaustensa perusteella voi tehdä ainakaan tilastollisia yleistyksiä. Se ei kuitenkaan edes ole päätarkoitus, vaan ajatuksena on antaa nuorelle sanansija itseensä kohdistuvissa määrittelyissä.

Koulutus

Koulutustasoa suoraan mittaavana muuttujana ovat suoritettut tutkinnot. Pääasiallisesta toiminnasta kysyttäessä olisi selvinnyt haastatteluhetken opiskelupaikka, mutta jo näytteen muodostamisen lähtökohdat määrittävät sen, että opiskelijoita on vähän (vain yksi vastaaja sanoo opiskelevansa ja toinen olevansa aikuislukiossa) ja haastateltujen nuorten koulutustaso on kaiken kaikkiaan selvästi keskimääräistä matalampi. Vähintään 20-vuotiaista vastaajista ylioppilastutkinnon on suorittanut 14 prosenttia, ammatillisen tutkinnon 47 prosenttia. Yhdellä on peruskoulu kesken, eikä yhdelläkään ole korkeakoulututkintoa. Kolme vastaajaa on suorittanut sekä ylioppilastutkinnon että ammatillisen tutkinnon. Haastattelussa ei tarkennettu, onko kyse kaksoistutkinnosta vai kahdesta erillisestä tutkinnosta, jotka vastaajien ikien perusteella (23–25 vuotta) olisivat niin ikään hyvin mahdollisia. Nämä kolme tapausta on luokitteluvaikkeuden takia jätetty pois koulutustaustamuuttujasta.

Alue

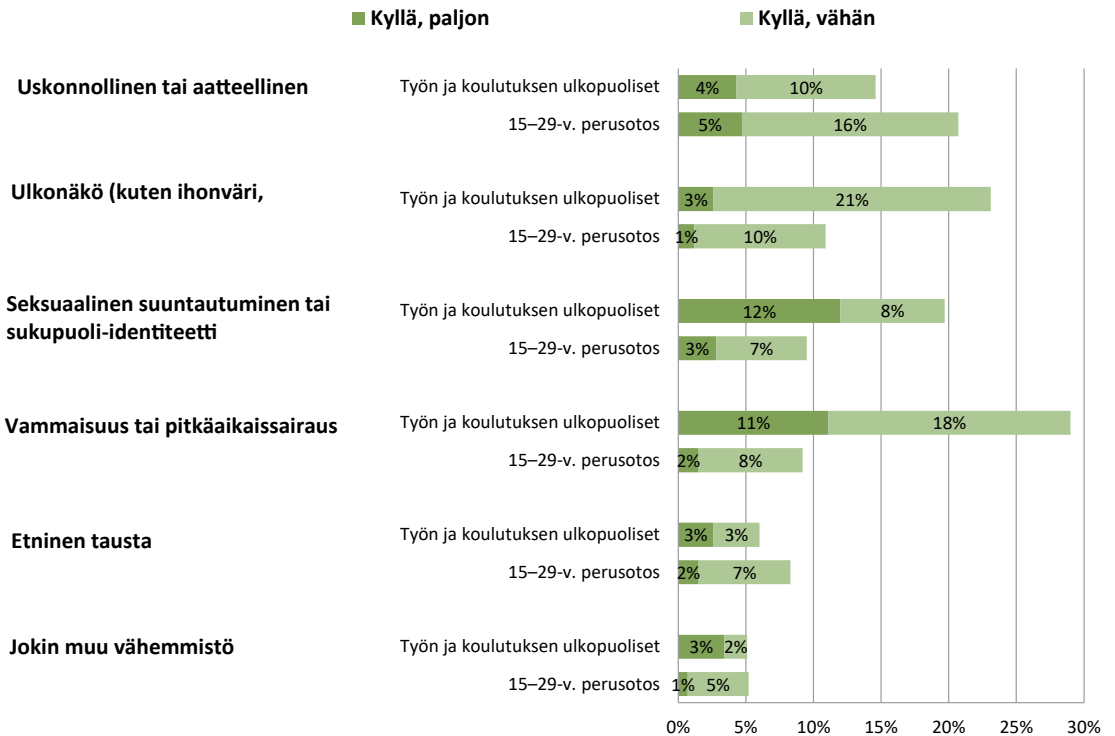
Vastaajat ovat kaikkiaan 22 kunnasta Helsingin-Uudenmaan (n=25), Varsinais-Suomen (n=20), Keski-Suomen (n=37) ja Kainuun (n=33) alueelta. Helsingin-Uudenmaan vastaajista vain kaksi on Helsingin ulkopuolelta, joten vaikka tarkkuuden takia alueesta käytetään tätä nimeä, käytännössä tulokset kertovat Helsingistä.

Vähemmistökokemukset

Nuorten kuvaukset vähemmistökokemuksistaan esitetään kuviossa 2. Huomiota herättää vammaisten/pitkäaikaissairaiden osuuden ohella sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön kuulumisen. Etsiviä nuorisotyöntekijöitä pyydettiin haastateltavien valinnassa huomioimaan moninaisuus monin tavoin, joten näiden vähemmistöjen ei voi tulkita olevan yliedustettuina työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten parissa. Sen sijaan sekä etsivien nuorisotyöntekijöiden haastatteluissa että myöhemmin tutkijan toteuttamissa haastatteluissa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön kuulumisen merkitys nousee esiin monissa yhteyksissä tärkeänä taustatekijänä nuorten kokemalle elämään tyytymättömyydelle ja ulkopuolisuuden kokemuksille. Näyttää

siltä, etteivät seksuaali-/sukupuolivähemmistöjen kohtaamat ongelmat ole aiemmassa yhteiskunnallisessa keskustelussa nousseet riittävästi esille.

”Koetko kuuluvasi vähemmistöön seuraavien asioiden suhteen? (%)

Työn ja koulutuksen ulkopuoliset: etsivien nuorisotyöntekijöiden toteuttamat haastattelut 2017, N=117;
 15 - 29-v. perusotos: Nuorisobarometrin puhelinhaastattelut 2016, Nf=1903.

Kuvio 2. Vähemmistöön kuuluminen

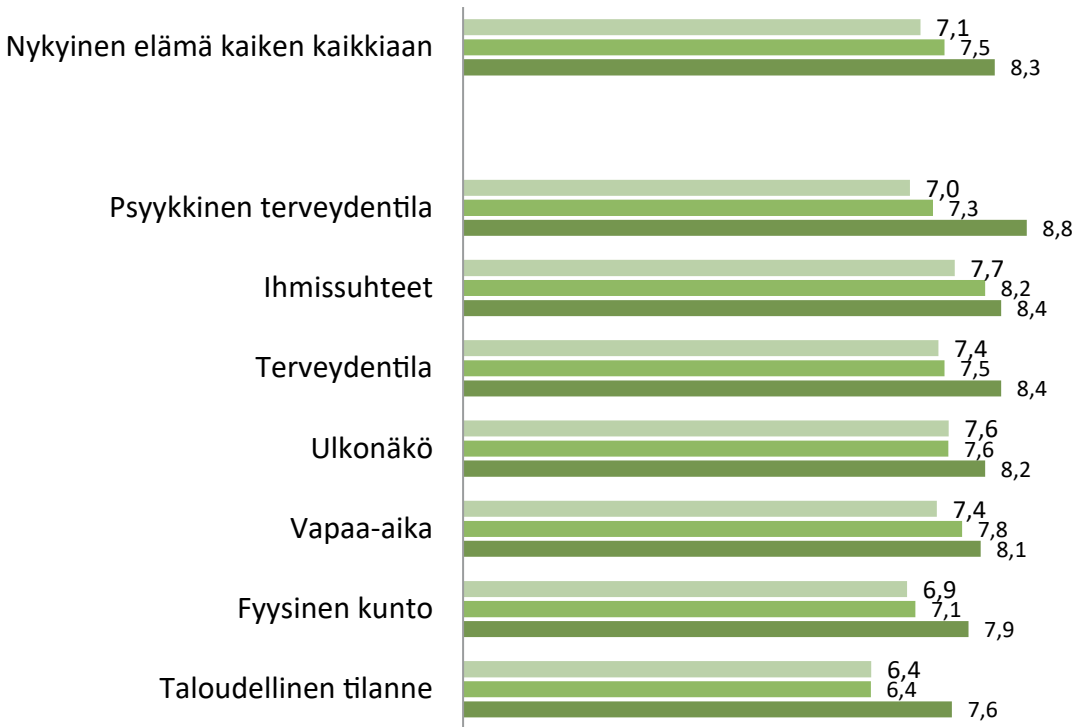
4 Elämän tyytyväisyys ja tyytymättömyys

Etsivät nuorisotyöntekijät haastattelivat nuoria kyselylomakkeen avulla, johon oli koottu Nuorisobarometreissa käytettyjä kysymyksiä. Yksi merkittävimmistä havainnoista oli näiden työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten alhainen tyytyväisyys elämään. Ero on selkeä, kun tuloksia verrattiin Nuorisobarometreissa toteutettujen puhelinhaastattelujen tuloksiin. Kuten kuvio 3 osoittaa, ovat he tyytymättömämpiä niin elämäänsä kaiken kaikkiaan kuin sen eri osa-alueisiin. Hyvinvoinnin vajeiden voidaan sanoa olevan laajoja ja syviä. Erityisen suuria vertailuryhmien erot ovat liittyen psyykkiseen terveydentilaan ja taloudelliseen tilanteeseen. Myös tyytyväisyys ihmissuhteisiin on työn ja koulutuksen ulkopuolisilla nuorilla heikkoa. Keskimäärin ei näytä siltä, että työ- ja koulutuselämän ulkopuolisuuden tunnetta olisi kyetty kompensoimaan esimerkiksi antoisalla kiinnittymisellä vapaa-aikaan tai ystävyys-suhteisiin. Hyvinvoinnin vajeet ovat siis kokonaisvaltaisia.

Myös työelämän ulkopuolisten nuorten ryhmässä havaitaan eroja. Vähintään 12 kuukautta yhtäjaksoisesti työttömänä olleet ovat muita tyytymättömämpiä ihmissuhteisiinsa, vapaa-aikaansa, psyykkiseen terveydentilaansa ja elämäänsä kokonaisuudessaan (ks. kuvio 3). Eroja muihin ei löytynyt suhteessa taloudelliseen tilanteeseen, mikä ei sikäli ole yllätys, että nuorten ja varsinkin työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten tyytyväisyys talouteensa on muutenkin matalalla tasolla. Myös sukupuoli- ja/tai seksuaalivähemmistöön itsensä määrittelevillä nuorilla on selviä hyvinvoinnin vajeita (kuvio 4). Heidän elämään tyytyväisyydelle antamien arvosanojen keskiarvo on 6,8, kun se työn ja koulutuksen ulkopuolella olevilla nuorilla keskimäärin on 7,3. Nuorisobarometriin vastanneiden nuorten perusotoksessa vastaava luku on yli kahdeksan.

**Tyytyväisyys eri elämäalueisiin.
(Kouluarvosanat 4–10, keskiarvot)**

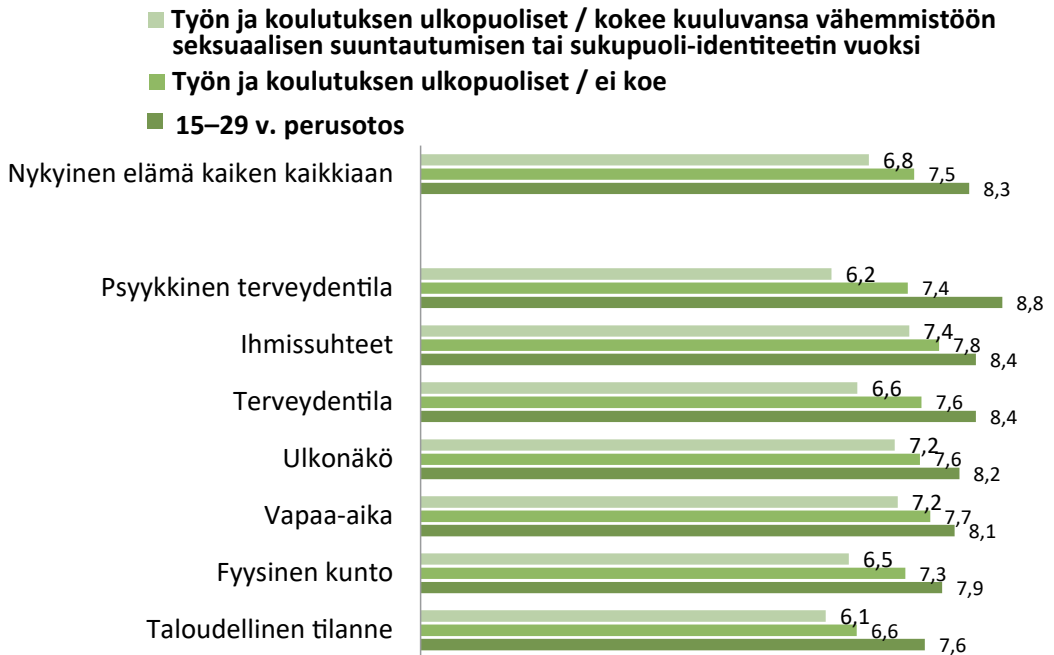
- Työn ja koulutuksen ulkopuoliset / työttömänä vähintään 12 kk
- Työn ja koulutuksen ulkopuoliset / työttömänä alle 12 kk
- 15–29-v. perusotos

Työn ja koulutuksen ulkopuoliset: etsivien nuorisotyöntekijöiden toteuttamat henkilökohtaiset haastattelut 2017, N=117; työttömänä alle 12 kk n=33; työttömänä vähintään 12 kk, n=43.
Perusotos: Nuorisobarometrin puhelinhaastattelu 2017 (N=1902).

Kuvio 3. Tyytyväisyys eri elämäalueisiin.

Tyytyväisyys eri elämäalueisiin. (Kouluarvosanat 4–10, keskiarvot)

Työn ja koulutuksen ulkopuoliset: etsivien nuorisotyöntekijöiden toteuttamat henkilökohtaiset haastattelut 2017, N=117; vähemmistökokemus, n=23; muut, n=90.

Perusotos: Nuorisobarometrin puhelinhaastattelut 2017 (n=1902).

Kuvio 4. Tyytyväisyys eri elämäalueisiin.

Tutkijan toteuttamien nuorten syvähaastattelujen yhtenä tarkoituksena oli selvittää, millaisten syiden takia kaikki nuoret eivät ole tyytyväisiä elämäänsä. Kuten aiemmin kohdassa 2.3 todettiin, oli nuorten syvähaastattelujen analyysissä merkittävässä roolissa se havainto, että tyytymättömyys⁵

⁵ Nuorilta kysyttiin, kuinka tyytyväisiä he ovat elämäänsä. Tutkija tulkitsi nuorten antamat sanalliset tai numeroihin perustuvat vastaukset vastinparilla tyytyväinen/ tyytymätön. Nuoren käyttäessä arvioinnissa numeroa asteikoilla 4–10 luvut 4–6 tulkittiin elämään tyytymättömyydeksi.

elämään liittyi kokemukseen saadun avun riittämättömyyteen. Tutkijan toteuttamien syvähaastattelujen perusteella voidaan todeta haastatelluista 35 nuoresta viiden olleen tyytymätön elämäänsä ja 30:n kuvatessa elämäänsä tavoilla, joiden tutkijan tulkinnan mukaan voitiin luokitella merkitsevän tyytyväistä tai suhteellisen tyytyväistä. Näistä nuorista kuusi kertoi haastattelussa, ettei oikeastaan ole juurikaan kaivannut apua elämässään. Neljän-toista nuoren kohdalla saatu apu on auttanut nuorta pääsemään elämään tyytyväisen tasolle. Kuvio 5 havainnollistaa nuorten tilannetta suhteessa tyytyväisyyteen ja siihen, millaiseksi he ovat kokeneet tai edelleen kokevat avuntarpeensa.

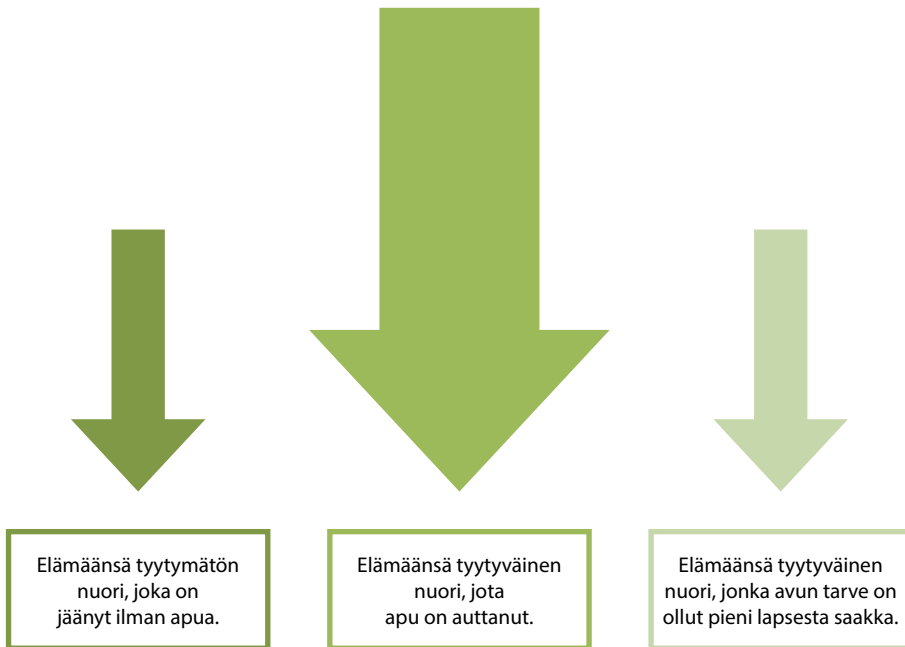
Nuorten tyytyväisyyden yksityiskohtia havainnollistetaan seuraavaksi tarinaksi rakennettuna. Tarinassa on mukana viisi elämään tyytymätöntä ja viisi elämään tyytyväistä nuorta.

Elämäänsä tyytymättömät nuoret eivät koe saaneensa toimivaa apua terveysongelmiinsa, he kokevat yksinäisyyttä ja elämä tuntuu ”tyhjältä”. Heistä useammalla on kausia, jolloin he eivät poistu asunnostaan tai edes sängystään päiviin, viikkoihin tai jopa kuukausiin mielenterveyteen ja turvallisuuden tunteeseen liittyvien asioiden takia. Yhdellä nuorella tilanteeseen liittyy myös lähes päivittäinen päihteiden käyttö. Kaikilla viidellä on tunne, että ”elämä menee ohi”.

”Kaikki viettää elämää ja sää oot kotona.”

”On yhtä helvettiä, ei oo saanu elää omaa elämää oikee yhtään, ei oo saanu olla oma itsensä. Tuntuu, et on jääny kaikesta paitsi. Et oma elämä ei oo vielä ehtiny ees alkaa. On menny jo [yli 20] vuotta.”⁶

⁶ Tutkija on muokannut lainauksia selkeämmäksi. Hakasulkeissa olevat asiat ovat tutkijan tekemiä tarkennuksia.

Kuvio 5. Vasemmalta luettuna viisi nuorta kokee elämäänsä tyytymättömyyttä, jonka syynä syvähaastattelujen mukaan on se, etteivät koe saaneensa tarvitsemaansa apua. Oikealla ovat ne elämäänsä tyytyväiset kuusi nuorta, jotka kokevat avuntarpeensa olleen aina vähäinen. Keskellä olevien neljätoista nuoren voi tulkita saavuttaneen elämäänsä tyytyväisen tason saadun avun tukemana.

Monella näistä elämään tyytymättömistä nuorista on harrastuksiin [musiikki, taide, kulttuuri, sosiaalinen media, pelit] liittyvä maailma, jonne he pakenevat arkeaan ja ”joka pitää hengissä, kun kaikki muu mennyt”. Siellä he ovat tavoitteellisesti eteneviä osajia ja osa heistä myös hyvin verkostoituneita. Harrastusmaailman ulkopuolisessa arjessa he voivat huonosti. Yksi nuorista kertoo pitävänsä elämänsä kaksi puolta tarkoituksella erillään: hän ei halua ”vastuuttaa” harrastuskavereitaan ”kuulemaan loputonta sairauskertomustaan”. Elämisen vaikeudet ovat nuoren mielestä aika ajoin myös ”stimuloivia”: ne saattavat olla piste, jossa tapahtuvat harrastusmaailman läpimurrot. Yksi elämäänsä tyytymättömistä nuorista suunnittelee lähtevänsä opiskelemaan harrastukseensa liittyvää alaa ja työllistävänsä sillä itsensä jatkossa.

Monelle elämäänsä tyytymättömälle harrastaminen on elämisen ehto. Harrastaminen on tärkeää myös tyytyväisille. Nuoruuden tavoitteellinen ohjattu ja monelle haastattelulle ”liian raskas” harrastus on tauon jälkeen muuttunut omatoimiseksi toteuttamiseksi silloin, kun huvittaa. Yksi nuorista kertoo hengaillevansa kavereiden kanssa, toista ”ei enää kiinnosta niin paljon uskonnollisuus ja muutenkaan seurakuntajutut”⁷, hän etsii samaa ”yhteisöllisyyttä” nyt Prometheus-toiminnasta. Jollakin on ohjattu liikunta-harrastus läheisellä paikkakunnalla tai ”kierretään kirppareita”. Joku ”tykkää jatkossakin asua rauhallisessa, mukavan näköisessä maisemassa, jossa ei ole kerrostaloa toisen vieressä” ja jossa luontoon liittyvät harrastukset vanhemman kanssa ovat mahdollisia.

Elämäänsä tyytyväiset kokevat saaneensa apua toisin kuin tyytymättömät. Esimerkiksi sukupuoliristiriitaan on tarvittaessa löytynyt apua niin terveydenhuollosta, kavereilta ja ainakin toiselta vanhemmalta. Elämäänsä tyytymättömät kokevat yksinäisyyttä ja elämän menevän ohi. Tyytyväisillä on elämässään ihmisiä, joiden kanssa jutella. Elämä on tasapainossa ja myönteisiä tunteita on läsnä. Myös mielenterveyden tilanne on saatu hallintaan, jos tarvetta sellaiseen on ollut.

”Tuo on iso tekijä, että on ystäviä kelle jutella ja läheistä on. On hyvissä väleissä ja tulee paljon nähtyä. Sitä on semmosta pohjaa, että vaikka menisikin silleen, joku tympäsis, niin aina on joku kelle puhua. Se vaikuttaa tosi paljon.”

”Tyytyväisempi kuin viime vuonna, ehkä onnellinenkin. Tai ainakin tuntee hyvää oloa. Uutta lempeää onnellisuutta. Vain ohutta negatiivisuuden tunnetta. Mä nautin mun elämästä, ois se paskaa, jos ei nauttis yhtään.”

Yksi elämään tyytymättömistä nuorista on pian taas muuttamassa: hän aloittaa kaiken alusta, koska on huomannut, ettei nykyisestä elämästä ”tule enää yhtään mitään”. Hän katkaisee suhteet entiseen, jotta ”rauhoituu”.

⁷ Tarinan ulkopuolelta yksi nuorista tuo esille uskon ja seurakuntatoiminnan merkityksen elämänmuutoksessaan.

Näin hän jaksaa opiskella ja voi perustaa perheen. Osa elämään tyytymättömistä nuorista asuu edelleen lapsuudenkodissaan, jossa he eivät välttämättä voi kovin hyvin, mutta eivät myöskään omaa voimavaroja muuttaa pois⁸.

Viidestä tyytyväisestä kolme on muuttamassa saamansa opiskelupaikan takia, yksi mahdollisesti aloittamassa reissutyöhommat omalta paikkakunnalta käsin ja yksi toistaiseksi jäämässä asumaan lapsuudenkotiinsa myös opiskelujen aikana, koska kokee sen olevan hänelle tällä hetkellä paras valinta. Kuten tyytymättömissäkin, osa nuorista on jo pidempään asunut omillaan, osa useampia vuosia. Yksi tyytyväisistä on aiemmin asunut myös seurustelukumppanin kanssa.

4.1 Matka kohti hyvinvointia: Kuka tai mikä taho voisi toimia toisin tällä hetkellä?

Nuorilta kysyttiin, kuka tai mikä taho voisi toimia toisin, jotta heidän hyvinvointinsa paranisi. Elämäänsä tyytymättömiltä nuorilta mainintoja saa sosiaalityö ja terveydenhuolto. Lisäksi yhteiskunnan tulisi tehdä enemmän vammaisten työllistymisen eteen. Yhden nuoren listalla on myös kiinteistöyhtiö. Hän on mielestään joutunut paikkakunnalle muutettuaan ”laitapuolenkulkijoille” ja ”toivottomille” tarkoitettuun asuntoon ja elinympäristöön päihderiippuvaisine kaveripiireineen, vaikka hänen ”piti saada ihan muuta ja tukiperhe”. Yksi elämäänsä tyytymättömistä nuorista toteaa, ettei oikeastaan missään elämänsä vaiheessa ole tiennyt, kuka voisi auttaa, koska ”kaikki on paskana”.

Elämäänsä tyytyväisilläkin saattaa olla huolenaiheita, esimerkiksi läheisen terveys tai lähipiirin alkoholinkäyttö. Muutoin tyytyväisten mielestä juuri kenenkään ei tarvitse toimia toisin. Moni tyytyväisistä tuokin esille, etteivät koe tai koe enää muiden ihmisten tekojen vaikuttavan heidän tyytyväisyyteensä, vaan he itse sen sijaan voivat toimia enemmän oman elämän tai toisten eteen.

⁸ Myös osalla elämään tyytyväisistä nuorista on sama tilanne.

”En mä jotenkin hirveesti koe, että muitten ihmisten teot vaikuttais mun jotenki tyytyväisyyteen, et mun pitää ehkä ennemminkin tehdä.”

”No ainahan sitä ois jotain, mitä vois tehdä paremmin [omassa elämässä] ja kun ajatellaan muitakin.”

4.2 Koulutukseen ja työhön – mutta enää vain, jos itse kokee, että oma vointi sen sallii

Kaikki viisi elämään tyytyväistä on aloittamassa tai suunnitellut opiskelujen tai reissutöiden aloittamista. Osa sanoo jo odottaneensa elämänmuutosta, joka on nyt tapahtumassa. Tunne omasta pärjäämisestä tuntuu linkittyvän itsetuntoon, ja yksi tyytyväisistä kokee olevansa muiden yläpuolella, koska tietää kokemuksensa mukaan selviytyvänsä haastavistakin tilanteista.

Elämäänsä tyytymättömät viisi nuorta ovat keskeyttäneet koulutuksen yhteensä kaksitoista kertaa. Nuoret kokevat, etteivät ole olleet terveydeltään koulutuskykyisiä tai yhteiskunta on hoputtanut tekemään liian monta muutosta elämään yhtä aikaa.

”Mä menin [koulutuksen nimi], se oli valmentava. Lopetin sen kesken. En ikinä lähtenyt sit enää kouluun takaisin. Paloin niin totaalisesti loppuun, ja mun elämä oli siihen aikaan, no, kaaos on oikea sana... Kun tää yhteiskunta on niin opiskelu- ja työkeskeistä, ja pitäis mennä koko ajan eteenpäin ja suorittaa, ja mikset sinä, kun kaikki muutkin... Ni siin käy sit todella huonosti. Et yksi hemmetin asia kerrallaan. Jos sul on se itsenäistyminen edessä ja näin pois päin, ni pitäis keskittyä siihen.”

”Se [koulutusala ammattikoulussa] oli kyl mulle tosi väärä ala. Mut mä kävin sitä kuitenkin [useamman vuoden]. Sain oikeestaan aika hyvii numeroitaki. Mä paloin viimeisen vuoden puolivälissä tosi pahasti loppuun. Ja mulla laukes siitä [mielenterveyden ongelmia], jouduin keskeyttää. Olin siinä [jonkin aikaa] työttömänä ja sitten muutin [nykyiselle paikkakunnalle] opiskelemaan. Sekin tosin keskeyty, kun en ollu oikein saanut viel mitään apua [mielenterveyteen]. Ku tuli päivittäisiä [oireita],

ni en pysyny vaan luokan perässä. [Nyt olen] lähinnä keskittyny omaan terveyteen.”

Samansuuntaisesti pohtii yksi elämäänsä tyytyväisistä: kun sisäoppilaitokseen muuton seuraukset ovat nyt jälkeinpäin tiedossa, parempi olisi ollut jatkaa kotona asumista. Terveysongelmat kulminoituivat hoitojaksoon osastolla, lisäksi hän koki saaneensa Kelalta ”ikuisen karenssin”. Nuori ei tiedä itsekään, miksi haki opiskelemaan, vaikka terveys ei kantanut. Oliko syynä hakupaine: ”hanki opiskelupaikka, niin emme valita sinulle”. Toisaalta hän pohtii, miksei aloittanut opintoja, oliko syynä terveys vai se, ettei ala kiinnostanut. Vaikeissa elämäntilanteissa on vaikea tietää itsekään, mistä on kysymys.

Mulla oli siinä [reilu kuukausi] en saanut mitään tukia, koska en ollut sairaslomalla, mut mulla oli karenssi, koska en ottanut opiskelupaikkaa tänä syksynä vastaan... onko siinä joku paine hakee kouluun tai silleen. Mutta oma vika, kun hain sellaiseen kouluun, joka ei kiinnostanut. Ja sit tavallaan ehkä jätti sen opiskelupaikan senkin takii väliin, että ei ois jaksanut opiskella sillä hetkellä, koska on ollut niitä [terveysongelmia].

Kyseinen nuori haki muutosta Kelan päätökseen etsivän nuorisotyöntekijän avustamana. Nyt nuori on neljännen kerran hakuvaiheessa. Ensimmäisellä hän meni toiselle asteelle, toisessa sisäoppilaitokseen, kolmas toi sanktiot ja nyt hän hakee viiteen eri oppilaitokseen korkea-asteelle. Nuori luottaa tulevaisuuteen, koska on oppinut kunnioittamaan itseään ja rajojaan paremmin.

”Mä en ehkä mieti tulevaisuutta niin paljon. En usko, että mitään kamalaa on tulossa. Ja sitten pohtii sitä, että onkohan sellaisessa opiskelussa tai työssä, mistä nauttii. Tavallaan ehkä jotenkin on oppinut omia rajoja tässä enemmän ja jotenkin osaa kunnioittaa itseä paremmin. Niin en ainakaan odottele mitään burn outteja tai tollasta.”

Toinen opiskelemaan lähtevä elämäänsä tyytyväinen nuori aikoo rakentaa turvaverkon muuttaessaan uudelle paikkakunnalle.

”Se, että miten minä löydän sen tasapainon oman terveyteni, oman hyvinvointini ja kouluarvosanojen välillä... Mulla on listalla, mitä pitää tehdä, eli mun pitää ottaa yhteyttä näihin... ainakin se psykoterapeutti tulee olemaan ja kyllä minä uskon, että kyllä se [tuen saanti jatkossa] järjestyy, kunhan minä vaan etin itelleni sellaset seuraavat tukihenkilöt.”

4.2 Mitä opittiin tyytyväisyydestä elämään?

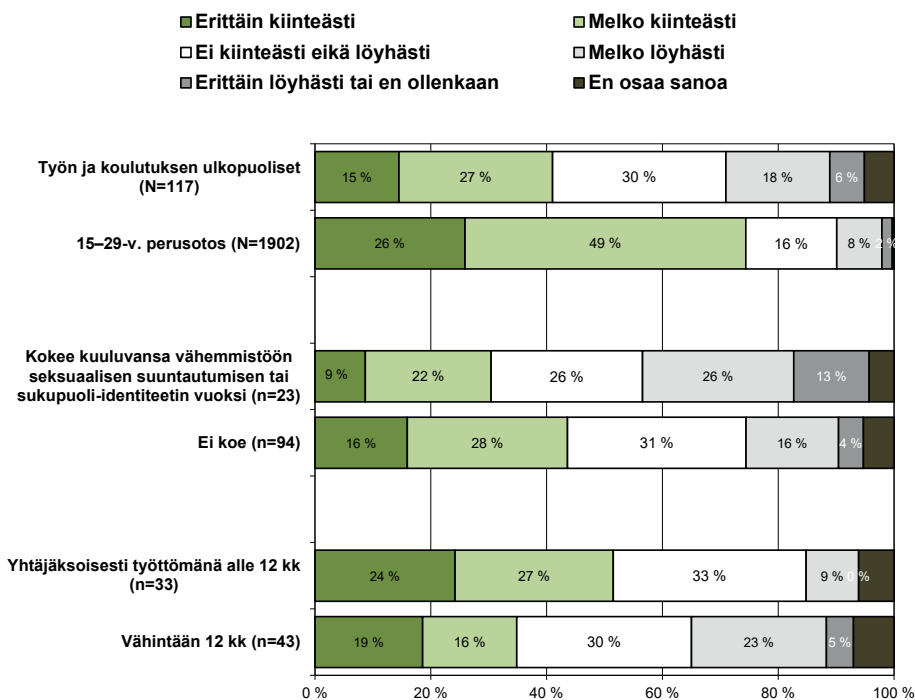
Jo pelkästään työn ja koulutuksen ulkopuolella oleminen näyttäytyy etsivi- en nuorisotyöntekijöiden toteuttamien haastattelujen perusteella tarkoittavan keskimääräistä alhaisempaa elämään tyytyväisyyttä. Tulos on vielä alhaisempi työttömyyden pitkittyessä tai silloin, kun nuori kokee kuuluvansa sukupuoli- ja/tai seksuaalivähemmistöön. Nuorisobarometrin perusotos on puhelinhaastatteluin seurannut nuorten elämään tyytyväisyyttä jo vuodesta 1997, mutta seurannan merkitys voi tulevaisuudessa näyttäytyä uudella tavalla, jos vertailukohdaksi voidaan saada myös jatkossa erilaisissa elämäntilanteissa olevien nuorten tyytyväisyysarvioita.

Syvähaastattelujen perusteella elämään tyytymättömyydelle löytyi selkeä syy: nuori ei kokenut saaneensa apua ongelmiinsa. Tämä antaa vahvoja perusteita sille, että tyytyväisyyttä elämään kannattaa jatkossa systemaattisesti käyttää indikaattorina nuorisopolitiikan toimenpiteitä suunnattaessa. Se auttaa yhteiskunnan avun moniammatillisessa koordinoinnissa niille, jotka sitä eniten tarvitsevat. Lohdullista on haastattelujen antama tieto siitä, että nuori voi oikeanlaisen avun tuella päästä elämään tyytyväisen tasolle, vaikka erilaisia ongelmia olisi elämänkaaren varrella ollut paljonkin. Palvelujärjestelmän toiminnan vaikuttavuutta olisikin tärkeää arvioida myös nuoren elämänkaaren näkökulmasta, ei pelkästään yksittäisen palvelun tasolla tai lyhyen aikavälin vaikutuksina.

5 Yhteenkuuluvuus suomalaiseen yhteiskuntaan

Työ on yksi keskeisistä yhteiskuntaan osallistumisen näyttämöistä, eikä liene ihme, että työn ja koulutuksen ulkopuolisuus liittyy löyhään yhteenkuuluvuuteen koko suomalaiseen yhteiskuntaan. Kuviosta 6 käy ilmi, kaikista 15–29-vuotiaista suomalaisista nuorista kolme neljästä kokee vähintään

”Kuinka kiinteästi koet kuuluvasi suomalaiseen yhteiskuntaan?” (%)

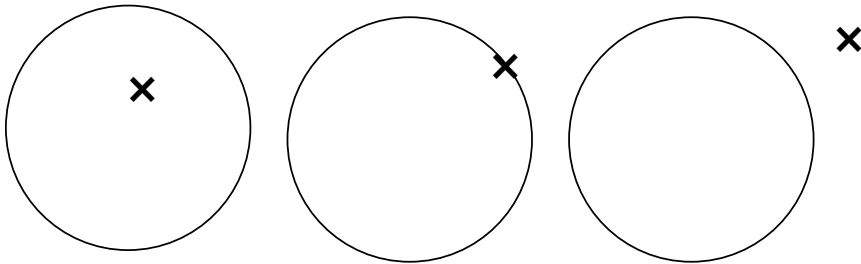

Kuvion 6 lähteenä ovat etsivien nuorisotyöntekijöiden toteuttamat työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten henkilökohtaiset haastattelut 2017 (N=117). Poikkeuksena 15–29-v. perusotos, jonka lähteenä Nuorisobarometrin puhelinhaastattelut 2017 (N=1902).

Kuvio 6. Suomalaiseen yhteiskuntaan kuuluminen

melko kiinteää yhteenkuuluvuutta yhteiskuntaan, kun taas etsivien nuorisotyöntekijöiden haastattelemista työn ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista alle puolet kokee niin.

Lisävalaistusta asiaan haettiin tutkijan toteuttamista nuorten syvähaastatteluista. Niissä nuoria pyydettiin kuvaamaan asemaansa yhteiskunnassa valitsemalla kolmen ”ympyrän ja ruksin” välillä (ks. kuvio 7). Vaihtoehdoista ensimmäisen haastattelija kertoo nuorelle kuvaavan tilannetta, jossa nuori kokee olevansa yhteiskunnan sisällä, toisen reunalla ja kolmannen ulkopuolella. Haastatelluista 35 nuoresta kuusitoista valitsee ensimmäisen vaihtoehdon eli kuvaavat olevansa yhteiskunnan sisällä. Yhteiskunnan rajalla tai ulkopuolella kokee olevansa yhdeksäntoista haastateltua.

Kuvio 7. Syvähaastattelussa nuorelle esitetään piirros, jonka ympyröiden kerrotaan esittävän yhteiskuntaa ja ruksien nuoren sijaintia yhteiskunnassa. Nuorta pyydetään kertomaan, mikä ruksien paikoista kuvaa parhaiten hänen sijaintiaan sekä perustelemaan valintansa. 35 syvähaastatellusta nuoresta 16 kokee olevansa yhteiskunnan sisällä ja 19 yhteiskunnan rajalla tai ulkopuolella.

Seuraavaksi syvemmälle yhteiskuntaan kuulumisen haasteisiin perehdytään aiempaan tapaan rakentamalla tarina, jossa on mukana viisi elämään tyytymätöntä ja viisi tyytyväistä nuorta.

Elämänsä tyytymättömät nuoret kokevat olevansa pakotettuja yhteiskunnan ulkopuolelle. He eivät voi rakentaa elämää heille maksettavien etuuskien pienuuden tai ilmaisen työn velvoitteiden takia.

”Siltä kannalta, jos mieltii, tollasii työharjoitteluita ja [pajoja] tai jotain tän tyylyisiä, että jos siit tulis se kokemus ja pystyis jotenki etenemää elämässä, mut eihän se, jos menee vaan pajalta toiselle, ni sulla on ikuinen nolla, nollasopimus, sä et pysty niil rahoilla ostaa talvikenkiä ikinä.”

Vaikka oma asema tuntuu ”köyhyyden” takia yhteiskunnan ulkopuolelle asetetulta, voi nuori välillä tuntea ”käyvänsä yhteiskunnan keskiössä saatuaan jonkun homman hoidettua”.

Elämäänsä tyytymättömät nuoret kertovat muiden suhtautumisen vaikuttavan heidän kokemukseensa asemastaan yhteiskunnassa. Oma vanhempi näkee nuoren ”toivottomana tapauksena” yhteiskunnan ulkopuolella, vaikka hän itse kokee olevansa ”rajalla menossa sisään”. Matkaansa sisäpuolelle hän kertoo saavansa etsiviltä nuorisotyöntekijöiltä kannustusta enemmän kuin keneltäkään muulta. Kaikki viisi nuorta, jotka ovat elämäänsä tyytymättömiä, ovat tulleet koulussa kiusatuksi, ja suurin osa tuli nimenomaan eristetyksi muiden nuorten taholta. Kaikkiin heihin kiusatuksi tuleminen ei vaikuttanut samalla lailla, mutta osa kertoo edelleen kärsivänsä sosiaalisista tilanteista. Yksi nuorista määrittelee olevansa yhteiskunnan ulkopuolella, koska ”hän ei tule toimeen ihmisten kanssa” – toisaalta hän ei kiusaamisen⁹ takia ”ole saanut muista myöskään hyvää kuvaa”:

”Eihän siitä hyvää kuvaa saa muista ihmisistä ainakaan. No jos aattelee, niin mitä suoraan [on vaikuttanut itseän], niin emmä ainakaan uskalla kauheesti tehdä mitään, ilmasta itseäni, ehkä vois sanoa, että aika etäiseksi on tullut muista ihmisistä. Kai, en tiedä... Sosiaaliset tilanteet on aina aika... no ei oo kivoja ainakaan. Mieluusti jään vaan kotiin.”

Nuori jatkaa toteamalla, ettei hänellä ei ole mitään puhuttavaa eikä tiedä, mitä muiden kanssa yhdessä tekisi. Hän ei oleta, että häntä ”kohdeltaisiin jossain hyvin”. Hän ei mielestään myöskään ansaitse apua, eikä hänessä ole mitään, mistä muut ihmiset voisivat pitää. Paikat ja hetket, jolloin hän kokee olonsa turvalliseksi ja vähemmän ahdistavaksi, rajoittuivat omassa huoneessa harrastamiseen [musiikki, taide, kulttuuri, sosiaalinen media, pelit], nukkumiseen tai yöllä lenkkeilyyn – eli tekemisiin ja ajankohtiin, jolloin läsnä on mahdollisimman vähän muita ihmisiä. Myös pajajaksot näyttävät hänelle ”väsyttävänä yhteydenpitona muihin”, joten hän keskittyy niissä

⁹ Nuorilta kysyttiin, vaikuttaako kiusatuksi tuleminen heidän hyvinvointiinsa vielä tänäkin päivänä.

työskentelemään yksin. Toiselle elämäänsä tyytymättömälle nuorelle paja-yhteisö taas on ollut ainoa häntä vuosien varrella arvostanut yhteisö. Kolmas on parasta aikaa hakeutumassa pajan päivätoimintoihin ”altistaakseen itsensä” vaikeiksi kokemilleen ”sosiaalisille kontakteille”.

Elämäänsä tyytymättömät nuoret kertovat, mitä piirteitä heissä muiden ihmisten on vaikea hyväksyä. Näitä ovat: vammaisuus, opintojen keskeytyminen, kouluttamattomuus, työttömyys, eläkeläisyys, tukirahoilla eläminen, kuuluminen sukupuoli- ja/tai seksuaalivähemmistöön, mielenterveysongelmat, luonne, halu erottua massasta, mielipiteet ja pukeutumistyyllissä esimerkiksi se, ettei pukeudu sukupuolen mukaan¹⁰. Nuoret tuovat esille huolta kirkon suhtautumistavasta sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvia nuoria kohtaan. Yksi nuorista on kehittänyt oman tapansa harjoittaa uskontoa. Toinen kertoo ”filosofian auttavan pohtimaan, mikä on oikein ja väärin”. Hän auttaa muita ihmisiä aina kun voi: kuuntelee tai tekee jotain konkreettisempaa, kuten antaa rahaa bussilippuun.¹¹

Niin tyytymättömät kuin tyytyväisetkin ovat halukkaita auttamaan muita ihmisiä. Toisin kuin tyytymättömät, tyytyväiset luottavat myös itse saavansa apua. Yksi tyytyväisistä toteaa uskovansa muiden apuun, koska suomalaiset palauttavat edelleen myös löytämänsä lompakot. Toinen toteaa ”niitä ihmisiä riittävän kyllä, jotka häntä auttaisivat”. Laajempaankin muiden ihmisten auttamiseen, vapaaehtoistyöhön ja vieraanvaraisuuteen sitoutuneita nuoria löytyi useita sekä tyytymättömien että tyytyväisten haastateltujen ryhmästä. Vapaaehtoistyö tulevaisuudessa olisi ”siistiä joskus tulevaisuudessa, kun on varaa tehdä työtä, josta ei tuu rahaa itelleen”, toteaa yksi nuorista.

¹⁰ Tarinan ulkopuolelta on tarpeen nostaa esiin yhden nuoren kokemus siitä, miten häneen joissakin palveluissa asennoidutaan negatiivisesti, koska hän on korvaushoidossa. Nuoren mukanaolo huumeiden käytön maailmassa oli pitkä ajanjakso. Toisaalta hän kertoo joutuvansa tekemään töitä loppuelämänsä pysyäkseen sieltä poissa. [Tutkijan huomio: Näitä taustoja vasten negatiivista suhtautumista nuoren korvaushoittoon on entistä vaikeampi ymmärtää.]

¹¹ Nuorilta kysyttiin avun antamisesta ja saamisesta liittyen kuviteltuun tilanteeseen, jossa avuntarve näkyisi ulospäin.

Usea haastatelluista tuo esille, ettei avunantaminen katso sitä, tunteeko ihmisen ennestään tai sitä, missä hän asuu tai mistä on kotoisin, vaan:

”Ihmisiä pitää auttaa, muuten meno yhteiskunnassa on aika kusipäistä.”

Ei-suvaitsevaisiksi maahanmuuttajia kohtaan nimeää itsensä yksi elämäänsä tyytymättömistä.

”Ne tulee tänne, otetaan avosylin vastaan, niillä toimii kaikki, saa Kelasta kaiken maailman tuet ja elelee herroiks, rahallisesti paremmin kun [me] ja päämääröivät omalla kulttuurillaan.”

Työn ja koulutuksen ulkopuoliset nuoret näyttävät etsivien nuorisotyöntekijöiden toteuttaman strukturoidun haastattelun tuloksissa keskimääräistä hieman kriittisemmiltä suhteessa maahanmuuttoon. 34 prosenttia sanoo, että heillä on maahanmuuttajataustaisia ystäviä, kun osuus Suomen nuorten parissa keskimäärin on 55 prosenttia. Tulkinnassa on tosin huomioitava, ettei tämä kerro ainakaan pelkästään suhtautumisesta maahanmuuttajataustaisiin, sillä työn ja koulutuksen ulkopuolisilla on ylipäätään keskimääräistä vähemmän ystäviä (Gretschel & Myllyniemi 2017; ks. myös kuvio 9 yksinäisyyden kokemuksista). Useampi työn ja koulutuksen ulkopuolisista (58 %) kuin muista (38 %) kokee, että yhteiskunnan tuet kuuluvat ensisijaisesti suomalaisille, eivät ulkomaalaisille. Useampi ulkopuolisista (32 %) kuin muista (18 %) on erimielisiä suomalaisten velvollisuudesta auttaa ja tukea maahanmuuttajia. Molemmat näistä kysymyksistä kertovat paitsi asenteista myös elämäntilanteen haastavuudesta ja tuen tarpeesta. Ajatus maahanmuuttajien tukemisesta voi tuntua etäiseltä, mikäli voimavarat oman selviytymisen kanssa ovat tiukalla.

Työn ja koulutuksen ulkopuolisten kriittisyys maahanmuuttokysymyksissä on muutenkin suhteellista, sillä heistä suurempi osa (63 %) kuin muista (47 %) sanoo maahanmuuttajataustaisia kohdeltavan Suomessa epäreilusti heidän kulttuurisen taustansa takia. Useammalle kuin kolmelle neljästä ystävän ihonvärillä ei ole mitään väliä, ja enemmistö kokee arvokkaaksi, että Suomessa asuu eri kulttuuritaustoja edustavia ihmisiä. Työn ja koulutuksen

ulkopuolisten kriittisyys näkyy lähinnä kysymyksissä, joissa heidän elämäntilanteensa poikkeaa keskiverrosta. Työn ja koulutuksen ulkopuoliset nuoret näyttävät myös tekevän selvän eron suhtautumisessaan yhtäältä maahanmuuttopolitiikkaan ja toisaalta maahanmuuttajiin ihmisiinä.

Syvähastatteluisa maahanmuuttovastaisuus liittyi monella nuorella siihen, ettei heidän mielestään Suomessa ole saatu kuntoon edes niiden ihmisten asioita, jotka täällä jo ovat. Tämä nousi esille erityisesti kohdassa, jossa kysyttiin, kokevatko nuoret yhteiskunnan olevan reilu. Seuraavassa palataan jälleen elämäänsä tyytymättömien ja tyytyväisten tarinan pariin.

Elämäänsä tyytymättömistä nuorista usea haluaisi jatkossa tehdä vapaaehtoistyötä, kuten ”hengailia vanhusten kanssa”. Ehtona aloittamiselle on oman voinnin paraneminen tai se, etteivät viranomaiset enää kieltäisi vapaaehtoistyön tekemistä töiden vastaanottamisen esteenä. Vain yksi ei ole enää varma, auttaisiko muita – hän joutui rikoksen uhriksi viimeksi auttaessaan. Mitä tulee avun vastaanottamiseen, elämäänsä tyytymättömät yrittävät selvitä itse. He eivät luota saavansa apua muilta. Yksi nuorista kertoo jopa ihmettelevänsä, ”miksei apu, jota hän antaa muille, palaudu ikinä takaisin”.

Elämäänsä tyytymättömät nuoret kertovat yksinäisyyden lisäävän yhteiskunnasta ulkopuolisuuden tunnetta – muilla on ystäviä, kavereita ja perheitä. Iän myötä yksinäisyys tuntuu kertautuvan: jos kavereita on, on heillä jo työ, talot, perheet ja erilainen elämäntilanne. Yhteinen aika kavereiden kanssa saattaa rajautua kertaan viikossa, jolloin vaihdetaan kuulumisia.

”Et sit ku se yksinäisyys iskee, etenkin sitten, jos kaikki on töissä tai koulussa tai ei kerkee tai ei pysty tai ei jaksa, ni kyl siitä tulee aika surullinen olo.”

Monilla 35 haastatellusta nuoresta syy, miksei koe olevansa yhteiskunnan sisällä, liittyy siihen, onko nuori koulutuksessa tai työssä. Tyytymättömillä nuorilla syynä on myös tukien pienuus tai tukityöllistämismahdollisuuksien aiheuttama köyhyys, muiden ihmisten suhtautuminen, erilaisuuden tunne tai se, ettei yhteiskunnan tarjoama apu tunnu tehoavan.

Elämäänsä tyytyväisistä kolme viidestä on sitä mieltä, että kaikki ihmiset ovat yhteiskunnan sisällä. He kokevat olevansa ”yhtä tärkeitä osana yhteiskuntaa kuin muut”. Vaikka sisällä ollaan, kaksi heistä tuo esille, etteivät he

ole ihan keskellä, koska eivät ole päättämässä tai asemassa, josta voi vaikuttaa. Neljännen nuoren mielestä kaikki, jotka ovat mukana yhteiskunnan tarjoamissa kouluttautumiseen tai työllistymiseen tähtäävissä toiminnoissa, ovat yhteiskunnan sisäpuolella. Viidennen mukaan sukupuolivähemmistöihin kuuluvat eivät tiedä, mihin kuuluvat, koska yhteiskunta ei hyväksy heitä sellaisina kuin he ovat. Hänen mielestään yhteiskunta ei halua päästää kaikkia sisälle eikä huolehtia kaikkien hyvinvoinnista.

”Jos on just sellainen, jos kuuluu vähemmistöön, tai on just vaikka maahanmuuttaja, niin sitten ei olisi ihmeäkään... että et sä oikeasti ole yhteiskunnan ulkopuolella, mutta sinusta saattaa tuntua, koska yhteiskunta ei halua päästää sua sisälle... Tosi paljon vallassa olevien mielipiteet vaikuttaa... omaksutaanko niitten mielipiteet vähän niin kuin normiksi... Translaki ja sitten kaikki leikkaukset, koulutuksesta ja tuista... Ei köyhistä ja ihmisillä, jolla menee huonosti, ketkä ei ole työelämässä ja ketkä on saikuilla ja ei ole työkykyisiä ja silleen... Pakolaiset, maahanmuuttajat, muutenkin, ei niistä oikeasti – tuntuu välillä siltä, että ei yhteiskunta oikeasti halua parantaakaan niitten oloja.”

Siinä missä yksi tyytymättömistä nuorista kertoi käyvänsä välillä yhteiskunnan ytimessä saatuaan jonkun asian hoidettua, kokee tyytyväisistä yksi olevansa yhteiskunnan sisäpuolella erityisesti käydessään kaukana kotoaan sijaitsevassa paikkakunnan keskustassa.

Tyytymättömien mukaan yhteiskuntaan kuulumisen tunteeseen vaikuttaa paljon se, miten muut ihmiset suhtautuvat. Tyytyväisillä on kaikilla elämässään mukana ihmisiä – perheenjäseniä tai ystäviä, joiden kokevat arvostavan heitä. Suhde omaan perheeseen ei välttämättä ole helppo, on ongelmia liittyen nuoren sukupuoli-identiteetin hyväksymiseen, kotitöiden hoitumiseen, perheenjäsenen pahaan oloon tai vanhempien eroon ja siitä seuranneisiin perheiden ja uusperheiden asumisjärjestelyihin ja eri ”puolille asettumisiin”. Oma elämä tuntuu kuitenkin merkitsevän muille. Myös itselle se on merkityksellinen, mutta ei toki ”maailmanhistorian merkityksessä”. Aiemmin saattoi tuntua siltä, että se ei merkitse kellekään mitään.

Tyytymättömät kokevat omaavansa monta sellaista ominaisuutta, joita yhteiskunnan tai muiden ihmisten on vaikea hyväksyä. Myös osa tyyty-

väisistä peittelee erilaisuuttaan välttääkseen joutumasta jälleen ”hylkiöiden joukkoon” oppilaitoksessaan – tai tullakseen kadulla pahoinpidellyksi.¹² Osa tyytyväisistä ”menee muiden matkassa” niin vammaan kuin esimerkiksi poikkeavan sukupuoli- ja seksuaali-identiteettinsä kanssa.

Yhtä tyytyväisistä ei ole koskaan kiusattu toisin kuin lähes kaikkia 35 haastateltavaa. Hän kertoo, kuinka he koulussa ottivat mukaan myös hiljaiset.

”Sitte oltiin semmosten kanssa esimerkiksi välitunnilla juteltiin ja keskusteltiin, mitkä oli vähän loitompana... huolehdittiin tuolla koulussa aika hyvin se, että siellä ei ketään kiusata... kaikenlaisia tehtiin [koulun vaikuttajaryhmässä] kouluajalla kaikenlaisia semmosia, mihin pysty ihmiset osallistumaan... että kannustettiin lähtemään mukaan kaikkiin juttuihin.”

Muihin neljään tyytyväiseen kiusatuksi tuleminen on vaikuttanut hyvin eriateisesti kuten tyytymättömiinkin. Pahimmillaan se on ollut osavaikutteenä itsetuhoisiin ajatuksiin, itsemurhayrityksiin sekä ”uhrautumiseen muiden puolesta, koska muut ovat yläpuolella ja tärkeämpiä”. On myös sen pohdimista, ”kuuluuko porukkaan oikeasti”.

”Se oli mulle semmonen tunne, semmonen ihan ihmeellinen, että minä kuulun johonki porukkaan, ja mulla on lupa olla siellä.”

Yksi nuorista kertoo oppineensa ”ottamaan kiinni negatiiviset ajatuksensa”. Tämä tuntuu olevan yhteistä kaikille niille kolmelle elämäänsä tyytyväiselle, jotka ovat hakeneet terveydenhuollon apua mielenterveyden hoitoon. Nuoren hoitaminen ei yksin välttämättä riitä, sillä hyväksytyt olo on kiinni myös muista ihmisistä. Kun hyväksynnän saavuttaa, on se uutta, ihanaa

¹² Kun katsotaan koko 35 nuoren haastatteluaineistoa, mainitsee muutama muukin nuori kadulla kokemastaan pelosta. Syynä ovat Turun puukotustapahtumat vuonna 2017, ja joillekin myös maahanmuuttajien porukan kohtaaminen tai humalaisien väkivaltainen käyttäytymistapa aiheuttaa pelkoa. Toisaalta osa nuorista ei välttämättä pelkää kadulla vaan esimerkiksi kodissaan.

aikaa ja nostaa nuoren elämäänsä tyytyväisten joukkoon. Kaverisuhteiden päivittyminen voi myös olla voimavara, ystävyys voi väljähtyä, kun ollaan erilaisissa elämäntilanteissa. Jonkun tietyn roolin ylläpito ystävyys-suhteessa voi myös olla hankalaa, jos on itse muuttunut. Uusien kavereiden löytyminen on silloin erityisen tärkeää, joskaan ei helppoa. Myös elämäänsä tyytyväisistä löytyy nuori, jolle vasta paja on ollut ensimmäinen yhteisö, jossa häntä on arvostettu sellaisena, kun hän on. Arvostaviin yhteisöihin palataan osiossa 5.2. Sitä ennen perehdytään vielä systemaattisemmin siihen, miksi niin monen haastatellun mielestä koulutuksen ja työn ulkopuolella oleminen on este yhteiskunnan sisäpuolella olemiselle.

5.1 Voiko yhteiskunnan sisäpuolella kokea olevansa, jos ei ole töissä tai koulutettavana?

Nuorten syvähaastatteluissa esittämät perustelut omalle asemalleen yhteiskunnan sisällä, rajalla tai ulkopuolella ovat erittäin moninaiset. Lisäksi osa nuorista ottaa haastatteluissa kantaa myös siihen, miten yhteiskunnan sisäpuolelle pääsee.

Haastattelussa yksi nuorista toteaa, että ilman työtä ja koulutusta voi kokea olevansa yhteiskunnan sisäpuolella, jos vain maailma olisi sellainen, ettei mitään näistä asioista olisi, jossa vaaditaan käymään jokin tietty tie, jotta voi jonkun tietyn kriteerin mukaan olla hyvä kansalainen. Nuoren puheesta saa käsityksen, ettei hän usko sellaisen maailman olemassaoloon, koska hän lopuksi kysyy: ”Ja onko sellaista?”

Jokainen haastateltu on kulkenut omassa elämässään erilaisen tien suomalaisessa yhteiskunnassa, kasvanut erilaisissa oloissa, tavannut ihmisiä ja ollut monenlaisissa tilanteissa. On mielenkiintoista luoda kokonaiskuvaa siitä, voiko työn ja koulutuksen ulkopuolella oleva nuori keskimäärin kokea olevansa yhteiskunnan sisällä ja millaiset tekijät tähän vaikuttavat.

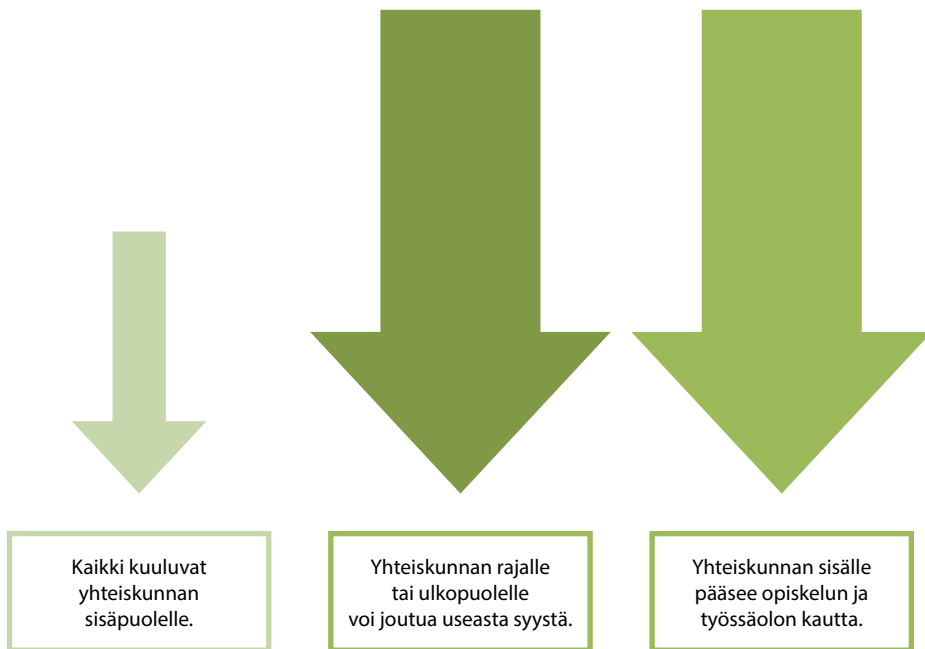
Kuusitoista haastateltua nuorta 35:stä kokee olevansa yhteiskunnan sisällä. Osa on kokenut olevansa siellä aina riippumatta menestyksestä koulutus- ja työmaailmassa, osa taas kokee päässeensä yhteiskunnan sisäpuolelle nimenomaan viimeaikaisten saavutusten takia liittyen koulutukseen ja työhön.

On tarpeen katsoa myös niiden yhdeksäntoista haastatellun perusteluja, jotka kokevat itse olevansa yhteiskunnan ulkopuolella. He varsinkin tietävät kokemuksestaan, ettei yhteiskunnan sisäpuolelle kasvu tapahdu nyky-yhteiskunnassa automaattisesti – heidän kokevat olevansa rajalla tai ulkopuolella edelleen.

Seuraavassa tarkastelussa jätetään huomiotta, mihin asemaan nuori itsensä yhteiskunnassa asemoi – sisälle, rajalle tai ulkopuolelle – ja keskitytään pelkästään perusteluiden sisältöön. Tavoitteena on selvittää, millaisiin perusteluihin nuori nojaa ja miten hän todennäköisesti myös määrittää muiden paikkaa yhteiskunnassa, vaikka on huomioitava, että osa nuorista ajattelee asioista omalla kohdallaan eri tavalla kuin muiden ihmisten kohdalla itsetuntoon liittyvien asioiden takia. Nuorten perustelut voidaan jakaa niiden sisällön perusteella kolmeen erilaiseen kokonaisuuteen, joita voidaan kuvata perustelulinjoiksi. Nuorten käyttämät perustelut ja niiden taustalla olevat taustaoletukset yhteiskuntaan pääsemisen ansaintalogiikasta selvitettiin argumentaatioanalyysin avulla (menetelmän perusteet ks. Kakkuri-Knuuttila 1998).

Ensimmäiseksi perustelulinjaksi (ks. kuvio 8 ensimmäinen nuoli) on koottu niiden nuorten lausumat, joiden mukaan kaikki kuuluvat yhteiskunnan sisäpuolelle. Näin tavalla tai toisella ilmaisevia nuoria on seitsemän, mikä on yllättävän vähän. Heidän perustelunsa esitellään taulukossa 5. He samaistavat itsensä ja muut ”samaksi porukaksi” ja nimeävät itsensä esimerkiksi ”tavalliseksi tallaajaksi tai perusmuurahaiseksi”. Erityisen mielenkiintoinen on yhden nuoren toteamus, etteivät ihmiset ole lähtökohtaisesti eriarvoisia, mutta jokin saa heidät tuntemaan niin.

Toiseen perustelulinjaan on koottu ne nuorten nimeämät syyt, joiden takia yhteiskunnan rajalle tai ulkopuolelle voi kokea joutuvansa (ks. taulukko 6). Yhteiskunnan ulkopuolisuuden tunnetta aiheuttaa nuorten mielestä esimerkiksi yksinäisyys ja vaikeudet sosiaalisissa tilanteissa. Osa nuorista on sitä mieltä, että lakia rikkovat ovat yhteiskunnan ulkopuolella, ainakin jos eivät yritä elää toisin. Myös apaattisuus on osan mielestä selvä merkki yhteiskunnan ulkopuolisuudesta. Yksi nuorista toteaa itse olleensa aiemmin ulkopuolella nimenomaan tästä syystä, mutta on nyt kiinnostunut niin omista kuin yhteiskunnan asioista.

Kuvio 8. Syvähaastatellut nuoret esittivät kolmen tyyppisiä perusteluja asemalleen tai toisten nuorten asemalle yhteiskunnan sisäpuolella, rajalla tai ulkopuolella. Vähiten oli niitä perusteluja, joissa todettiin kaikkien kuuluvan yhteiskunnan sisäpuolelle (seitsemän nuorta). Kuudentoista nuoren mukaan yhteiskunnan rajalle tai ulkopuolelle voi kokea joutuvansa useasta eri syystä. Samoin kuusitoista mainitsi, että yhteiskunnan sisäpuolelle reitti kulkee opiskelun ja työntöön kautta.

Taulukko 5.

Seitsemän nuorta 35:stä syvähaastatellusta tuo esille, että kaikki kuuluvat ehdoitta yhteiskunnan sisälle.

PERUSTELULINJA 1. KAIKKI KUULUVAT YHTEISKUNNAN SISÄLLE

- Ollaan kaikki osa yhteiskuntaa. (Mainintoja on yhdeltä nuorelta, ellei muuta mainita.)
- Sisäpuolella, keskitasoa, vaikka aina voisi tehdä jotain paremmin omassa elämässä ja toisille.
- Perusmuurahainen, joka rakentaa yhteiskunnan sisäpuolella.
- Yhteiskunnan sisällä porukan mukana.
- Yhtä tärkeä osa yhteiskuntaa kuin joku muukin.
- Ihmiset eivät oikeasti ole eriarvoisia, vaikka yhteiskunnan rajalla on paljon ihmisiä, koska osa kokee niin tai heitä kohdellaan niin. (Kaksi nuorta.)

Taulukko 6.

Kuusitoista nuorta 35:stä syvähaastattelusta tuo esille syitä, joiden takia nuoret kokevat olevansa yhteiskunnan rajalla tai ulkopuolella. Tähän perustelulinjaan kootut asiat eivät suoraan liity opiskeluun tai työssäoloon.

PERUSTELULINJA 2. YHTEISKUNTAAN SISÄLLE PÄÄSYÄ VAIKEUTTAVAT MONET TEKIJÄT (MUUT KUIN TYÖHÖN JA KOULUTUKSEEN LIITTYVÄT)

YKSINÄISYYS, ONGELMAT, LAIN NOUDATTAMINEN, SOSIAALISET TILANTEET, ASIOIDEN SEURAAMINEN

- Yksinäisyys.
- Ongelmia ei ole ratkaistu tai vastoinkäymiset eivät ole ohi. Ei pysty toimimaan haluamallaan tavalla. (Kaksi nuorta.)
- Ei elä yhteiskunnan lakien, normien¹³ ja arvojen mukaisesti. (Kaksi nuorta.)
- Ei pysty toimimaan sosiaalisissa tilanteissa (kaksi nuorta) tai luottamaan muihin.
- Ei ole kiinnostunut asioista eikä seuraa asioita, ei uskalla lähteä ottamaan asioista selvää. (Kaksi nuorta.)

MUILTA IHMISILTÄ TULEVA ULKOPUOLELLE ASETTAMINEN

- Muut määrittelevät yhteiskunnan ulkopuolelle. (Kolme nuorta.¹⁴)
- Muut pitävät erilaisuutta ongelmana.

YHTEISKUNNAN PALVELUT JA VALLITSEVAT ASEENTEET

- Yhteiskunnan palvelut eivät toimi niille, jotka eivät ole valtavirtaa sukupuoleltaan, seksuaalisuudeltaan tai odotetun raittiita. (Kaksi nuorta.)
- Yhteiskunnan palveluja ei saa ilman, että odotetaan tekevän jotain sellaista, mihin ei pysty.
- Yhteiskunnan palveluja ei saa aina, kun tarvitsee.
- Yhteiskunnassa on kielimuuri.
- Leipäjonot osoittavat, ettei yhteiskunta pidä kaikkia tärkeinä.
- Yhteiskunnan asennemaailma (empatian ja huolenpidon määrä) on sellainen, ettei siihen halua samaistua ollakseen yhteiskunnan sisäpuolella.¹⁵

¹³ Nuoret viittasivat normilla erityisesti lain noudattamiseen, eivät niinkään yhteiskunnassa vallitsevaan normiin koulutuksessa tai työssä mukanaolosta.

¹⁴ Nuorista yksi määrittelee koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten olevan tavallisia suomalaisia ja kuuluvan yhteiskunnan sisäpuolelle, mutta muualla haastattelussa kertomansa perusteella hänen voi päätellä ajattelevan, etteivät muualta tulleet hänen mielestään ole samalla tavoin tavallisia suomalaisia, että kuuluisivat yhteiskunnan sisäpuolelle. Näin ollen näkökulma huomioidaan osana tätä kohtaa, jossa joku toinen määrittelee toisen yhteiskunnan ulkopuolelle.

¹⁵ Nuori kertoo, ettei edes haluaisi kokea olevansa nykyisenkaltaisen yhteiskunnan sisäpuolella, josta puuttuu muun muassa empatia. Toisaalta samat asiat, muun muassa empatia, saattavat hyvinkin edistää myös sitä, että kaikki voisivat kokea olevansa yhteiskunnan sisällä (tutkijan tulkinta).

On yhteiskunnan keskellä, koska mä nyt vaan oon täällä ja koska seuraa asioita. Olin jossain vaiheessa ulkopuolella, kai. Ei ollut perillä mistään, eikä kiinnostanut mikään.

Nuoret rekisteröivät arjessaan merkkejä siitä, keitä yhteiskunnassa arvostetaan. Leipäjonot osoittautuvat tällaiseksi merkiksi.

Hyvä, jos kaikki kokis olevansa tärkeitä, keskellä. Leipäjonot kuitenkin osoittavat, ettei yhteiskunta pidä kaikkia tärkeinä, köyhät ovat reunalla.

Osalle nuorista sisäänpääsy yhteiskuntaan näyttää mahdottomalta myös pidemmällä aikavälillä, koska hyväksyntää ja palveluja saa heidän mielestään vain, jos kykenee edustamaan heteronormatiivista, raitista ja valtakieltä puhuvaa ”unelmakansalaista”. Nuoret kuvaavat kokemuksiaan sisäänkäyntiin liittyvistä neuvotteluista yhteiskunnan rajalta. Osa kokee heiltä tuossa yhteydessä vaadittavan asioita, joita he eivät pysty toteuttamaan. Näiden neuvottelujen logiikasta kerrotaan enemmän luvussa 6. Osa nuorista ei edes haluaisi olla yhteiskunnan sisällä, niin empatiassa ontuvalta yhteiskunnan ylläpitämä arvomaailma tuntuu.

Moni nuorista ajattelee, että yhteiskunnan sisälle pääsee opiskelujen ja työn kautta (ks. taulukko 7). Koulutus ja työ ehkäisee köyhyyttä, jonka osa mainitsee tekijäksi, joka vie yhteiskunnan ulkopuolelle. Niiden kautta saa myös enemmän kontakteja muihin ihmisiin ja välttää esimerkiksi ”sosiaalipummin leiman”. Yhden nuoren mielestä työtön rinnastuu jopa rikolliseen, jos hallituksen politiikkaa katsoo. Nuoret muistuttavat myös, että jatkuva epäonnistuminen kouluttautumisessa vähentää hyvinvointia.

Osa on kokenut, ettei saa kaikkia palveluja, kuten terapiaa, ellei ole koulutus- ja työtaustaa. Kokemusta on myös siitä, että koulutukseen ”hoputetaan”. Nuori kokee joutuneensa pakotetuksi opintotuella ja -lainalle, vaikkei kyennyt opiskelemaan. Tämänäyttöisiin esimerkkeihin palataan luvussa 6.

Moni nuorista ajattelee, että yhteiskunnan sisälle pääsee vasta, kun on voittanut vaikeutensa, kouluttautunut, päässyt töihin ja siten muuttunut ”elätistä veronmaksajaksi”. Tässä kohtaa osa nuorista kysyy, miksei kuitenkaan kaikkien työllistymistä pidetä tärkeänä. Heillä on kokemusta siitä, miten

Taulukko 7.

Kuusitoista nuorta 35:stä toi syvähaastattelussa esille perusteluja, joiden voi ymmärtää tarkoittavan sitä, että yhteiskunnan sisälle pääsee vain opiskelujen ja työssäolon kautta. Oman mausteensa tuo nuorten havainto, ettei kaikkien työllistymistä kuitenkaan pidetä tärkeänä.

PERUSTELULINJA 3. YHTEISKUNNAN SISÄPUOLELLE PÄÄSEE KOULUTUKSEN JA TYÖN KAUTTA

KOULUTUKSEN JA TYÖELÄMÄN ULKOPUOLISUUS TUO MUITA ONGELMIA

- Kontaktit muihin ihmisiin jäävät vähäisiksi. (Kaksi nuorta.)
- Ilmaisen työn velvoitteet johtavat köyhyyteen. (Kolme nuorta.)
- Rinnastetaan rikollisiksi tai leimataan sosiaalipummeiksi. (Kaksi nuorta.)
- Toistuvat opintojen keskeytykset vähentävät hyvinvointia.

SAA VELVOITTEITA, MUTTA EI PALVELUJA, JOS EI OLE KOULUTUKSESSA TAI TYÖSSÄ

- Ei saa terapiaa, jota ilman ei pääse eteenpäin.
- Terveysttä ei hoideta, paineita joka puolelta. Pakotetaan opintotukeen ja lainanottoon, vaikkei ole koulutuskelpoinen.

KAIKKIEN OLETETAAN OLEVAN KOULUTUKSESSA TAI TYÖSSÄ

- Koska ei ole opiskelemassa tai töissä, kuten oletetaan, tuntee erkaantuneensa yhteiskunnasta.
- Pajalla mukanaolo todistaa muille, että yrittää riittävästi. (Kaksi nuorta.)
- Tuntuu, että kun opiskelee tai on pajalla, on yhteiskunnan rajalla, ja sisäpuolelle pääsee, kun saa töitä (kahdeksan nuorta), koska silloin ei ole enää elätti vaan veronmaksaja (kaksi nuorta).
- Yhteiskunnan tarjoamasta kohtelusta voi päätellä, että jos et opiskele tai ole töissä, kuulut ulkopuolelle.

YHTEISKUNTA EI PIDÄ KAIKKIEN TYÖLLISTYMISTÄ TÄRKEÄNÄ

- Vammaisia syrjitään työmarkkinoilla – ennakkoluulojen takia heidän työllistymismahdollisuutensa eivät ole todellisia, heikko-osaiset, kuten vaikeasti työllistyvät, jäävät yhteiskunnassa jalkoihin. (Kaksi nuorta.)
-

sellaisten ihmisten työpanos, joilla on esimerkiksi vamma, ei tunnu yhteiskuntaa kiinnostavan. Aiemmin todettiin osan nuorista näkevän ongelmia yhteiskunnan arvoissa, muun muassa empatian määrää pidettiin vähäisenä. Ja mitä tulee kaikkien työllistymismahdollisuuksien edistämiseen, näkee osa nuorista, ettei yhteiskunta ole oikeudenmukainen. Esimerkkejä oikeudenmukaisuuden puutteesta esittävät nuoret muitakin, näihin palataan luvussa 6. Kyvyn yhteiskuntakritiikin esittämiseen ei tarvitse olla nuorten kasvun tavoitteena, mutta toisaalta vian näkeminen muissakin kuin itsessään, esimerkiksi jos ei työllisty, on jo osoitus jonkinasteisesta itsetunnosta.

Rajalla, koska ei ole töissä, on ollut kauan työttömänä. On vamman takia vaikeasti työllistytävä. Yhteiskunta ei ole reilu, heikko-osaiset jää jalkoihin.

Syvähaastatteluissa kävi ilmi, että moni nuorista on jossain vaiheessa ajatellut olevansa vähempiarvoisempi kuin muut. Seuraavassa perehdymme kahteen tekijään, jotka ovat hidastaneet nuorten itsetunnon kehittymistä: kiusatuksi tuleminen ja vähäinen tuki omilta vanhemmilta. Myös näillä aspekteilla on merkitystä, kun pohditaan, miksi osa nuorista kokee olevansa yhteiskunnan ulkopuolella.

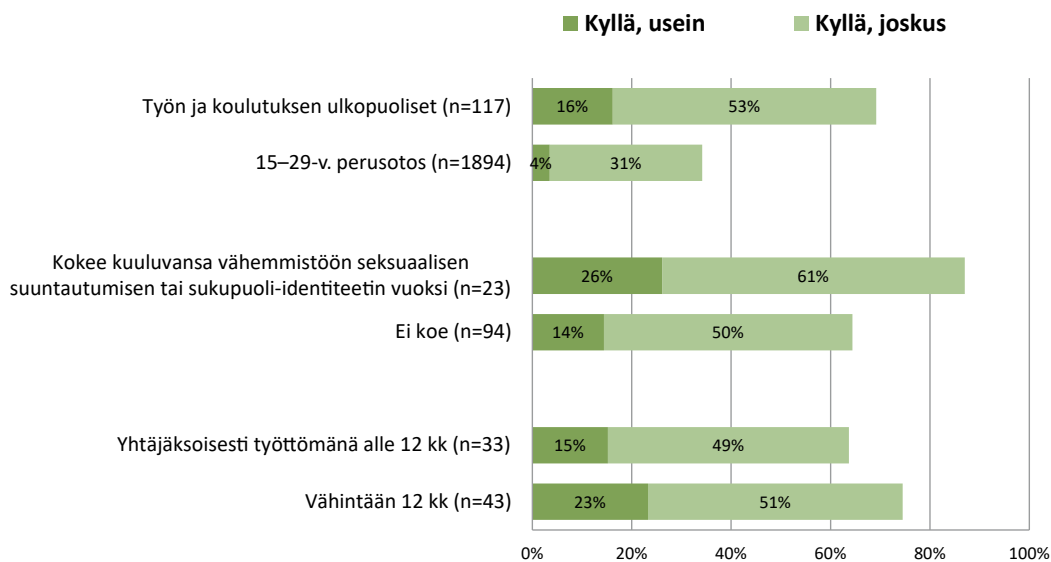
5.2 Voiko yhteiskunnan sisäpuolella kokea olevansa, jos on yksinäinen, kiusattu, seksuaalisesti hyväksikäytetty eivätkä vanhemmatkaan ole juuri tukeneet?

Etsivän nuorisotyön kohteena olevien nuorten yksinäisyyden kokemukset ovat hyvin paljon yleisempiä kuin samanikäisten nuorten parissa keskimäärin (ks. kuvio 9). Siinä, missä kaikista 15–29-vuotiaista noin joka kolmas (35 %) kokee ainakin joskus yksinäisyyttä, on nyt haastatelluilla nuorilla osuus yli kaksinkertainen, 69 prosenttia. Usein yksinäisyyttä kokevien osuus on jopa nelinkertainen. Tämä on huomion arvoinen tulos jo sen valossa, että kysyttäessä syrjäytymisen syistä (kuvio 1) työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret nostavat ystävien puutteen kaikkein tärkeimmäksi syyksi.

Yksinäisyyden kokemukset vaikuttavat yleistyvän noin 20 vuoden iässä. Tämän voisi ajatella liittyvän lapsuudenkodista muuttoon, ja vanhempien luona yhä asuvat kokevatkin muita vähemmän yksinäisyyttä. Nykyisessä asuinkunnassa vietettyjen vuosien määrä tai koettujen muuttojen määrä ei kuitenkaan ole yhteydessä yksinäisyyden kokemuksiin. Koko elämän asuminen samojen kuntarajojen sisällä ei sinänsä vaikuta suojaavan yksinäisyyden kokemuksilta. Yksin asuvien vastaukset eivät tässä yllättäen poikkea avo- tai avioliitossa asuvista.

Etsivien toteuttamissa 117 haastattelussa nuorista 16 prosenttia eli 19 nuorta sanoi kokevansa itsensä usein yksinäiseksi. Heistä 35 syvähaastatellun joukkoon osui kuusi nuorta. Ajallinen viive etsivän suorittamasta haastattelusta tutkijan suorittamaan haastatteluun vaihtelee neljän ja 20 kuukauden välillä, joten nuorten tilanne on voinut muuttua. Kuudesta nuoresta

"Koetko itsesi yksinäiseksi?" (%)

Kuvion 9 lähteenä ovat etsivien nuorisotyöntekijöiden toteuttamat työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten henkilökohtaiset haastattelut 2017 (N=117). Poikkeuksena 15–29-v. perusotos, jonka lähteenä Nuorisobarometrin puhelinhaastattelut 2015 (N=1894).

Kuvio 9. Yksinäisyyden kokeminen

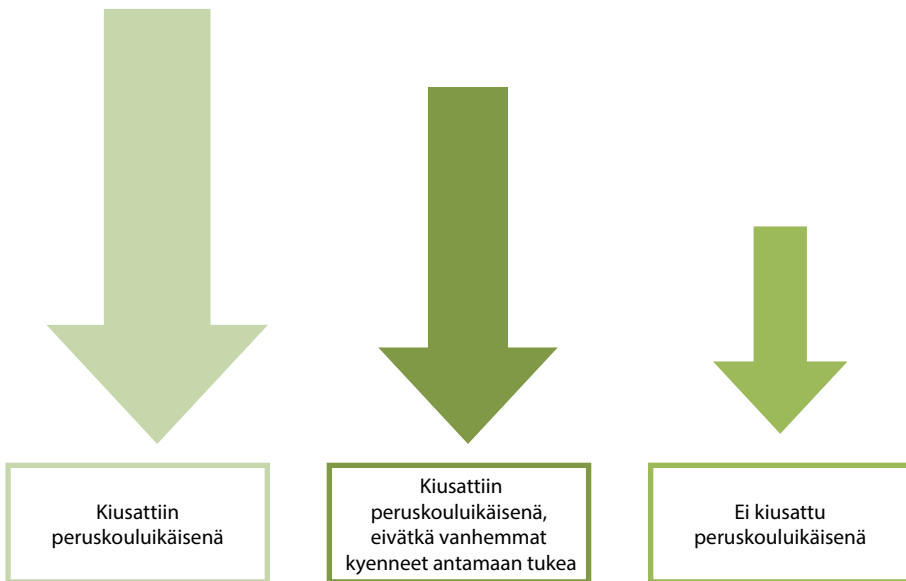
kaksi kertoo syvähaastattelussa, ettei enää ole yksinäinen. Toinen heistä on muuttanut takaisin paikkakunnalle, jossa on asunut myös aiemmin, ja saanut pajalta ystäviä. Toinen on löytänyt ystäviä toisista sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvista nuorista muuttamatta minnekään. Neljästä yksinäisyydestä edelleen kärsivästä nuoresta kaksi on muuttanut pois nuoruuden paikkakunnaltaan jo ennen etsivien tekemää haastattelua. He asuvat kumpikin yksin. Pitempään paikallaan tietyllä paikkakunnalla olleista edelleen yksinäisyyttä kokevista nuorista toinen asuu vanhempiansa luona ja toinen yksin.

Yksinäisyyteen johtaneet seikat näyttävät näiden kuuden nuoren osalta tarkasteltuna hyvin erilaisilta, mitä tulee muuttamiseen, asumismuotoon tai siihen, mistä ystäviä voi löytää. Myös yksinäisyyden jaksot ovat hyvin eripituisia, melkein aina kuitenkin useita vuosia. Yhteistä kaikille etsivien haastattelussa yksinäisyydestä kertoneille sekä syvähaastatteluun osallistuneille

kuudelle nuorelle on kiusatuksi tulemisen kokemus peruskouluikäisenä. He kaikki myös arvioivat kiusatuksi tulemisen edelleen vaikuttavan itseensä.

Kiusatuksi ovat tosin tulleet melkein kaikki muutkin syvähaastatteluista nuorista, sillä 32:ta nuorta 35:stä on kiusattu peruskouluikäisenä. Lisäksi moni heistä totesi, ettei saanut kotoaan riittävästi tukea kiusaamiseen liittyen, ja monilla kodin tuki kasvussa oli myös muutoin olematonta. Heitä on aineistossa kolmetoista (ks. kuvio 10). Seuraava nuoren vastaus kysymykseen, kenen tai minkä olisi pitänyt toimia toisin, jotta hän olisi ollut hyvinvoivempi jo aiemmin, tiivistää hyvin tilanteen monen nuoren osalta.

”Kouluissa tapahtuva kiusaaminen, sille pitäisi tehdä jotain. Huomattaisi niitä kotiooloja vähän paremmin, että joku ois huomannut, kuinka huonosti me voidaan, sosiaalityöntekijät. Mun henkinen tilanne oltaisi otettu paremmin huomioon ja sit hoidettu se kunnolla, ennen ku olis lähtenyt edes yrittämään sitä koulua.”

Kuvio 10. Nuolista keskimäinen kuva niiden 13 nuoren tilannetta, joita kiusattiin peruskouluikäisenä, eivätkä heidän vanhempansa kyenneet tukemaan nuorta asiassa eivätkä myöskään laajemmin. Vasemmalla oleva nuoli kuvaa niiden kahdenkymmenen nuoren tilannetta, joita kiusattiin ja jotka saivat vanhemmiltaan tukea. Nuorista kolme ei kiusattu.

Kiusatuksi tulon kertomukset, ”nyrkin iskukin olisi ollut kevyempi”, ovat rajua kuultavaa. Nuoret esittävät myös ratkaisuja: lähdetään itse niiden muiden luo, jotka ovat ”syrjemmällä”. Aikuiset taas eivät antaisi aina samojen nuorten jäädä ryhmien ja pariin ulkopuolelle sekä ”huudettavaksi viimeiseksi joukkueeseen”.

”Tässä ei oo sellasta ollu koskaan [pajan] aikana, että jotkut valitsis joukkueet, vaan enemmänki erilaisilla keinoilla ne tulee... menkää nyt riviin, vaikka pituus tai nimen jonkun mukaan, taikka sitten kerran ryhmäydyttiin niin, että nostettiin lappu... kaikki päästiin toisten kanssa, eri ihmisten kanssa, että ei aina oo ne samat. Niin jotenkin ehkä näitä mietin, että minkä takia tän tyyppisiä ei ehkä sitten oo koulussa. Voiski huomata, että hei toihan onkin mukava.”

Etsivien toteuttamissa 117 haastattelussa seitsemän prosenttia nuorista kuvasi peruskouluiän perheensä joutuneen tinkimään lähes kaikesta ja 13 prosenttia sanoi perheensä ajoittain joutuneen tinkimään ostoksista. 21 prosenttia kertoi perheen pärjänneen, jos teki ostokset harkiten, ja loput tulivat vähintään melko mukavasti toimeen. Voi sanoa enemmistön lapsuudenperheistä pärjänneen taloudellisesti suhteellisen hyvin, ja varsinaisista talousvaikeuksista raportoi näin tulkittuna noin joka viides.

Syvähaastattelussa nuoret kuitenkin kertoivat ”henkisen huolehtimisen puutteesta”, kuten yksi nuorista asiaa kuvasi. Hän kertoi ymmärtävänsä vanhempiaan, koska heistäkään ei huolehdittu heidän ollessaan pieniä. Monilla nuorilla itsetunto tuntui olevan heikko tai olleen aiemmin heikko. Vahvistumisesta kertonee se, että he kuvasivat ajattelunsa muuttuneen esimerkiksi psykoterapian ansiosta. Yksi heistä ajatteli aiemmin olleensa yhteiskunnassa ”tiellä”, koska niin oli ollut kotonakin.

”Kyl mä muistan sen [alempiarvoisuuden tunteen] aika kaukaa. Että mä oon aina kokenut sen tavallaan, että mä en oo niin arvokas ja muut saa tavallaan, muita saa kohdella paremmin ku mua ja pitää kohdella paremmin.”

Sama nuori jatkaa:

”Kaikkien pitäisi olla [yhteiskunnan] keskellä, mutta vaikea soveltaa omalle kohdalle, että itsekin siellä olisi.”

Hän kokee olevansa ”erkaantunut, koska ei ole koulutuksessa tai työssä, kuten oletetaan”. Tässä tiivistyy jälleen monen nuoren ajatus: kuudentoista nuoren mielestä 35:stä tie yhteiskunnan sisäpuolelle käy koulutuksen ja työn kautta. Yhteiskunnan sisälle voi päästä vaikka huonommallakin itse-tunnolla. Itsetuntokysymysten huomiointi – kasvu pitämään itseään arvokkaana – olisi kuitenkin hyvän elämän saavuttamisen kannalta tärkeämpi ovi. Ovi omaan sisimpään voi olla tie myös yhteiskunnan sisälle. Kuten eräs nuori toteaa:

*”Kesällä olen saanut enemmän tietoa elämän parantamiseen....
[kertoo kokemuksestaan] olen nyt kokonainen, kun hyväksyin itseäni
[kulttuuris- tai etnis- tai uskonnolliset piirteenikin].”*

Hän jatkaa:

*”Siksi [olen yhteiskunnan sisäpuolella] koska vaan olen täällä, kuulun yhteiskuntaan, olen osaa yhteiskuntaa. En—en tiedä, vaan tunnen niin.
[Muutkin ovat hänestä yhteiskunnan sisäpuolella]. Siksi, koska hekin asuvat täällä, hekin käyvät täällä, saattavat käydä koulua ja niin kuin – vaikka ruokakaupassa, sekin on osaa yhteiskuntaa, joo on.”*

Vielä kokonaan erillinen haaste kasvussa vahvaksi on nuorten kokema seksuaalinen hyväksikäyttö. Syvähaastattelussa viisi nuorta kertoi tulleen jossain elämänsä vaiheessa seksuaalisesti hyväksikäytetyksi, ja neljän muun perheessä niin on käynyt sisarukselle. Seksuaalisen hyväksikäytön osalta haastattelussa keskityttiin keskustelemaan siitä, ovatko asianomaiset saaneet apua asian käsittelyyn. Mutta kuten muidenkin haastatteluaiheiden kohdalla, nuorella oli mahdollisuus kertoa asiasta myös tarkemmin niin halutesaan. Yksi haastatelluista esimerkiksi totesi usein ajatelleensa seksuaalisen

hyväksikäytön olevan syy kaikkiin hänen vaikeuksiinsa. Tämä arvio yhdistettynä hyväksikäyttötapausten korkeaan määrään syvähaastatteluaineistossa riittää todentamaan, että seksuaalinen hyväksikäyttö on jatkossa tarkemmin huomioitava myös yhteiskunnallisessa keskustelussa yhtenä merkittävimmistä syistä nuorten elämään tyytymättömyydelle, kokemuksille yhteiskunnan ulkopuolella olost ja pahoinvoinnille (esim. itsemurhayritykset). Nuorten kokemukset tuovat esille tarpeen lisätä toimenpiteitä liittyen lasten ja nuorten seksuaalisen hyväksikäytön torjuntaan yhteiskunnassa.

Kysymys yhteiskunnan sisäpuolelle, rajalle tai ulkopuolelle kuulumisesta sai nuoret pohtimaan ääneen ihmisten ja yhteiskunnan tasa-arvoisuutta, itsetuntoa, kiusatuksi tulemisen kokemuksiaan ja lapsuuden kasvuympäristönsä mahdollista turvattomuutta. Matka yhteiskunnan sisälle vaatii selviytymistä, millaista, se esitetään seuraavassa päättelyketjussa:

Väite 1: Jos nuori on selvinnyt/autettu kiusattuna olemisen läpi ennemmin tai myöhemmin, jopa ilman vanhempiensa tukea, hän voi olla elämäänsä tyytyväinen ja kokea olevansa yhteiskunnan sisäpuolella.

Väite 2: Jos nuori ei kuitenkaan ole tyytyväinen elämäänsä ja kokee olevansa yhteiskunnan rajalla tai ulkopuolella, voidaan kysyä, onko kiusaaminen tai jokin muu syy, kuten vanhempien tuen puute, johtanut niin isoihin ongelmiin elämässä, etteivät ne vielääkään, pitkän ajan kuluttua, ole ratkenneet.

Väite 3: Jos nuori on tyytyväinen elämäänsä, mutta kokee olevansa yhteiskunnan rajalla tai ulkopuolella, voidaan kysyä, miten paljon syynä on yhteiskunnan hyljeksivä puhe ja toimintamallit työn ja koulutuksen ulkopuolisia kohtaan ja mitkä muut syyt kenties vaikuttavat.

Seuraavassa luvussa kerrotaan, miten nuoret kamppailevat paikastaan yhteiskunnassa palvelujen käyttäjinä ja vaikuttajina.

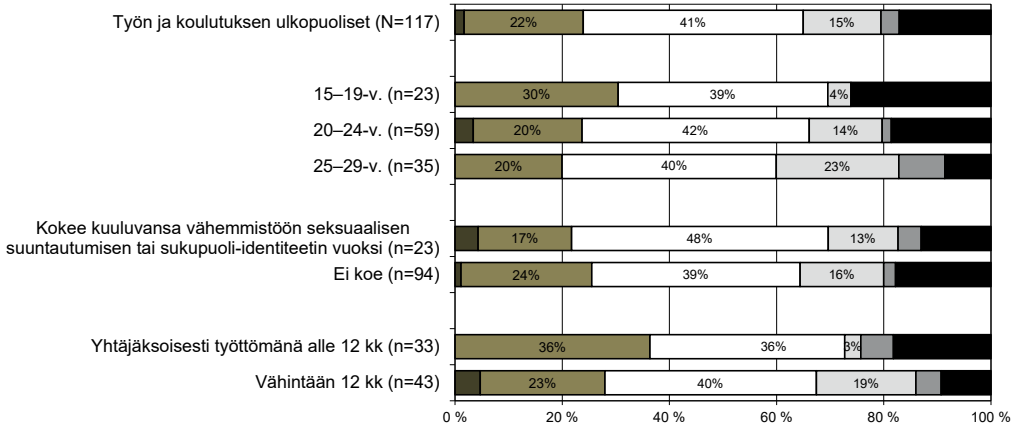
6 Nuorten näkemyksiä vaikuttamisesta, palveluista ja politiikasta

Etsivien nuorisotyöntekijöiden toteuttamassa haastattelussa työn ja koulutuksen ulkopuolella olevilta nuorilta kysyttiin, kokevatko he päättäjien olevan kiinnostuneita nuorten asioista. Yli puolet oli sitä mieltä, etteivät päättäjät ole kiinnostuneita (ks. kuvio 11). Nuorilta kysyttiin myös, miten aktiivisia vaikuttajia he ovat itse. Kysyttäessä vaikuttamisesta itselle tärkeisiin asioihin viimeisen vuoden aikana (kuvio 12) on yhteiskunnallisiin asioihin vaikuttaminen työn ja koulutuksen ulkopuolella olevilla nuorilla harvinaisempaa kuin kaikkien 15–29-vuotiaiden otoksessa. Toisaalta työn ja koulutuksen ulkopuolella olevista kuitenkin joka viides on pyrkinyt vaikuttamaan, 25–29-vuotiaista jopa joka kolmas. Voidaan kysyä, ovatko esimerkiksi aikuiset keskimäärin näin aktiivisia. Onkin silmiin pistävää, että usko päättäjien kiinnostukseen nuorten asioita kohtaan vähenee nuoren iän myötä: 25–29-vuotiaista lähes 70 prosenttia on sitä mieltä, että päättäjiä nuorten asiat kiinnostavat melko vähän, erittäin vähän tai eivät ollenkaan.

Seuraavassa käydään tarinamuodossa tarkemmin läpi, millaisia asioita nuoret nostivat syvähaastatteluissa esille vaikuttamisesta, palveluista ja politiikasta. Tarina pohjautuu aiempaan tapaan viiden elämäänsä tyytymättömän ja viiden tyytyväisen nuoren esittämiin ajatuksiin. Tarinaa lukiessa on tärkeää huomioida aiempien lukujen pohjalta tarinan pohjavireeksi nouseva ajatus siitä, että yhteiskunnan toiminnan vaikuttavuuden yksi suurimmista tunnusmerkeistä on sellaiseen tilanteeseen pääseminen, jossa nuori kokee olevansa tyytyväinen elämäänsä ja yhteiskunnan sisä-

”Koetko päättäjien olevan kiinnostuneita nuorten asioista?” (%)

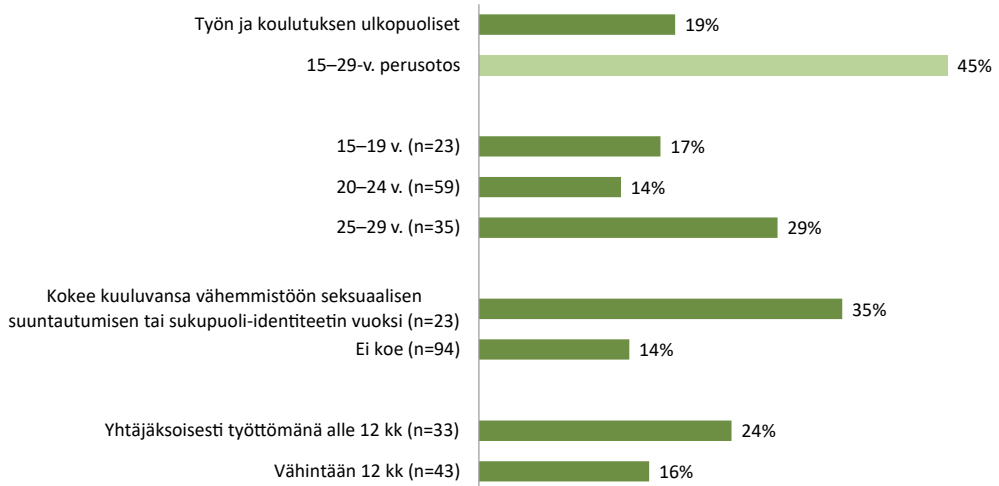
■ Erittäin paljon ■ Melko paljon □ Melko vähän □ Erittäin vähän ■ Ei ollenkaan ■ EOS

Etsivien nuorisotyöntekijöiden toteuttamat haastattelut työn ja koulutuksen ulkopuolella oleville nuorille 2017.

Kuvio 11. Päättäjien kiinnostuneisuus nuorten asioista

”Oletko viimeisen vuoden aikana pyrkinyt vaikuttamaan sinulle tärkeisiin yhteiskunnallisiin asioihin?” (Kyllä-vastausten %-osuudet)

Kuvion 12 lähteenä ovat etsivien nuorisotyöntekijöiden toteuttamat työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten henkilökohtaiset haastattelut 2017 (N=117). Poikkeuksena 15–29-v. perusotos, jonka lähteenä Nuorisobarometrin puhelinhaastattelut 2018, N=1902.

Kuvio 12. Pyrkimys vaikuttaa itselle tärkeisiin yhteiskunnallisiin asioihin viimeisen vuoden aikana

puolella, vaikka olisi kohdannut elämänsä aikana paljon vaikeita haasteita.

Yksi elämäänsä tyytymätön nuori kokee yhteiskunnan toimenpiteiden ”tehoavan kaikkien muiden kohdalla” hänen itsensä ”tippuessa aina vaan kauemmas”. Hän tekee niin kuin muut ”käskevät”, jos joku on varannut ajan esimerkiksi terapeutille, hän menee, mutta ”saatu apu ei auta”. Hän saa terveydenhuoltoa ”pitkälti vain sen ansiosta, että itse jaksaa ravata palveluissa”. Lääkitystä on muutettu sitä mukaa, mitä useammin hän käy, mutta tunne on, ettei ”hoidon vasteen tai sen puuttumisen takia vaan sen, että lääkärit itse alkaisivat näyttämään tyhmiltä, jos lääkitys pidettäisiin samana”. Nuori toteaa, ettei terveydenhuolto ole hänen hoidossaan koskaan ”tullut vastaan” tai ”tehnyt mitään suurta”, mutta että ei voi todistaa asiaa. Opinnot ovat keskeytyneet kolme kertaa, työt kuukauden kuluttua ”ei pysty kokonaisuun päiviin, palaa nopeasti loppuun. Toivoa ei ole. Kiitos yhteiskunnalle kuitenkin siitä, että se on sentään yrittänyt – monissa muissa maissa palveluja ei saisi.” Nuori toteaa, ”ettei halua olla enää hengissä” kymmenen vuoden kuluttua, jolloin haastattelu on tarkoitus uusia.

Myös muut elämäänsä tyytymättömät nuoret kertovat umpikujistaan palveluiden saajina, ja negatiivisissa kokemuksissa korostuvat sosiaali- ja terveyspalvelut. Yksi nuorista kertoo kokevansa turvattomuutta taloudellisen tilanteensa ja terveytensä takia. Sukupuolivähemmistöön kuulumisen myötä hän tarvitsisi apua terveydenhuollosta. Jotta kyseistä apua saa, on voitava henkisesti riittävän hyvin. Hän kertoo hoitaville tahoille omasta voinnistaan sen verran, että saa tarvittavat diagnoosit ja lähetteet, mutta toisaalta ei menetä tukiaan. Avun hän saa ”polin ulkopuolelta” erilaisista vertaistukiryhmistä. Nuori odottaa aikaa, jolloin ”prosessi” on ohi eikä hänen tarvitse enää valehdella.

Osa elämäänsä tyytyväisistä on tyytyväinen kaikkiin saamiinsa palveluihin ja niihin liittyneisiin ohjeistuksiin. Osa kysyy, onko hakemusprosessien oltava niin vaikeita.

”Välillä oon miettinyt, että onko tää ilkeyttään tällanen, että ois vaikee hakee niitä tukia... Hyvä, että on olemassa [etsiviä nuorisotyöntekijöitä]. Mut en mä tiiä, voisko niiden työaika käyttää paremmin johonkin muuhun, ku siihen, että ne tekee niitä liian vaikeita hakemuksia kansalaisille.”

Yhdelle elämäänsä tyytymättömälle ei Kela myöntänyt terapiaa puuttuvan koulutus- ja työuran takia. Nuori ei pääse eteenpäin, joten hänet leimataan ”sosiaalipummiksi”, koska ihmisten on vaikea ymmärtää, etteivät kaikki saa Suomessa palvelua. Nuori pohtii, ”mitkä ovat ne asiat, joiden perusteella hoidon tarvitsijat tulevat arvioiduksi. Ei kukaan tiedä, millainen apu toimii ja mikä on paras yksittäisen nuoren kohdalla. Ei ole ohjeita, mutta nuoria pitäisi seurata.” Sitten puhutaan määrärahoista ja käykö niin, että ”fiilis-pohjalla” pohditaan, miten toimia: onko tässä nyt sellainen nuori, jonka kohdalla pitää säästää, ”vai miellyttääkö hän, pystynkö näkemään tyypissä jotain?” Hänellä on ”eriävä käsitys siitä, onko Suomi mallimaa, kun katsotaan yhteiskunnan arvoja, reiluuutta ja toimivuutta”. Tästä syystä hän ei edes haluaisi olla yhteiskunnan sisäpuolella, vaikka siihen annettaisiin mahdollisuus. Hän on päättänyt keskittyä kamppailemaan saadakseen terveydenhoitoa, jota tarvitsee, silläkin uhalla, että kaikki tuet leikkautuvat pois.

”Ni sit mä en oo pystyny täyttää tota aktiivimallivelvoitetta, mikä [työvoimaviranomaisilla] on. Koska kaikki aika menee siihen, ku mä ravaan tonne terveystakeskukseen (huokaa). Ja sitte mä loppujen lopuks oon sillee, et mä aattelen nyt, et mä keskityn siihen, et mä hoidan näit terveystuttuja ja jos nyt työkkäri jotain haluu, että jos mä en pysty tällä todistamaan, että nää käynnit näkyy täältä näin, et sitte ei voi yhtään mitään tälle asialle, et sitte leikataan kaikki tuet veke, että ei voi mittää.”

Nuori toteaa, että ongelma on, ettei häntä määritellä ”täysin sairaaksi”, koska hänellä olevia oireita ja sairauksia ei katsota kokonaisuutena vaan jokaista erikseen. Syntyneen ”virastokammon” takia hän on valtuuttanut vanhempansa hoitamaan asioitaan. Hän on keskeyttänyt opinnot kolmesti ja kysyy, miksi hakisi enää, koska ei edelleenkään koe olevansa koulutus- tai työkelppoinen.

Kuten edellä olevista esimerkeistä voi jo päätellä, ei nuorille esitetty kysymys sosiaaliturvan väärinkäytöstä¹⁶ ole yksiselitteinen. Nuorista väärinkäyttö on ikävää, sillä tuet ovat niitä varten, jotka niitä tarvitsevat. Mutta

¹⁶ Nuorilta kysyttiin, mitä mieltä he ovat sosiaaliturvan väärinkäytöstä.

kuten yksi elämäänsä tyytymättömistä nuorista toteaa, ”eivät nekään, jotka käyttävät väärin, välttämättä käytä sitä väärin, koska heidän oma tilanteensa on epäselvä”. Nuori jatkaa:

”On myös sellaisia ihmisiä, joilla ei ole sellaisia terveysongelmia, minkä takia ei voisi käydä töissä. Mutta heillä on menny usko itseensä, usko yhteiskuntaan, usko et vois tulla mistään mitään. On mennyt motivaatio yrittää. Ei kukaan voi tietää, et mikä kenelläkin on.”

Tyytymättömät nuoret ovat jumissa omassa elämäntilanteessaan, joka ei mahdollista tyytyväisyyttä elämään, toimeentuloa ja hyvinvointia koulutautumisesta tai työnteosta puhumattakaan. Kaikilla tämän tarinan viidellä tyytyväisellä on toisen asteen tutkinto. He ovat kaikki myös lähdössä eteenpäin, neljä opiskelemaan korkeakouluun ja yksi mahdollisesti reissutöihin. Yhdellä nuorella avuntarve liittyi alanvaihtoon. Hän oli yrittäjänä töissä usean vuoden, kunnes kyllästyi ja otti lopputilin. Monien vaiheiden jälkeen hän löysi uuden alan pajaohjaajan kanssa keskustellen. Toinen nuori on vuosien varrella hakenut päivänsä rytmiä hakeutumalla kaikkeen työllistymistä edistävään toimintaan, jota hänelle on tarjottu.

”Vaikka en palkkaa saakaan, että vain ruokarahat ja korotetut päivärahat, mutta se on heti eri mukava, kun jonkun näköstä rytmiä on, että herää aikasin ja viikonloput tuntuu viikonlopulta, kun on tehny viikon töitä. Paljon paremmin kuluu päivät, kun ei tarvi kämpillä yksinään istuskella siellä ja ihmetellä.”

Kolme on saanut apua mielenterveyskuntoutukseen.

”Aiemmin ei kiinnostanut elää, mikään ei kiinnostanut, ei ollut tulevaisuuden näkymiä. Lääkitys on edelleen, ehkä lopetetaan. Elämä ei ollut vaikeata, mutta yhtäkkiä oli ihan vitun vaikeeta.”

Tyytyväiset kokevat saaneensa avun, mitä ovat kaivanneet. Ajallisesti tukiprosessit ovat kaikilla viidellä kestäneet vuosia.

Kolmas niistä tyytyväisistä, joka on tarvinnut apua mielenterveyden kuntouttamiseen, toivoo, että yhteiskunnassa saisi apua myös jo pieneen ahdistuneisuuteen, jolloin ongelmat eivät ehdi pitkiä.

Siihen, ettei kukaan voi loppujen lopuksi tietää toisten ihmisten tilanteesta, liittyy myös useamman elämänsä tyytymättömän nuoren huomio siitä, että asiantuntijat, joita haastatellaan usein eduskunnan päätösten pohjalle, ovat ”jonkun tahon lobbaamia” ja ”hyvin vähän kuunnellaan ihmisiä, jotka oikeasti ovat kentällä”. Esimerkiksi päivähoito- ja sote-palvelujen uudistusten epäonnistuminen ovat esimerkkejä tästä ”omassa kuplassaan elävän” suomalaisen päätöksenteon tilasta. He vaativat eduskuntaa kuulemaan lisää kentän ihmisiä, kun palvelurakennetta uudistetaan. Myös yhden elämänsä tyytyväisen nuoren mielestä kansalaisia ja erityisesti vähemmistöjä tulee kuulla suoraan.

”Mä toivon, että yhteiskunta, hallitus ja muutenkin ihmiset arvostaisi enemmän vähemmistöjen omia mielipiteitä, eikä vaan niitä... ketkä tukee niitä, muttei ole oikeasti... Arvostaa muutenkin ihmiselämää, niin kuin kaikissa pakolaisaiheissa jutuissa ja eikä mieltä vaan rahaa tai kiintiömääriä, mikä näyttää tilastoissa hyvältä ja kaikkea.”

Nuorten näkökulmasta esimerkiksi ”kimppakämpä-uudistus” näyttäytyy ”typeränä ja nuorten omilleen muuttoa vaikeuttavana”, kuten yksi elämänsä tyytyväisistä nuorista toteaa. ”On vähemmän vaihtoehtoja, eikä ihmisten meneminen yksiöihin ole ekologista.” Osalle nuorista niin ”kämppis kuin ekologisuus voi olla tärkeää”.¹⁷ Yksi elämänsä tyytymättömistä taas ihmettelee myös, miksei esimerkiksi sosiaalisessa mediassa liikkuvaa kollektiivista dataa hyödynnetä markkinoinnin sijaan enemmän ”elämänlaatua ja ympäristöä” kehittämissä tarkoituksissa.

Jos katsotaan kaikkien 35 nuoren haastatteluja, aktiivimallista nuorilla on pelkästään huonoa sanottavaa. Sitä kuvataan ”kaikkien työllistymistä

¹⁷ Toisaalta parisuhteessa ei yhdessä asuttaessa saa olettaa toisen elättävän toista. Tätä useamman nuoren esille tuomaa näkökulmaa voisi tulkita niin, että itsetuntoaan ja omaa elämänhallintaansa rakentavalle nuorelle oma toimeentulo on tasavertaistava tekijä myös parisuhteen osapuolena.

korostavaksi populismiksi tilanteessa, jossa työpaikkoja ei edes riitä kaikille”, työllistymistä itse asiassa ”hidastavaksi” elementiksi ja ”hipan leikkimiseksi” systeemin kanssa. Eräs nuori toteaa, että leikatsoon vaikka kaikki tuet, hän keskittyy tervehtymiseensä. Samoin toteaa moni muukin, ettei lähde kamppailemaan, vaikka euroja vietäisiin heidän näkökulmastaan perusteetta, koska yksilötasolla ei nuorten mukaan ole kysymys isosta rahasta. Aktiivimallin toimivuuden arvioinnissa tulisikin huomioida sen luoma henkinen ilmapiiri, jossa ”työtön on hallitukselle sama kuin rikollinen”, kuten yksi nuorista ilmaisi.

Nuorilta kysyttiin vaikuttamisesta useita erilaisia näkökulmia.¹⁸ Elämänsä tyytymättömistä viidestä nuoresta kaksi ei äänestä. Toinen heistä ei seuraa politiikkaa. Hänelle äänestäminen tarkoittaa ”helvetin paljon erilaisia mielipiteitä” ja ”väittelyä asioista, mille ei voi tehdä yhtään mitään”. Toinen on ”sivustaseuraaja, seuraa mitä maailmalla tapahtuu”. Hän on vaalikoneiden kautta yrittänyt löytää itselleen ehdokkaita. Hän ei usko äänestämällä pystyvänsä vaikuttamaan sen vähemmistön¹⁹ asioihin, johon kuuluu. Hänellä itsellään on vaikuttajana toimisen taustaa kouluajoilta, ja vaikuttajan rooliin hän voisi lähteä uudelleen myös nyt aikuisena:

Se, että olen vaikuttamisessa passiivinen nyt, on monien asioiden summa. Oman elämän haasteet. Et [nuorena] mä tiesin, et nyt kun mut on äänestetty tähän, ni mä tiedän täsmälleen, et ajettu asia menee eteenpäin ja asia muuttuu. Oon kyllä miettinyt [vaaleissa] ehdokkaaksi lähtemistä, esille tulemistä ja vaikuttamista, mutta tuntuu vähän liian isoilta kengiltä vielä. Tällä hetkellä. Enkä tiedä puoluettakaan, ennen kun mä oikeesti kunnolla otan enemmän selvää vähän politiikasta ja näistä asioista.

¹⁸ Nuorten kanssa käytiin läpi erilaisia vaikuttamisen kanavia, kuten äänestäminen, kansalaisaloitteet ja oppilaskunnat, sekä kysyttiin, ovatko he vaikuttaneet omassa kunnassaan ja millaisiin asioihin haluaisivat vaikuttaa omassa kunnassaan. Nuorilta kysyttiin myös perusteluja, miksi he äänestävät tai eivät äänestä.

¹⁹ Haastatteluisissa nuoret ovat myös kritisoineet vähemmistötermin käyttöä, koska heidän mielestään kaikkien pitäisi olla lähtökohtaisesti tasa-arvoisia. Osa nuorista käyttää termiä myös itse eikä näe siinä ongelmaa.

Viidestä elämänsä tyytymättömästä nuoresta kolme äänestää aina kun voi. Heistä ensimmäinen kertoo äänestävänsä, vaikkei usko äänensä kovin paljon vaikuttavan viiden miljoonan ihmisen joukossa. Toisaalta hän toteaa haluavansa vaikuttaa siihen, keitä päättäjät tulevat kulloinkin olemaan, jotta ”saataisiin edes jonkinlaiset päättäjät”. Hän toteaa olevansa tyytymätön nykyisiin. Hänestä politiikan vaatimukset ”kaikkien” töihin menosta, vaikkei palkkaa makseta ”kunnolla”, ovat ”ylimitoitettuja” ja ”populistisia”. Nuori nimeää puolueen, jota äänestää. Hänestä kyseisen puolueen lähtökohtainen idea on ajaa ”työntekijöiden, ihmisten asioita”. Toisaalta hänen mielestään politiikan ei edes pitäisi olla mielipiteistä kiinni:

”Valtion pitäisi yrittää saada maasta mahdollisimman hyvä jokaselle ja ennemminkin keskittyä niihin, jotka tarvitsee apua. Eikä niihin, jotka ei tarvitse apua. Ei siin kauheesti tarvitse ajatella, että autetaan heikkoja. Ja jos joltain pitää ottaa, niin otetaan ennemminkin niiltä, joilla on sitä. Tyhjistä on hankala vetästä mitään.”

Äänestäväistä toinen äänestää puolueista ainoaa, joka ”millään tasolla todella paneutuu tämän kaiken digitaalisuuden keskellä siihen, et mikä on ihmisten anonymiteetti nettipalveluissa ja digitalisaatiomurroksessa sekä ajaa ihmisten henkilösuojaa”. Kolmas äänestää, koska haluaa vaikuttaa yhteiskuntaan, puolustaa omia arvojaan ja puolustaa jossain määrin myös omaa asemaansa työkyvyttömyyseläkkeellä olevana: hän ei halua, että ”eläkkeet katoavat”. Määräaikaisen eläkkeen menettämisen lisäksi pelkoa on asunnon puolesta: nuori on riippuvainen eläkkeen takaamasta toimeentulosta, koska terveys ei tällä hetkellä salli muuta. Nuori toteaa maan talouden olevan ”aika huonossa jamassa”, mikä voi tarkoittaa ”tukea vähentäviä budjettiratkaisuja”. Huoli on nyt suurempi kuin nuorempana kotona asuessa, jolloin asioihin ei kiinnittänyt niin paljoa huomiota. Toisaalta huoli on pienempi kuin hallituksen aloittaessa: leikkaukset eivät kohdistuneetkaan itseän vaan esimerkiksi opiskelijoihin, mitä nuori pitää myös valitettavana. Uusia vaaleja kohti mennessä toivo on herännyt, että [tietyt puolueet] pääsisivät hallitukseen, koska ne voisivat olla kaiken kaikkiaan ”pienempien puolella”.

Viidestä elämäänsä tyytymättömästä nuoresta kaksi kuuluu puolueeseen. He eivät ole mukana puolueen toiminnassa, joskin hyvin eri syistä. Toisella syynä on oma vointi. Toinen taas kokee ”politiikkapelin paperinpyörityshommana”:

”Suomen kolmikantapolitiikka on aika ympäripyöreetä. Edes kansanedustajilta ei kuule kärkeviä mielipiteitä, että ollaan pullakahvipöydässä ja sit vähän mietitään, että pitäiskö mennä näin.”

Hänen mukaansa suorat ja kannattavat vaikuttamiskeinot politiikan sisällä ovat vähissä myös puolueeseen kuuluvalle, mitä hän pitää harmillisena: hän ei voi juuri enempää kuin puhua puoluetutuilleen tai tehdä puolueen mainosmateriaalia.

Viidestä elämäänsä tyytymättömästä nuoresta kolme osallistuu kansalaisaloitteiden allekirjoittamiseen²⁰. Nuori esimerkiksi käy katsomassa, millaisia aloitteita on, ja allekirjoittaa sellaiset, mistä itsellä on ”vahva mielite”:

”Vaik joku vaikuttais silleen hyvältä, ni se vaatii kumminkin aika paljon perehtymistä, et kirjottaako vai eikö. Mut oon mä joitakin kansalaisaloitteita kirjottanu. Esimerkiks tää suostumus2018 oli yks. Ja siitä jaoin Facebookissaki kavereille viestejä ja Facebookin seinälle, et kirjottakaa tai et tää on tosi hyvä.”

Elämäänsä tyytymättömistä nuorista kahdella vaikuttaminen ei rajaudu ylhäältä alas avattuihin vaikuttamisen kanaviin, jollaisiksi äänestäminen ja mahdollisuus kansalaisaloitteiden allekirjoittamiseen voidaan ajatella. Ensimmäinen heistä ottaa kantaa harrastusmaailmassaan toteuttamallaan teoksilla [musiikki, taide, kulttuuri, sosiaalinen media, pelit]. Nuori kuvaa niitä ”aika poliittisiksi, niissä viitataan esimerkiksi Syyrian sotaan ja ihmis-

²⁰ Yhdeltä tyytymättömältä asiaa ei ehditty kysyä ja yksi ei osallistu kansalaisaloitteiden allekirjoittamiseen.

roskatyyppisiin”²¹ keskusteluihin. Hän seuraa uutisia myös ”kansainväliseltä puolelta”, koska seuraamalla vain ”Yleä ja muuta” kuva olisi aika ”yksipuolinen”. Nuori kertoo monien ihmisten tiedostavan, että hän seuraa asioita, koska he soittavat hänelle ja kysyvät, mitä mieltä jostain asiasta pitäisi olla. Toinen heistä kertoo ”toimivansa asioiden puolesta, joihin liittyy seksuaalisuus, [puoluesuunta], ihmisten auttaminen, sosiaaliset asiat, kuten sosiaaliturva, ja ylipäätään asiat, jotka liittyvät siihen, että ihmisistä pidetään huolta”. Hän keskustelee mielipiteistään muiden kanssa ja jakaa sosiaalisessa mediassa kolumneja ja linkkejä. Hän käy erilaisissa tapahtumissa, joissa ilmaistaan mielipiteitä: hän on esimerkiksi pitänyt julkisen puheen mielenilmauksessa mikrofonin kautta. Hän myös lahjoittaa järjestöille rahaa, tosin pystyy mielestään antamaan vain pieniä määriä. Nuoren käsitys siitä, millaisia arvoja ja näkemyksiä hänellä on, alkoi muodostua yläkoulussa. Hän alkoi jakaa kannattamiinsa ”aatteisiin”, kuten ”Amnestyyn”, liittyviä linkkejä ja viestejä Facebookissa ihmisille, joiden ajatteli olevan niistä kiinnostunut. Koulussa hän ei vaikuttanut:

”Siel ku ei ollu oikeen ystäviä tai kavereita. Ja sit kiusattiin, syrjittiin ja olin muutenkin aika syrjäytyne ja masensi tosi paljon. Niin ei tullu oikeen sillo otettuu kantaa sinne kouluun.”

Yksi elämäänsä tyytymättömistä nuorista, joka ei arjessaan edellisten kahden tapaan tuo mielipiteitään julkisuuteen, toteaa, että omalla paikkakunnalla on toki asioita, joihin pitäisi vaikuttaa, mutta ”ettei hän tiedä, osaa tai uskalla”. Hän ei kuitenkaan lähtisi leikkaamaan terveyteen ja ihmisten tukeen liittyviä peruspalveluja. Myös koulut hän pitäisi pystyssä, koska huippuosaajia on hankala saada maahan, jos ei ole kouluja.

Yksi tyytyväisistä nuorista luottaa päättäjiksi valittujen taitoon tehdä hyviä päätöksiä. Hän satsaa ajankäytössään asioihin, joista ”tykkää, ei päätöksentekoon perehtymiseen tai sen kritisointiin”. Hän ei tavallisesti

²¹ Vuonna 2018 eräs oululainen kaupunginvaltuutettu käytti termiä ”ihmisroska” ja asia synnytti muun muassa keskustelua ja tutkintapyyntöjä poliisille.

myöskään äänestä, vaikka kokee äänestämisen periaatteessa velvollisuudekseen. Hän ei ole lähipiirissään nähnyt suuria vääryyksiä tapahtuvan ja pitää yhteiskuntaa reiluna.

”Mitä mä oon niinku tarkkaillu, niin en mä oo nähny mitään hirveitä vääryyksiä tapahtuvan, varmaan tietyille ihmisille varmaan ei oo reilu, mut kaikki mitä mä oon silleen todistanu, niin musta tuntuu, et se menee ihan kaikki jotenki ihan samalla lailla.”

Toinen elämäänsä tyytyväisistä pitää ”kaikkien aktiivimallien ja tollasten” tuloa merkinä siitä, että yhteiskunta ei ole menossa reiluuden suuntaan. Yksi tyytyväisistä alkoi äänestää palattuaan kotipaikkakunnalle. Äänestämiseen hän valmistautuu vaaliväittelyjä seuraamalla. Nuori kertoo, kuinka ei pitänyt reiluna läheisen tuen leikkausta aktiivimallin myötä, mutta ei lähtenyt kamppailemaan vastaan, koska asianomainen ei lähtenyt. Kolmannen nuoren mielestä aktiivimalli on ”epäreilu kaikkia kohtaan”. Hän on kiitollinen demokratiasta ja toivoo hallituksen vaihtuvan vaalien myötä, ”koska tarpeeksi monta kanssaihmistä on jo suututettu”. Hän kertoo äänestäessään ajattelevansa myös muiden etua, muun muassa ”alaikäisten tai paperittomien, jotka eivät voi äänestää itse”.

Kuten monelle tyytymättömälle, myös tyytyväiselle saattoi koulussa olla vaikea vaikuttaa esimerkiksi siitä syystä, että oli kiusaamisen kohteena. Yksi tyytyväisistä muistelee vaikuttamisen kokemuksiin koulusta, jossa tapana oli, että ehdotuksiaan joutui myös perustelemaan. Yhteistyöllä saatiin monia parannuksia aikaan kouluyhteisön toiminnassa. Yksi nuorista odottaa pääsevänsä vaikuttamaan opiskelijayhteisön kautta, kun aloittaa opiskelut. Tyytymättömissä yksi oli mukana koulunsa vaikuttajissa ja koki asemansa puolesta saaneensa asioita myös läpi. Hän haaveilee ehdokkaaksi ryhtymisestä myös aikuisena. Tyytyväisissä yksi nuorista näkee vaikuttamismahdollisuksiensa kasvattamisen lähinnä kampanjointikysymyksenä, ”kuka tahansa täysikäinen pystyy hakemaan paikkaa politiikassa, kunhan kannatus riittää”. Yksi nuorista pohtii, kuinka kunnanvaltuutettuna saattaisi ”pelottaa olla siellä vanhempien ihmisten joukossa”, vaikka hän on kuullut ”keskustelukulttuurin olevan hyvä kuntansa päätöksenteossa”. Toisaalta

oman kunnan ”puoluevalikoima on kapea ja politiikka ylipäättään populistista, jos sanotaan esimerkiksi, ettei ole mies, jos kroppaa korjataan”.

Siinä, missä lähes kaikki nuoret pystyvät kansalaisaloitteiden kohdalla nimeämään asioita, joita ovat pohtineet tai kannattaneet, on heille vaikeampaa nimetä teemoja paikallisen tason vaikuttamisesta, joihin haluavat vaikuttaa. Tyytymättömät mainitsevat kouluista, terveydenhuoltopalveluista ja ihmisten tukemisesta kiinnipitämisen. Tyytyväiset nostavat esille homeongelmaisten rakennusten korjaamisen. Yksi nuorista kertoo olleensa mukana vaikuttamassa siihen, että kunnassa on nuorille kesätyöseteleitä, mutta toteaa, ettei muuten ole törmännyt vaikutusmahdollisuuksiin paikkakunnallaan. Moni tyytyväisistä on ”perusekologisia”, kuten yksi nuorista itsensä määrittelee. Osa kantaa maapallon tulevaisuudesta huolta myös laajemmin. Ennen nettikauppaostoksia katsotaan, millaisiin arvoihin yrityksen toiminta nojaa. Netistä katsotaan tiettyihin teemoihin liittyviä videoita ja annetaan sillä tavoin tukea niiden tekijöille. Välillä ekologisuuden huomioiminen kulutusvalinnoissa on tosin taloudellisesti mahdotonta vähillä tuloilla.

Yksi nuorista toteaa, ettei vaikuta ulospäin niin paljon kuin asioita ajattelee. Hän kuvaa tekevänsä koko ajan arviota siitä, missä mennään: millaisia ostos- ja kulutusvalintoja kannattaa tehdä, mitä jakaa eteenpäin sosiaalisessa mediassa ja miten monipuolistaa kahvipöytäkeskusteluja vaikka pajalla. Hän toteaa pyrkivänsä perustelevaan, nostamaan vähemmän huomiota saaneita näkökantoja esille ja oppimaan toisten mielipiteistä. Hän jaksaa toimia, vaikka samalla tiedostaa, ettei ole ainoa, jonka julkaisuja ihmiset esimerkiksi sosiaalisessa mediassa näkevät. Erilaisten vaikeuksiensa keskellä hän on tosin välillä pohtinut, onko syrjäytymässä keskustelusta ja menettänyt asemiaan.

Seuraavassa nuoret ottavat kantaa vielä siihen, mitä yhteiskunta olisi voinut tehdä toisin aiemmin.

6.1 Yhteiskunnan rooli aiemmin nuorten elämänsäkaudessa: kuka tai mikä olisi voinut toimia toisin?

Nuorilta kysyttiin, kuka tai mikä olisi voinut toimia toisin aiemmin heidän elämässään, jotta heidän elämänsä olisi ollut hyvinvoivempaa. Elämäänsä tyytymättömistä kolmella viidestä on tai on ollut ongelmia kotioloissa.

Heistä kaksi on huostaanotettu ja sijoitettu, toinen heistä toteaa, ”ettei koskaan ole asunut kotona”. Hänen mielestään moni asia ja taho olisi voinut toimia toisin, mutta hän on ”antanut anteeksi”. Ilman kokemuksiaan hän ei olisi se ihminen kuin mitä nyt on. Hän on ”ylpeä pääsystään näinkin pitkälle niillä korteilla²², jotka sai”. Toinen huostaanotetuista kuvaa elämäänsä sijoituspaikassa vuosien ”kyykytyksenä, muut päättivät kaikesta ja levätä ei saanut, vaikka voimat olivat loppu”.

Yksi nuorista kokee ”perineensä” mielenterveyden ongelmat. Hän toivoo vanhemmille apua:

”Nuoria autetaan, mutta sitten vanhemmat ei välttämättä enää saa sitä apua. Just tommoset [vanhemmat], niin kyllähän nyt [heitä] pitää auttaa. [Mielenterveyden häiriö] meinaa periytyä todella tehokkaasti. Että olis mullakin varmaan mennyt aika hyvin, jos [vanhempi] ois ollut lääkäri ja [vanhempi] insinööri, että tollasilla lähtökohdilla... Kaikki raha sijoittaa siihen, että sais jokasen kuntoon. Niin että jokasesta vois tulla jotain muutakin, ku semmonen päivästä päivään elävä ihminen, jolla ei oo mitään halua tehdä mitään. Että yrittäis saada niille tähtäimiä...”

Yhdellä elämäänsä tyytymättömistä nuorista ei ollut ystäviä lapsuudessaan ja nuoruudessaan. Hän vaihtaa koulua ja pitää välivuoden koulukiusaamisen takia, silti se jatkuu. Hän saa loppujen lopuksi mielenterveysongelmia ja joutuu sairaalahoitoon pitkäksi aikaa, jossa hänet hoitovirheenä vielä eristetään pitkäksi ajaksi – kyseinen paikka suljetaan myöhemmin monien ilmenneiden epäkohtien takia.²³ Nuoren mukaan hoitohenkilöstö ehti kuitenkin iskostaa hänen päähänsä, ettei hän sovellu yhteiskuntaan.

²² Kortit ovat aktiivisesti esillä eri nuorten puheissa osittain siitä syystä, että haastattelun oheisvälineenä käytettiin kortteja.

²³ Nuori toteaa, että yksityiskohdat voi tarkastaa sairaalan arkistosta. Nuoren kokemuksiin perustuvassa aineistossa ei nuorella ole todistamisen taakkaa, joten tutkijalla ei tästä syystä tai muutenkaan ole tarvetta perehtyä sairaalan arkistoihin (ks. myös esim. Mäkelä 2019).

Toinen elämäänsä tyytymättömistä kertoo, ”kuinka muut saa perheet, sulla ei oo mitään, siihen pimeä vuodenaika, yritys olla juomatta, unettomuus, ahistus ja ihminen on valmiissa paketissa”. Hänessä toivottomuus nostaa pintaan tunteet tuhota muut. Hän hakeutuu hoitoon, mutta joutuu huomaamaan, kuinka hänen kohdallaan keskitytään päihteiden käyttöön ”ikään kuin hänellä ole mitään muita tunteita kuin päihteet”. Toisaalta hän ihmettelee, miksi hänen annetaan olla hoidossa puoli vuotta, jos lopuksi todetaan päihteidenkäytön olevan vain itsestä kiinni. Hän toteaa, ”ettei osastoilta saa muuta kuin leimatuksi tulemisen”.

Kolmas kertoo lintsanneensa peruskoulussa. Hän tarvitsee apua mielen-terveysongelmiin, yksinäisyyteen ja asioihin, jotka liittyvät hänen sukupuoli-identiteettinsä, siinä kun terveydenhuolto keskittyy hänen auttamisessaan pelkästään yhteen käyttäytymisen häiriöön. Opettajat eivät auta. Kotona ei ole voimavaroja auttaa:

Ku [vanhempi] ei ollu oikeen kuvioissa ja [vanhemmalla] pieni palkka, se joutu tekee tosi paljo ylitöitä, ni tavallaan senki puoleen kodis puutteita. Ja sit ku [vanhempi] on ollu väsyny töistä, ni hän ei oo sillä tavalla pystyny huomioimaan mua.

Yksi elämäänsä tyytymättömistä pitää jopa itsestään selvänä, ettei pienillä paikkakunnilla saa tukea, jos on vaikkapa seksuaalisesti erilainen. Hän pitää tärkeänä yhteyksiä oman paikkakunnan ulkopuolelle.

No jos sut kaikki [omalla paikkakunnalla] tietää. Niin eihän joku, joka asuu vaikka jossakin Italiassa, niin sua tiedä. Ehkä se ei oo kuullu susta mitään juoruja ja se sitten tykkäiski susta.

Itse hän on tosin valmis kaikkien vastoinkäymisten jälkeen luopumaan valtavirrasta poikkeavasta seksuaalisesta identiteetistään, koska kokee mahdolltomaksi löytää parisuhdetta, joka vastaisi omaa identiteettiä.

Yhteistä kaikille elämäänsä tyytymättömälle viidelle nuorelle on, että lapsuudessa alkaneet tai tapahtuneet negatiiviset asiat tuntuvat heijastuvan heidän hyvinvointinsa vahvasti vielä tänäkin päivänä. Kaksi viidestä elämäänsä

tyytyväisestä nuoresta taas edustaa nuoria, joiden elämässä minkään ei tarvinnut olla toisin. He kertovat heille ”tarjotun hyvää alusta alkaen, kasvatukset kaikki oikein” ja ”kasvaneensa vahvoiksi päästään”. Ja että ”läheisillä ja kavereilla on ollut homma hanskassa”. Eronneinakin vanhemmat ovat olleet ”vakaat”.

Yksi elämäänsä tyytyväisistä toivoo, että koulukiusaamiseen ja perheessä olleeseen päihdeongelmaan olisi puututtu aiemmin. Kaksi nuorista olisi lapsena ”kaivannut enemmän henkistä huolehtimista”, ja heistä toinen toteaa oman vanhempansakin jääneen ilman. Hän toivoo, että vanhempi olisi ymmärtänyt oman arvonsa muutenkin kuin työn kautta. Vanhempi ei pystynyt auttamaan nuorta, eikä hänellä ollut siihen voimavaroja:

”Ja minä itken [vanhemmalle] silleen, että minä en jaksa, mä oon väsyny ja sitten [vanhemp]i mulle suuttuu ihan hirveästi, että mistä sinä oikein valitat, sulla pitäis olla kaikki hyvin ja minulla on hirveän huono olla. Rupes sitä sitten itkemään ja huutamaan... et se [vanhemman] paha olo on aina ollu niin iso, et se ei oo antanu tilaa millekään muulle tunteelle.”

Osalla elämäänsä tyytymättömistä nuorista on harrastuksiin liittyvä toinen maailma, jossa he kokevat olevansa menestyjiä toisin kuin muussa arjessaan jopa siinä määrin, että he kuvaavat harrastuksen pitävän heitä hengissä. Myös elämäänsä tyytyväisten joukossa on nuori, joka kertoo alakoulussa harkinneensa itsemurhaa, mutta harrastuksen pelastaneen hänet ja tuoneen muuta ajateltavaa.

”En saanu [apua], mä en kertonu tästä asiasta kellekään. Mä oikeestaan sen vähän ite käsittelin sen läpi ja aattelin, että minä en uskalla tehdä mitään, koska mä pelkään kipua liikaa... no, en tee mitään, minä haluan kattoo tämän ohjelman loppuun, koska sillan minä löysin yhen harrastuksen, minkä avulla mä sitten pääsin eteenpäin.”

Myös elämäänsä tyytyväinen on saattanut joutua koulussa aikoinaan olemaan ”tuppisuuna”, mutta on ”kerhoissa” saattanut pystyä olemaan oma itsensä. Yksi elämäänsä tyytyväisistä nuorista kertoo itsetuhoisten ajatustensa

vaikuttaneen toisen asteen oppilaitoksen valintaan: miksi hakea jonnekin kauemmas, jos ei aio enää olla täällä. Useampi nuorista arvioi mielenterveysongelmiensa alkaneen vuosia, jopa viisi vuotta aiemmin ennen kuin ovat saaneet niihin apua ja ymmärtäneet, ettei niiden olemassaolo ole normaalia. Kahdella elämäänsä tyytyväisellä nuorella mielenterveysongelmien puhkeamiseen liittyivät täydet päivät joko opiskelun tai vapaa-ajanharrastuksen vuoksi: ”minä vaan suoritin koko ajan, koska tekemistä oli niin paljon”.

Olemme tottuneet ajattelemaan, että yhteiskunnalta on oikeus edellyttää nuorilta tiettyjä asioita. Juuri koskaan esille ei nouse nuorten oikeus vaatia jotain yhteiskunnalta. Edellä yksi nuorista toteaa, ettei palveluissa hänen kohdallaan koskaan ole tultu vastaan tai tehty mitään suurta. Nuorten syvähaastatteluissa moni nuorista toteaa, ettei ”pelkkä yrittäminen enää riitä”: yhteiskunnan on tarjottava nuorille parempia palveluja.

Kun 35 nuoren syvähaastatteluaineistoa lukee siitä näkökulmasta, mikä palveluissa vaatii kehittämistä, kiinnittyy huomio siihen, ettei nuoren palvelutarvetta ole nuorten mielestä tunnistettu oikein noin puolella haastatteluista. Nuoren mielestä hänet on rajattu ulos palvelujen piiristä esimerkiksi päihteiden käytön tai sen takia, ettei hän ole työelämässä. Nuorta pidetään terveempänä kuin hän on ja hänet ”pakotetaan” tekemään asioita, joihin hän ei pysty. Nuorta ei osata auttaa. Palvelutilanteet ovat epäystävällisiä. Nuorten monista ongelmista apua kohdennetaan asiaan, joka ei ole suurin hyvinvoinnin este. Nuori on ”mokannut” aiemmin.

Yksi nuorista kertoi olleensa pakotettu opintotukeen ja lainanottoon, vaikkei ollut terveydeltään koulutuskelppoinen. Se, miten kyseinen nuori kuvaa myös laajemmin asemaansa yhteiskunnassa ja palveluissa, kertoo tiivistetyksi myös monen muun haastateltavan nuoren tilanteesta.

Nuori kokee olevansa yhteiskunnan rajalla, koska on pysynyt vielä yhteiskunnassa kiinni, vaikka uhkaa tippua. Hirveät paineet vanhemmilta ja yhteiskunnalta, joten on yrittänyt joka syksy aloittaa jotain. Keskeyttänyt montaa kertaa: lukion, ammattikoulun, ammattistartin ja työpajan. Aina uusi epäonnistuminen ei yhtään auta omaa hyvinvointia. Joutuu koko ajan todistamaan tekevänsä edes jotain koulutukseen tai työhön liittyvää. Ei anneta aikaa kuntoutua tai kuntoutuksessa ei hoideta

hommaa kunnolla. Suhde yhteiskuntaan on katkera, yhteiskunta ei ole hoitanut tehtäviään, on [aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriö] ja [mielenterveyden häiriön oireet], mutta apua alkoi saada vasta useamman koulutuksen keskeytyksen jälkeen. Koko peruskoulun jatkuneeseen koulukiusaamiseen ei puututtu.

Se, mitä tässä ja aiemmissa luvuissa on kirjoitettu koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten halusta auttaa muita, tehdä vapaaehtoistyötä, vaikuttaa aktiivisesti kansalaisaloitteiden kautta sekä äänestämällä ja jopa ehdolle asettumista miettien, on erilainen tarina kuin se, mitä nuorista välittyy palvelujen saajina. Palvelujen saajina he vaikuttavat olevan sen varassa, mitä heille tarjotaan, ilman että heidän omaa asiantuntijuuttaan kuultaisiin tai kunnioitettaisiin. Haastatteluista löytyy kuitenkin esimerkkejä tilanteista, joissa nuoren asiantuntijuus on huomioitu. Nuorista esimerkiksi kaksi kertoo, kuinka heidät on kutsuttu auttamaan heidän entisiin kouluihinsa ja miten mahtavalta tuntui, kun heidän tietämystään arvostettiin. Kolmas nuorista kertoo olevansa aina vapaaehtoinen, kun nuorten mielipideitä halutaan kuulla, ja hän on osallistunut esimerkiksi Kelan palveluita kehittävän asiakasraadın toimintaan. Lisäksi useampi nuori mainitsee pystyvänsä vaikuttamaan etsivän nuorisotyön ja työpajan toimintaan, jossa on mukana.

Vaikuttavin esimerkki nuorten asiantuntijuuden huomioinnista tulee kuitenkin nuorelta, joka omien sanojensa mukaan ei ikinä tule pystymään kokonaisesti työpäiviin ja joka vihdoinkin on tilanteessa, jossa hän pystyy luottamaan siihen, ettei häntä enää yhteiskunnan puolelta vaadita tekemään jotain sellaista, mihin hän tietää jo ennalta, ettei pysty. Hän kertoo aiemmin kokeneensa paljon henkistä turvattomuutta häneen kohdistuneiden vaatimusten takia, olleensa useamman vuoden ilman tukia ja joutuneensa asumaan yhteen silloisen seurustelukumppanin kanssa, ja hän oli ”jumissa siinä, koska muuta vaihtoehtoa ei ollut”. Nuori kiittää nykyistä yhteishenkilöään työvoiman palvelukeskuksessa. Vaikuttavin esimerkki tämä on sen takia, että nuoren luottamus yhteiskunnan toimintaan on palautunut.

”Kun on ollut just ongelmia hoitaa näitä raha-asioita... ja kun on pelottanut vähän ihmiset [virastoissa], että mitä sulle sanotaan [jossain oli huudettu]

*naama punaisena, ja mitä sulle käy, jos et pysty hoitamaan jotain asioita, niin sitä mä olen kokenut aika paljonkin [henkistä turvattomuutta].
Ja kyllähän nyt ajoittain vieläkin tulee semmoisia hetkiä sitten, että miettii...
nyt on tietysti oppinut siihen, että kun näissä [palveluissa] on hyvin kiinni,
että kyllä jotain aina keksitään [työvoiman palvelukeskuksen henkilön
kanssa], ettei mun tulot lopu mihinkään, mutta pitkäänhän mä pelkäsin sitä,
että jos mä en pysty tekemään niinkun mulle sanotaan, niin sitten mulla
loppuu tulot taas kokonaan ja sitten mä menetän asunnon ja kaikkea.
Se pelko oli aika pitkään. Mut ei enää onneksi niin voimakkaana...
Se on tosi tärkeää, että mua on nyt kuunneltu näissä eri tavalla kun ennen.”*

Näitä nuorten oman asiantuntemuksen kuuntelemisen tapauksia heitä itseään koskevissa palveluissa on aineistossa vähän mutta riittävästi, jotta niiden merkitys palvelujen laadun parantamisessa ja nuorten yhteiskunnallisen aseman vahvistamisessa tulee esille. Siinä missä aiemmin todettiin, että on hyvä, että nuori näkee syitä myös muissa asioissa kuin itsessään, jos ei työllisty, on myös hyvä merkki, jos nuori osaa kieltäytyä toimenpiteistä, jotka eivät hänen kokemuksensa mukaan ole hyväksi hänen hyvinvoinnilleen. Lähestyessään kolmenkymmenen vuoden ikää on nuori usein ollut yhteiskunnan koulutukseen ja työhön ohjattavana jo 15 vuotta. Oman asiantuntemuksen karttuessa jostain ehdotetusta kieltäytyminen on nähtävä myös omaan elämään liittyvän toiminnanohjauskyvyn vahvistumisena. Seuraavassa julkaisun päättävässä pohdintaluvussa kysytäänkin yhteiskunnalta, millainen suunnitelma sillä on niiden nuorten varalle, jotka eivät ole kouluttautuneet ja työllistyneet.

Tässä julkaisussa on useaan kertaan tullut esille tarve ajatella yhteiskunnan toiminnan tavoitteena sitä, että nuori saa tarvitsemansa avun. Entä jos avun saaminen perille ei tarkoitakaan sitä, että kaikista nuorista tulee kokopäiväisesti työkykyisiä, vaan sitä, että kaikille mahdollistuu hyvä elämä.

7 Hyvää elämää kaikille, vaikkei aina töitä, ja kuinka nuorten ohjaaminen kannattaisi riisua erilaisista lukkoon lyödyistä malleista

”On se vähän silleen, kun miettii, et monet muut on työelämässä, mutta kun kaikki ei vaan ole, ja se on, mä olen sen oppinut hyväksymään, mä olen sen ite aika paljon miettinyt, mutta en mä siitä niinkun... Tää on kuitenkin mun oma elämä, eikä se kuulu muille.”

Syitä siihen, ettei voi kouluttautua ja työllistyä, on monia. Kuten tässä julkaisussa esiteltyjen nuorten näkemysten pohjalta olemme joutuneet huomaamaan, on työn ja koulutuksen ulkopuolella oleminen nuorten hyvinvoinnin kannalta riskitekijä monesta syystä. Kun tutkimuksen materiaalia kerran esiteltiin, kysyi toimittaja, ovatko nuoret jopa hengenvaarassa. Itsetuhoisten ajatusten ja itsemurhayritysten määrässä mitattuna voidaan sanoa, että ovat.

Koulutus ja työ ei sinänsä ole nuorten mielestä paha asia. Moni nuorista näkee kouluttautumisen ja työn kuuluvan jatkossa ehdottomasti omaan elämäänsä. Osa toteaa, ettei täydellisestä elämästä puutu kuin työ. Selviytymisen haasteet tulevat kuitenkin esiin silloin, kun nuori ei pysty etenemään ennalta suunnittelemaansa tai hänelle tarjottua polkua eikä hänellä ole voimavaroja käsitellä asiaa itsekseen eikä asiasta pysty nuoren kannalta oikealla tavalla keskustelemaan myöskään muiden kanssa. Yksi haastatelluista nosti esille tämäntyyppisten mentorikeskustelujen puutteen yhteiskunnassa: missä ovat ne ”Sokrateet”, jotka keskustelvat nuorten kanssa arjen elämästä?

Nuoria auttaisi myös jo se tieto, miten yhteiskunta on ylipäättään varautunut tukemaan hyvän elämän saavuttamisessa sellaisia nuoria, jotka eivät kouluttaudu ja työllisty. Nuoret kysyvät esimerkiksi, missä vaiheessa saa alkaa tehdä vapaaehtoistyötä ilman, että se katsotaan poissaoloksi työmarkkinoilta. Tai miksei osa-aikaista työtä voi tehdä ilman, että kaikki tukiin liittyvät ”paperiasiat tuhoutuvat”. Nuoret haluaisivat antaa yhteiskunnalle paljon, vaikkeivat pysty aina tekemään juuri sitä, mitä kulloinkin vaaditaan.

Toisaalta saamatta jää apu merkittävimpiin eli siihen, että kykenee hyväksymään itsensä ja muut sellaisena kuin kukin on. Nuorista vain pieni osa koki kaikkien ihmisten kuuluvan yhteiskunnan sisäpuolelle. Suuri osa piti sisäpuolelle pääsemisen edellytyksenä koulutuksessa ja työssä menestymisen. Lisäksi osa kertoi kokeneensa itsensä alempiarvoiseksi kuin muut ennen kuin sai apua esimerkiksi psykoterapiasta. Melkein kaikki olivat joutuneet kiusatuiksi peruskouluikäisenä: lapset kiusaavat lapsia ja nuoret kiusaavat nuoria erilaisuuden takia, eikä vain koulussa. Kaikkien näiden seikkojen voidaan ajatella kertovan yhteiskunnan kehittymisestä kohti kasvavaa eriarvoisuutta, epäinhimillisyyttä ja luottamuksen puutetta. Nuorilta kannattaa jatkossakin kysyä, kokevatko he olevansa yhteiskunnan sisäpuolella, ja jos eivät, mistä syystä.

Nuorten haastattelujen perusteella avun saaminen ongelmiin osoittautui merkittäväksi tekijäksi elämään tyytyväisyyden saavuttamisessa. Yhteiskunnan saattaa nykytilanteessa olla kuitenkin haastavaa ymmärtää, ettei avun saaminen perille välttämättä tarkoita sitä, että nuori on muuttanut työkykyiseksi. Avun saaminen perille on mitattavissa enemmänkin juuri nuorten tyytyväisyytenä elämään, mutta myös itsetunnon vahvistumisena, kokemuksina muilta saadusta arvostuksesta ja yhteiskunnan oikeudenmukaisuudesta. Esimerkiksi näitä hyvinvoinnin osatekijöitä tulisi pitää palvelujärjestelmän toiminnan tavoiteltuina tuloksina koko nuoren elämänsä kaaren ajalta eikä vain yksittäisten palvelujen tuloksina keskittymällä niiden tehokkuuden mittaamiseen.

Nuorten haastattelut puhuivat suoraa kieltä sen suhteen, keitä yhteiskunnan kannattaisi tukea eniten. Heitä ovat elämäänsä tyytymättömät nuoret, ja niin kuin moni nuorista muistutti, apua olisi kaivattu jo lapsuuden-

kotiin. Toisaalta haastattelut osoittivat myös, että monen nuoren auttamisessa on myös matkan varrella onnistuttu, jos avuntarpeita on ollut. He kokevat nyt olevansa elämäänsä tyytyväisiä.

Nuorten mielestä nuorten ja muiden vähemmistöjen näkökulmaa on huonosti huomioitu esimerkiksi lainsäädännössä. Nuoret ehdottavat päätäjille perehtymistä erilaisiin näkökulmiin ja kuuntelemaan ääniä ruohonjuuritasolta. Tämä on vastakohta nykyiselle nopealle lakivalmistelulle, jonka yksi nuorista kuvasi olevan sellaista, mistä todetaan, että ”me valmistettiin tää tosi nopeesti, ei ehkä toimi”.

Samaan aikaan, kun uuden lain valmistelua leimaa nopeus, on nuorisotakuuajattelu pysynyt hallituksen lähes ainoana nuoriin kohdistuvana toimenpiteenä paikallaan lähes sellaisenaan yllättävän kauan, laskutavasta riippuen kymmenisen vuotta. Nuorisotakuu näyttäyty tavoitteena ohjata nuoria eteenpäin tietyn ajan sisällä ikään kuin vaarana olisi, että nuori joutuu odottamaan liian kauan. Suomessa tämä aikaraja on kolme kuukautta. Tässä tutkimuksessa haastateltujen nuorten elämänkaari työn ja koulutuksen ulkopuolella vaihtelee parista vuodesta lähes 15 vuoteen. Nuoret kertovat tullessa ohjatuksi eteenpäin aina uudelleen ja uudelleen. Milloin on aika pysähtyä? Ja jos yhden alan ammattilaisten apu ei riitä, kuka yhteiskunnassa katsoo kokonaisuutta? Ja kuka viimein takaa sen, että nuori saa laadukasta apua esimerkiksi terveysongelmiinsa? Tai ettei häneltä samaan aikaan leikata toimeentulotukea, koska hän on epäonnistunut työllistämistä edistäväksi määritellyssä toimenpiteessä?

Moni nuorista koki yhteiskunnan avun tulleen perille vasta monen yrityksen ja erehdyksen kautta. Heidän mielestään yhteiskunnan tulee pystyä parempaan. Palvelutilanteissa tilan tuntui vievän valmiiksi mietitty tarjonta – tietyt polut, aikataulutetut velvoitteisiin vastaavat toimet, joihin nuori ohjattiin. Voidaan ajatella, että todennäköisyys nuoren palvelutarpeen tunnistamiseen kasvaisi kuitenkin eniten nuorta itseään kuuntelemalla. Haastattelujen perusteella saattoi jopa ajatella yhteiskunnan kyvyn sumentuneen, miten yksittäisen nuoren tilannetta tarkastellaan. Nuoret muistuttivat, ettei kukaan ulkopuolella voi tietää toisen tilanteesta. Kukaan ei voi tietää, mikä asia toimii kenellekin, eikä nuori aina tiedä itsekään. Tässä mielessä sanktioin pakottaminen kohti kouluttautumista ja työllistymistä oli

monen haastatellun nuoren kohdalla yhteiskunnan ottama riski, koska oli liian aikaista. Suurin maksaja oli silloin nuori, joka ensin olisi esimerkiksi tarvinnut kohtaavampia ja kokonaisvaltaisempia terveyspalveluja.

Lähteet

- Davies, Bronwyn & Harré, Rom (1990) Positioning: The Discursive Production of Selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour* 20 (1), 44–63.
- Gretschel, Anu & Myllyniemi, Sami (2017) *Työtä, koulutus- tai harjoittelupaikkaa ilman olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista*. Nuorisobarometrin erillisnäyte/aineistonkeruu. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/hankkeet/nuorisobarometrin-erillisnayte/eriarvoistumistyoryhma_gretschelmyllyniemi_neet_aineistokooste_05122017_nettiin.pdf (Viitattu 13.11.2020.)
- Harré, Rom & van Langenhove, Luk (1999) Introducing positioning theory. Teoksessa Rom Harré & Luk van Langenhove (toim.) *Positioning theory*. Oxford: Blackwell, 14–31.
- Hennink, Monique & Hutter, Inge & Bailey, Ajay (2020) *Qualitative Research Methods*. Second edition. London: Sage.
- Herman, David (2009) *Basic Elements of Narrative*. Oxford and Malden, MA: Wiley Blackwell.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016) Diskursiivinen maailma: Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 25–50.
- Kakkuri-Knuutila, Marja-Liisa (1998) Argumentoinnin mestari tuntee taitonsa. Teoksessa Marja-Liisa Kakkuri-Knuutila (toim.) *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vaikuttamisen taidot*. Helsinki: Gaudeamus, 15–23.
- Kuula, Arja (2010) Alaikäisiltä kerätyn aineiston arkistoinnin ja jatkokäytön etiikka. Teoksessa Lagström, Hanna & Pösö, Tarja & Rutanen, Niina & Vehkalahti, Kaisa (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 213–235.
- Maynard, Lucy & Stuart, Kaz (2018) *Promoting young people's wellbeing through empowerment and agency: a critical framework for practice*. New York: Routledge.
- Myllyniemi, Sami & Berg, Päivi (2013) *Nuoria liikkeellä. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta & Valtion liikuntaneuvosto.
- Myllyniemi, Sami (2016, toim.) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Valtion nuorisoneuvosto.
- Myllyniemi, Sami (2017, toim.) *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Valtion nuorisoneuvosto.
- Mäkelä, Maria (2019) Totuuksia ja politiikkaa tarinallistuvassa mediaympäristössä. *Tieteessä tapahtuu* 3/2019, 3–9.
- Pekkarinen, Elina (2016) Lapsuuden elinolojen yhteys arjenhallintaan nuorilla aikuisilla. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*.

- Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Valtion nuorisoneuvosto.
- Pekkarinen, Elina & Myllyniemi, Sami (2019, toim.) *Vaikutusvaltaa Euroopan laidalla. Nuorisobarometri 2018*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Valtion nuorisoneuvosto.
- Ravitch, Sharon M. & Carl, Nicole Mittenfelner (2021) *Qualitative Research. Bridging the Conceptual, Theoretical, and Methodological*. Second edition. Los Angeles: Sage.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006) *KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto* Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/> (Viitattu 13.4.2020.)
- Simonen, Jenni (2019) ”Mä koitan itse selviytyä kaikesta” – Tutkimus työn ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista. e2 tutkimus. https://e2.fi/julkaisut/ma_koitaa_itse_selviytya (Viitattu 19.10.2020.)
- Uotila, Pekka (2011) *Projektin suunnittelun narratiivinen rakentuminen*. Acta Wasaensia, 236. Vaasa: Vaasan yliopisto. https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-336-3.pdf (Viitattu 13.4.2020.)
- Varis, Karin (2019) *Työn, koulutuksen ja harjoittelun ulkopuolella olevien nuorten näkemyksiä sosiaalisesta toimintakyvystä ja sen vahvistamisen keinoista*. Laurea-ammattikorkeakoulu. <https://www.theseus.fi/handle/10024/226599> (Viitattu 19.10.2020.)

Kunnallisan kehittämissäätöön tutkimusjulkaisujen sarjassa ovat ilmestyneet

- 1 Pirjo Mäkinen
KUNTARAKENNESELVITYS (1992)
- 2 HYVINVOINTIYHTEISKUNNAN TULEVAISUUS
Kolme näkökulmaa (1992)
- 3 Maria Lindbom
KUNNAT JA EUROOPPALAINEN ALUEKEHITYS (1994)
- 4 Jukka Jääskeläinen
KUNTA, KÄYTTÄJÄ, MARKKINAVOIMA
Kunnallisen monopolin ohjaus ja johtaminen (1994)
- 5 Torsti Kivistö
KEHITYKSEN MEGATRENDIT JA KUNTIEN TULEVAISUUS
Kohti ihmisläheistä kansalaisyhteiskuntaa (1995)
- 6 Kari Ilmonen–Jouni Kaipainen–Timo Tohmo
KUNTA JA MUSIIKKIJUHLAT (1995)
- 7 Juhani Laurinkari–Pauli Niemelä–Olli Pusa–Sakari Kainulainen
KUNTA VALINTATILANTEESSA
Kuka tuottaa ja rahoittaa palvelut? (1995)
- 8 Pirjo Mäkinen
KUNNALLISEN ITSEHALLINNON JÄLJILLÄ (1995)
- 9 Arvo Myllymäki–Asko Uoti
LEIKKAUKSET KUNTIEN UHKANA
Vaikeutuuko peruspalvelujen järjestäminen? (1995)
- 10 Heikki Helin–Markku Hyypiä–Markku Lankinen
ERILAISET KUNNAT
Kustannuserojen taustat (1996)
- 11 Juhani Laurinkari–Tuula Laukkanen–Antti Miettinen–Olli Pusa
VAIHTOEHDOKSI OSUUSKUNTA
– yhteisö kunnan palvelutuotannossa (1997)
- 12 Jari Hyvärinen–Paavo Okko
EMU – ALUEELLISET VAIKUTUKSET JA KUNTATALOUS (1997)
- 13 Arvo Myllymäki–Juha Salomaa–Virpi Poikkeus
MUUTTUMATON – MUUTTUVA KANSANELÄKELAITOS (1997)

- 14 Petri Böckerman
ALUEET TYÖTTÖMYYDEN KURIMUKSESSA (1998)
- 15 Heikki Helin–Seppo Laakso–Markku Lankinen–Ilkka Susiluoto
MUUTTOLIIKE JA KUNNAT (1998)
- 16 Kari Neilimo
STRATEGIAPROSESSIN KEHITTÄMINEN MAAKUNTATASOLLA
– case Pirkanmaa (1998)
- 17 Hannu Pirkola
RAKENNERAHASTOT
– ohjelmien valmistelu, täytäntöönpano ja valvonta (1998)
- 18 Marja-Liisa Nyholm–Heikki Suominen
PALVELUVERKOSSA YÖTÄPÄIVÄÄ (1999)
- 19 Jarmo J. Hukka–Tapio S. Katko
YKSITYISTÄMINEN VESIHUOLLOSSA? (1999)
- 20 Salme Näsi–Juha Keurulainen
KUNNAN KIRJANPITOUUDISTUS (1999)
- 21 Heikki Heikkilä–Risto Kunelius
JULKISUUSKOE
Kansalaiskeskustelun opetuksia koneistoille (2000)
- 22 Marjaana Kopperi
VASTUU HYVINVOINNISTA (2000)
- 23 Lauri Hautamäki
MAASEUDUN MENESTYJÄT
Yritykset kehityksen vetureina (2000)
- 24 Paavo Okko–Asko Miettälä–Elias Oikarinen
MUUTTOLIIKE PAKOTTAA RAKENNEMUUTOKSEEN (2000)
- 25 Olavi Borg
TIEDON VAJE KUNNISSA (2000)
- 26 Max Arhippainen–Perttu Pyykkönen
KIINTEISTÖVERO KUNNALLISTALOUESSA (2000)
- 27 Petri Böckerman
TYÖPAIKKOJEN SYNTYMINEN
JA HÄVIÄMINEN MAAKUNNISSA (2001)
- 28 Aimo Ryynänen
KUNTAYHTEISÖN JOHTAMINEN (2001)

- 29 Ilkka Ruostetsaari–Jari Holttinen
LUOTTAMUSHENKILÖ JA VALTA
Edustuksellisen kunnallisdemokratian mahdollisuudet (2001)
- 30 Terho Pursiainen
KUNTAETIIKKA
Kunnallisen arvokeskustelun kritiikkiä (2001)
- 31 Timo Tohmo–Jari Ritsilä–Tuomo Nenonen–Mika Haapanen
JARRUA MUUTTOLIIKKEELLE (2001)
- 32 Arvo Myllymäki–Eija Tetri
RAHA-AUTOMAATTIYHDISTYS KANSALAISSPALVELUJEN
RAHOITTAJANA (2001)
- 33 Anu Pekki–Tuula Tamminen
LAPSEN EHDOILLA (2002)
- 34 Lauri Hautamäki
TEOLLISTUVA MAASEUTU
– menestyvät yritykset maaseudun voimavarana (2002)
- 35 Pertti Kettunen
KUNTIEN ELOONJÄÄMISEN TAITO (2002)
- 36 MAAKUNTIEN MERKITYS JA TEHTÄVÄT (2003)
- 37 Marko Taipale–Max Arhippainen
ANSIOTULOVÄHENNYS, JAETTAVAT YRITYSTULOT
JA KUNTIEN VEROPOHJA (2003)
- 38 Jukka Lassila–Tarmo Valkonen
HOIVARAHASTO (2003)
- 39 Pekka Kettunen
OSALLISTUA VAI VAIKUTTAA? (2004)
- 40 Arto Ikola–Timo Rothovius–Petri Sahlström
YRITYSTOIMINNAN TUKEMINEN KUNNISSA (2004)
- 41 Päivi Kuosmanen–Pentti Meklin–Tuija Rajala–Maarit Sihvonen
KUNNAT ERIKOISSAIRAANHOIDOSTA SOPIMASSA (2004)
- 42 Pauli Niemelä
SOSIAALINEN PÄÄOMA SUOMEN KUNNISSA (2004)
- 43 Ilkka Ruostetsaari–Jari Holttinen
TARKASTUSLAUTAKUNTA KUNNAN PÄÄTÖKSENTEOSSA (2004)
- 44 Aimo Ryytänen
KUNNAT VALTION VALVONNASSA (2004)

- 45 Antti Peltokorpi–Jaakko Kujala–Paul Lillrank
KESKENERÄISEN POTILAAN KUSTANNUKSET
Menetelmä kunnille terveyspalveluiden tuotannon suunnitteluun ja ohjaukseen (2004)
- 46 Pentti Puoskari
KUNTA JA AMMATTIKORKEAKOULU (2004)
- 47 Timo Nurmi
KUNTIEN ARVOPERHEET (2005)
- 48 Jarna Heinonen–Kaisu Paasio
SISÄINEN YRITTÄJYYS KUNTATYÖSSÄ (2005)
- 49 Soili Keskinen
TUTKIMUS ALAISTAIDOISTA KUNNISSA
(verkkojulkaisu 2005)
- 50 Heikki A. Loikkanen–Ilkka Susiluoto
PALJONKO VERORAHOILLA SAA? (2005)
- 51 Arvo Myllymäki–Päivi Kalliokoski
VALTIO, KUNTA JA EUROOPAN UNIONI
Unionijäsenyyden vaikutus valtion ja kuntien taloudelliseen päätösvaltaan (2006)
- 52 Aini Pehkonen
MAAHANMUUTTAJAN KOTIKUNTA (2006)
- 53 Toivo Pihlajaniemi
KUNTARAKENNE MURROKSESSA
(verkkojulkaisu 2006)
- 54 Satu Nivalainen
PENDELÖINKÖ VAI MUUTANKO?
Työvoiman liikkuvuus kuntien välillä (2006)
- 55 Jouni Kaipainen
KUNTIEN ROSKASOTA (2006)
- 56 Vesa Vesterinen
KUNTA JA YHTIÖITTÄMINEN (2006)
- 57 Maria Solakivi–Matti Virén
KUNTIEN HENKILÖSTÖ, TEHOKKUUS JA KUNTAKOKO (2006)
- 58 Jarmo J. Hukka–Tapio S. Katko
VESIHUOLLON HAAVOITTUVUUS
(verkkojulkaisu 2007)

- 59 Elina Viitanen–Lauri Kokkinen–Anne Konu–Outi Simonen–
Juha V. Virtanen–Juhani Lehto
JOHTAJANA SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLOSSA (2007)
- 60 Jouni Ponnikas–Timo Tiainen–Johanna Hätälä–Jarmo Rusanen
SUOMI JA ALUEET 2030
– toteutunut kehitys, ennakkointia ja skenaariot (2010)
- 61 Ritva Pihlaja
KOLMAS SEKTORI JA JULKINEN VALTA (2010)
- 62 Pekka Pietilä–Tapio Katko–Vuokko Kurki
VESI KUNTAYHTEISTYÖN VOITELUAINEENA (2010)
- 63 Pasi Holm–Janne Huovari
KUNNAT VEROUUDISTUKSEN MAKSAJINA? (2011)
- 64 Irene Roivainen–Jari Heinonen–Satu Ylinen
KÖYHÄ BYROKRATIAN RATTAISSA (2011)
- 65 Anu Hakonen–Kiisa Hulkko–Nyman
KUNNASTA HOUKUTTELEVA TYÖPAIKKA? (2011)
- 66 Markku Sotarauta–Toni Saarivirta–Jari Kolehmainen
MIKÄ ESTÄÄ KUNTIEN UUDISTUMISTA? (2012)
- 67 Eero Lehto
VOIKO ÄÄNESTÄMÄLLÄ VAIKUTTAA KUNTAVEROIHIN? (2012)
- 68 Kirsi Kuusinen–James
TUOKO PALVELUSETELI VALINNANVAPAUTTA? (2012)
- 69 Leena Forma–Marja Jylhä–Mari Aaltonen–Jani Raitanen–
Pekka Rissanen
VANHUUDEN VIIMEISET VUODET
– pitkäaikaishoito ja siirtymät hoitopaikkojen välillä (2012)
- 70 Niina Mäntylä–Jonna Kivelä–Seija Ollila–Laura Perttola
PELASTAKAA KOULUKIUSATTU!
– koulun vastuu, puuttumisen muodot ja ongelmat oikeudellisessa
tarkastelussa (2013)
- 71 Juhani Laurinkari–Kirsi Rönkä–Anja Saarinen–Veli-Matti Poutanen
PALVELUT TOIMIMAAN
– tapaturmissa vammautuneiden nuorten puheenvuoro (2013)
- 72 Signe Jauhiainen–Janne Huovari
KUNTARAKENNE JA ALUEIDEN ELINVOIMA
– laskelmia väestöstä, työpaikoista ja kuntataloudesta (2013)

- 73 Riitta Laakso
MISTÄ KOTI HUOSTAANOTETULLE LAPSELLE?
(verkkojulkaisu 2013)
- 74 Vuokko Niiranen–Minna Joensuu–Mika Martikainen
MILLÄ TIEDOLLA KUNTIA JOHDETAAN? (2013)
- 75 Niko Hatakka–Erkka Railo–Sini Ruohonen
KUNTAVAALIT 2012 MEDIASSA (2013)
- 76 Hannu Kytö ja Monika Kral-Leszczynska
MUUTTOLIIKKEEN VOITTAJAT JA HÄVIÄJÄT
– tutkimus alueiden välisistä muuttovirroista (2013)
- 77 Sakarias Sokka, Anita Kangas, Hannu Itkonen, Pertti Matilainen &
Petteri Räisänen
HYVINVOINTIA MYÖS KULTTUURI- JA LIIKUNTAPALVELUISTA
(2014)
- 78 Petra Kinnula, Teemu Malmi & Erkki Vauramo
SISÄLTÖÄ SOTE-UUDISTUKSEEN
Tunnuslukuja terveydenhuollon suunnitteluun (2014)
- 79 Hagen Henry, Jarmo Hänninen, Seija Paksu ja Päivi Pylkkänen
OSUUSTOIMINNASTA VALOA VANHUSPALVELUIHIN (2014)
- 80 Toni Mättö, Jukka Pellinen, Antti Rautiainen ja Kari Sippola
TALOUSOHJAUS TERVEYSASEMILLA
– näennäisohjaus luo näennäistehokkuutta (2014)
- 81 Tuija Rajala ja Jari Tammi
BUDJETOINTIA KUNTIEN MUUTOSKIERTEESSÄ (2014)
- 82 Petra Kinnula, Teemu Malmi & Erkki Vauramo
SAADAANKO SOTE-UUDISTUKSELLA TASALAATUA? (2014)
- 83 Maria Ohisalo & Juho Saari
KUKA SEISOO LEIPÄJONOSSA?
Ruoka-apu 2010-luvun Suomessa (2014)
- 84 Anna-Maria Isola, Elina Turunen, Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen
ja Heikki Hiilamo
SYRJÄYTYNYT IHMINEN JA KUNTA (2015)
- 85 Heli Sjöblom-Immala
PUOLISONA MAAHANMUUTTAJA –
Monikulttuuristen perheiden viihtyminen Suomessa ja muutto-
suunnitelmat (2015)

- 86 Arttu Saarinen, Mervi Ruokolainen, Heikki Taimio, Jukka Pirttilä ja Saija Mauno
PALVELUMOTIVAATIO JA TYÖHYVINVOINTI TERVEYDEN-
HUOLLOSSA (2015)
- 87 Olli-Pekka Viinamäki ja Maria Katajamäki
LUOTTAMUKSESTA ELINVOIMAA KUNNILLE (2015)
- 88 Seppo Penttilä, Janne Ruohonen, Asko Uoti ja Veikko Vahtera
KUNTAYHTIÖT LAINSÄÄDÄNNÖN RISTIAALLOKOSSA (2015)
- 89 Paula Saikkonen, Sanna Blomgren, Pekka Karjalainen ja Minna Kivipelto
POISTAAKO SOSIAALITYÖ HUONO-OSAISUUTTA? (2015)
- 90 Eija Kauppi, Niku Määttänen, Tomi Salminen ja Tarmo Valkonen
VANHUSTEN PITKÄAIKAISHOIDON TARVE VUOTEEN 2040
(2015)
- 91 Petra Kinnula, Teemu Malmi ja Erkki Vauramo
MITEN SOTE-UUDISTUS TOTEUTETAAN? (2015)
- 92 Jaana-Piia Mäkinie, Kirsi Heikkilä-Tammi ja Marja-Liisa Manka
MITEN KUNTAESIMIES VOI PARANTAA TYÖHYVINVOINTIA?
(2015)
- 93 Matti Rimpelä ja Markku Rimpelä (toimittajat)
SÄÄSTÖJÄ LAPSIPERHEIDEN PALVELUREMONTILLA (2015)
- 94 Tomi Venho
RAHASTAA, EI RAHASTA, RAHASTAA
– suomalaisen vaalirahoituksen seurantatutkimus (2015)
- 95 Riku Thilman, Timo Rothovius ja Jussi Nikkinen
KUNNAN SIJOITUSVARALLISUUDESTA JA SEN HALLINNASTA
(2016)
- 96 Tiina Rättilä ja Jarmo Rinne
KUNTADEMOKRATIA KAKSILLA RAITEILLA (2016)
- 97 Juha Lavapuro, Tuomas Ojanen, Pauli Rautiainen ja Virve Valtonen
SIVISTYKSELLISET JA SOSIAALISET PERUSOIKEUDET
SYRJÄKUNNISSA (2016)
- 98 Aleksi Koski ja Heikki Kuutti
LÄPINÄKYVYYS KUNNAN TOIMINNASSA
– tietopyyntöihin vastaaminen (2016)
- 99 Sari Tuuva-Hongisto, Ville Pöysä ja Päivi Armila
SYRJÄKYLIEN NUORET – unohdetut kuntalaiset? (2016)

- 100 Torsti Hyyryläinen ja Sofia Tuisku
SOSIAALISESTA MEDIASTA RATKAISUJA PAIKALLISEEN
VAIKUTTAMISEEN (2016)
- 101 Antti Syväjärvi, Jaana Leinonen, Anu Pruikkonen ja Rauno Korhonen
SOSIAALINEN MEDIA KUNTAJOHTAMISESSA (2017)
- 102 Petra Kinnula, Teemu Malmi ja Erkki Vauramo
MITÄ TUNNUSLUKUJA SOTE-ALUEEN JOHTAMISESSA
TARVITAAN? (2017)
- 103 Ilkka Koiranen, Aki Koivula, Arttu Saarinen ja Pekka Räsänen
PUOLUEIDEN RAKENTEET JA JÄSENISTÖN VERKOSTOT (2017)
- 104 Ari Lehtinen ja Ilkka Pyy (toim.)
MITÄ ON LAADULLINEN KAUPUNKISUUNNITTELU? (2017)
- 105 Sami Tantarimäki ja Anni Törhönen
KOULUVERKKO MUUTTUU,
ENTÄ KOULUVERKKOSUUNNITTELU? (2017)
- 106 Suvi Hakoinen, Pirjo Laitinen-Parkkonen ja Marja Airaksinen
LÄÄKEKAAOKSEN HALLINTA SOTE-MUUTOKSESSA
– nykytila, haasteet ja ratkaisuehdotukset (2017)
- 107 Tommi Oikarinen, Tomi Voutilainen, Anu Mutanen ja
Matti Muukkonen
KUNNALLINEN ITSEHALLINTO VALTION PURISTUKSESSA
(2018)
- 108 Sami Borg
KUNTAVAALITUTKIMUS 2017 (2018)
- 109 Lasse Oulasvirta, Lotta-Maria Sinervo ja Petra Haapala
VALTUUTETUT TALOUSINFORMAATION KÄYTTÄJINÄ (2019)
- 110 Anu Gretschel ja Sami Myllyniemi
KUULUMMEKO YHTEISKUNTAAN?
Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten käsityksiä
tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista (2020)

KAKS – Kunnallisalan kehittämissäätiö rahoittaa kuntia palvelevaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Tavoitteena on tukea ja parantaa kuntien ja niiden organisaatioiden toimintamahdollisuuksia.

Rahoitamme hankkeita ja tutkimuksia, joiden arvioimme olevan kuntien tulevaisuuden kannalta keskeisimpiä. Tuloksien tulee olla sovellettavissa käytäntöön. Rahoitettavilta hankkeilta edellytetään ennakkoluulotonta ja uutta uraa luovaa otetta.

Säätiöllä on *Polemiikki*-niminen asiakaslehti ja kaksi julkaisusarjaa:

Polemia-sarja, jossa käsitellään kunnille tärkeitä strategisia kysymyksiä ajattelua herättävällä tavalla.

Tutkimusjulkaisut-sarja, jossa julkaistaan osa säätiön rahoittamista tutkimuksista. Pääosa säätiön rahoittamista tutkimuksista julkaistaan tekijätahon omissa julkaisusarjoissa.

Julkaisut-sarja, jossa esitellään tutkimustietoa tai yhteiskunnallisia keskustelun avauksia.

Toimintamme ja julkaisumme esitellään tarkasti kotisivuillamme www.kaks.fi.

Vuonna 1990 perustettu itsenäinen säätiö rahoittaa toimintansa sijoitustuotoilla.

Osoite	Fredrikinkatu 61 A 00100 Helsinki
Asiamies	Antti Mykkänen, antti.mykkanen@kaks.fi , p. 0400 570 087
Tutkimusasiamies	Veli Pelkonen, veli.pelkonen@kaks.fi , p. 0400 815 527
Taloudenhoitaja	Maarit Vaittinen, maarit.vaittinen@kaks.fi , p. 040 716 4807

Tutustu kotisivuihimme (www.kaks.fi)!

Anu Gretschel ja Sami Myllyniemi

Kuulummeko yhteiskuntaan?

Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista

Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret jäävät usein tiedon katveeseen. Tämä tutkimus tuo uutta tietoa heidän elämästään ja kokemuksistaan yhteiskunnan palveluissa. Monen taustalla on kiusaamista, ja kotoa saatu tuki voi olla vähäistä.

Monet kokevat yhteiskunnan avun riittämättömäksi. Palvelujärjestelmän vaikuttavuutta olisikin arvioitava nuoren elämänkaaren näkökulmasta, ei vain yksittäisen palvelun lyhyen aikavälin vaikutuksina.

Tästä tutkimuksesta päättäjät voivat löytää eväitä ja ideoita siihen, miten yhteiskunta voi auttaa nuoria.

9 789523 490543

Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2020
ISBN 978-952-349-054-3 (nid)
ISBN 978-952-349-055-0 (pdf)